विक्रान्तकौरवम् ।

माणिकचन्द्र-दिगम्बरजैनग्रन्थमाला, तृतीय पुष्प।

उभयभाषाकविचक्रवर्ति-श्रीहस्तिमल्लविरचितं

विक्रान्तकौरवं

सुलोचनापरनामकम्
नाटकम्।

पाढमनिवासि पण्डित-मनोहरलालशास्त्रिणा
संशोधितम्।

प्रकाशिका-

माणिकचन्द्र-दिगम्बरजैनग्रन्थमालासमिति

फाल्गुन, वीर नि. संवत् २४४२।

विक्रमाब्द १९७२।

Printed by Chintaman Sakharam Deole, at the Bombay Vaibhav Press,
Servants of India Society's Building, Sandhurst Road,
Girgaon, Bombay.

Published by Nathuram Premi, Honorary Secretary Manickchandra
D. Jain Granth Mala Hirabag, Near C. P. Tank Bombay.

प्रस्तावना ।

हस्तिमल्लकवेः परिचयः ।

सोऽयं समस्तजगदूर्जितधारकीर्तिः
स्याद्वादशासनरमाश्रितशुद्धकीर्तिः ।
जीयादशेषकविराजकचक्रवर्ती
श्रीहस्तिमल्ल इति विश्रुतपुण्यमूर्तिः ॥

(अय्यपार्यः)

तद्ग्रंथकर्तुर्हस्तिमल्लेति नाम प्रथितमासीत् । अयं च गोविंदभट्टाख्यविदुषः सूनुर्दाक्षिणात्य आसीत् । गोविंदभट्टो वत्सगोत्रीयो ब्राह्मणः पूर्वमजैन आसीत्, पश्चात्स्वामिसमंतभद्रविरचितदेवागमसूत्राध्ययनेन जैनो जातः । ग्रंथस्यास्य तृतीयपृष्ठे हस्तिमल्लेन सूत्रधारमुखेनाख्यापितं "अस्ति किल सरस्वतीस्वयंवरवल्लभेन भट्टारगोविंदस्वामिसूनुना हस्तिमल्लनाम्ना महाकविमल्लेन विरचितं विक्रान्तकौरवं नाम रूपकमिति" । अस्मिन् तेन कविना स्वपितृनाम्ना सार्धं यत् 'भट्टार' 'स्वामी' इत्येतत्पदद्वयं योजितं तस्मात् प्रतीयते कदाचित् गोविंदभट्टः तदानीं साधुभट्टारको वा प्रथितः स्यात् । अन्यथास्य विक्रान्तकौरवीयप्रशस्तौ वीरसेन जिनसेन-गुणभद्राचार्यपरंपराया उल्लेखं कृत्वा लिखितं ।

तच्छिष्यानुक्रमयातेऽसंख्येये विश्रुते भुवि ।
गोविंदभट्ट इत्यासीद्विद्वान् मिथ्यात्ववर्जितः ॥

अस्यां यत्र गोविंदभट्टो गुणभद्रादिशिष्यपरंपराया निर्दिष्टः अनेनापीति प्रतीयते यद् गोविंदभट्टो यदि नासीत् साधुभट्टारको वा स्यात् ।

अस्ति गोविंदभट्टो दक्षिणदेशनिवासी । तत्र स्वर्णयक्षीनाम्नी देवी समाराधिता जाता । तत्प्रसादेन तस्य षट्पुत्राः संजाताः—१ श्रीकुमार, २ सत्यवाक्य, ३ देवरवल्लभ, ४ उदयभूषण, ५ हस्तिमल्ल ६ वर्द्धमानश्च । एते षडपि

कवयो विद्वांसश्च बभूवुः । हस्तिमल्लेन स्वीयमैथिलीकल्याणनाटकस्य प्रस्तावनायां निजाग्रजः सत्यवाक्यः 'श्रीमतीकल्याण' प्रभृतिग्रंथानां कर्ता प्रशंसितः परं नु सत्यवाक्यस्येदानीतनसमये कोऽपि ग्रंथो नोपलभ्यते । एतेषु कुमारकविनिर्मितं आत्मप्रबोधाख्यो लघुग्रंथो ईडराज्यपुरस्य सरस्वतीभवने अस्ति । स हस्तिमल्लभ्रातुः श्रीकुमारस्यैव वान्यस्य कस्यापीति न प्रतीयते ।

'राजावली' कथातः ज्ञायते यत् हस्तिमल्लस्य पार्श्वपंडितादयः पुत्रा आसन् लोकपालार्योऽस्य एकः शिष्यश्च । अवश्यमेव तेऽपि विद्वांसः कवयश्च भविष्यंति किंतु तेषां विषये नाद्यापि पर्यन्तं किंचिद् ज्ञातम् ।

हस्तिमल्लकवेरनुजस्य वर्धमानकवेर्विषये जनानामयं विश्वासोऽस्ति यत् गणरत्नमहोदधिनामकव्याकरणविषयग्रंथस्य कर्ता परमयं भ्रमः । ततो गणरत्नकर्ता विक्रमसंवत् ११९७ अनुमिते अर्थात् हस्तिमल्लसमयात् सार्धशतवर्षपूर्वमासीत् । किंच स गोविंदसूरेः शिष्य आसीत् अयं च गोविंदभट्टस्य सुतः । अन्यच्च स साधुरयं च गृहस्थः । अपरं च स श्वेतांबराम्नायी प्रतीयते अयं तु दिगंबरसंप्रदायानुगोऽस्ति ।

गणरत्नमहोदधिकर्ता श्वेतांबर आसीत् । अस्मिन् विषयेऽनेकानि प्रमाणानि संति । पूर्वं तु तेन स्वकीयग्रंथे यत् शतशः उदाहरणानि दत्तानि तानि सर्वाणि अजैनानां श्वेतांबरग्रंथकर्तॄणामेव, दिगंबराणामेकमपि न दत्तं । द्वितीयं पूर्वोक्तोदाहरणेषु द्वौ श्लोकावेतादृशौ ययोः श्वेतांबराणां प्रशंसा दिगंबराणां च निंदा कृतासीत् ।

यथा वीराचार्याणाम्--

युक्तं सितांबराणां तुम्बग्रहणं कुटुंबपरिहरणं ।
कथमन्यथा तरीतुं शक्यः संसारतोयनिधिः ॥

यथा श्रीसागरचंद्रस्य-- (गणरत्नमहोदधिः, पृष्ठ २२)

अकल्पितप्राणसमासमागमा मलीमसांगा धृतभैक्ष्यवृत्तयः ।
निर्ग्रंथतां त्वत्परिपंथिनो गता जगत्पते किं त्वजिनावलंबिनः ॥

(गणर. पृष्ठ १६४)

गणरत्नमहोदधिकर्तृनिर्मितं किमपि सिद्धराजवर्णनाख्यं काव्यं वर्तते तस्मिन् चौलुक्यनरेशसिद्धराजस्य वर्णनमस्ति । एतत्काव्यस्यानेके श्लोका गणरत्नमहोदधावुदाहरणस्वरूपेणोद्धृता । अणहिल्लपुर (पाटण) नरेशस्य सिद्धराजस्य श्वेतांबरजैनसंप्रदाये महती कृपासीत् । अनेन प्रतीयते यत् गणरत्नमहोदधेः कर्ता गुर्जरदेशसन्निकटस्थः श्वेतांबरश्च स्यात् सिद्धराजाणहिल्लपुरप्रशंसायां कश्चिदपि दिगंबराम्नायी ग्रंथो लिखिष्यतीति न किंचित्संभावना प्रतीयते ।

सारतः इत्थेव यत् हस्तिमल्लस्य आयुर्वेदमानकवे· पण्डितमहोदधिकर्णेध मासाम्यं विहाय नान्यः कोपि संबंधः। अस्मिंश्च विषयेऽनेकानि प्रमाणानि निरूपयितुं शक्यानि।

हस्तिमल्लो महान् प्रख्यातकवि· प्रतीयते । तस्य विद्वत्तायाः प्रशंसासूचक-वाक्येभ्य एतत्सुविदं भवति । मैथिलीस्मिन् स स्वं सरस्वतीस्वयंवरवल्लभ, महाकविन-ल्लजेति निरूपितवान् । मैथिलीकल्याणस्यान्ते स स्वीयं नाम 'सूक्तिरत्नाकरेति' प्रख्यापयत् । तस्याग्रजेन सत्यवाक्येन स 'कवितासाम्राज्यलक्ष्मीपति.' इति कथयित्वा संबोधितः ।

अनेन प्रतीयते हस्तिमल्ल इति कवेरिदं वास्तविकनामधेयं नास्ति । किंतु इदं तद्गुण-विशेषेणैव निर्दिष्टं । अस्मिन् विषये अय्यपार्यनामककविवरेण विरचिते जिनेन्द्रकल्याणाभ्युदयनाम्नि ग्रंथे श्लोको दत्तः—

सम्यक्त्वं सुपरीक्षितुं मदगजे मुक्ते सरण्यापुरे
चास्मिन् पाण्ड्यमहीश्वरेण कपटाद्धंतुं स्वमभ्यागते ।
शैलूषं जिनमुद्रधारिणमपास्यासौ मदध्वंसिना
श्लोकेनापि मदेभमल्ल इति यः प्रख्यातवान् सूरिभिः ॥ १६ ॥

अनेन प्रतीयते यत् हस्तिमल्लेन हठमागतस्य मदमत्तहस्तिनो मदो दूरीकृतः कस्यचिज्जिनमुद्राधारी पूर्वोक्तेन श्लोकेन निर्भयीकृतः । अतस्तस्य नाम मदेभमल्लो हस्तिमल्लो वा प्रथितं ।

एतन्नाटकस्य प्रथमांकेपि श्लोको वर्तते तस्मिन् कवेर्हस्तियुद्धे विजयप्राप्तेरभि-लिखितपाण्ड्यनरेन्द्रात् सत्कारप्राप्तेरुल्लेखोस्ति—

श्रीवत्सगोत्रजनभूषणगोपभट्ट-
प्रेमैकधामतनुजो भुवि हस्तियुद्धात् ।
नानाकलाम्बुनिधिपाण्ड्यमहीश्वरेण
श्लोकैः शतैस्सदसि सत्कृतवान् बभूव ॥ ४० ॥

उपर्युक्तं श्री·ब्रह्मदेवेन अनावधनेऽयस्य निम्नलिखितप्रशस्तिश्लोकेन प्रतीयते यत् हस्ति-मल्ल पाण्ड्यदेशीयराजः कृपापात्रोऽभूत् तद्राजधान्यां च स्वबन्धुभिः सह निवासं चकार–

श्रीमत्पाण्ड्यमहीश्वरे निजभुजादण्डावलंबीकृतं
कर्णाटावनिमण्डलं पदनतानेकावनीशाऽवति ।
तत्प्रीत्यानुसरन्स्वबन्धुनिवहैर्विद्वद्भिराप्तैस्समं
जैनागारसमेतसंततरमे (१) श्रीहस्तिमल्लोऽवसत् ॥

१ अय्यपार्येण १३७६ विक्रमसंवत्सरे जिनेन्द्रकल्याणाभ्युदयस्य रचना कृता

द्रविडदेशप्रसिद्धस्य मदुरा (दक्षिणमथुरा) याः समीपस्थप्रदेशानां पाण्ड्यदेश इति नाम आसीत्। कतिपयनिगमये तत्रत्यः पाण्ड्यनरेशस्य कृती बभूव। अयं सुंदरपाण्ड्य (प्रथम) मोरागरिकाणी स्यात् । तस्य राज्यकालः १३०७ वि० संवत्सरात्प्रारंभो भवति। एतं कविः राजाधिराज-नानाकलाकुशलीति लिखितवान्। अयं कवेर्महदादरं चकार।

कर्णाटककविचरितस्य कर्त्रा हस्तिमल्लकविसमयः ई. सन् १२९० अर्थात् १३४७ विक्रमाब्दो निश्चितः। अयमेव च सम्यक् प्रतीयते, यत अय्यपार्येन स्वीयजिनेन्द्रकल्याणाभ्युदयग्रंथः १३७६ विक्रमाब्दे समाप्तिं नीतः, तस्मिंश्च हस्तिमल्लस्योल्लेखः कृतः। स चोल्लेख एतादृशो येन हस्तिमल्लस्य समकालीनः तस्य कविना सह साक्षात्परिचयो वा प्रतीयेत।

हस्तिमल्लो गृहस्थ आसीत् न गृहत्यागी, एतत्कथनस्योल्लेखो नेमिचंद्रकृतप्रतिष्ठातिलकस्यास्मिन् श्लोके कृतः—

परवादिहास्तिनां सिंहो हस्तिमल्लस्तदुद्भवः।
गृहाश्रमी बभूवार्हच्छासनादिप्रभावकः॥ १२॥

हस्तिमल्लो महान् प्रसिद्धकविः प्रतीयते। तस्य प्रतिभा परं तन्नाटकेभ्य अनुमीयते अधुनापर्यंतं तस्य केवलं नाटकग्रंथा एव उपलब्धाः , तेष्वयमेकः प्रकाश्यते। द्वितीयो मैथिलीकल्याणरूपकग्रंथ. त्वरया प्रकाशयिष्यते। तृतीय 'सुभद्राहरणः' चतुर्थोऽञ्जनापवनंजयश्चापि उपलब्धा आसन्, ययो. प्रकाशने प्रयत्नो विधास्यते। हस्तिमल्लस्यैक आदिपुराणः पुरुचरितं वा नाम ग्रंथो **श्रीदौर्बलिशास्त्रिणां** सरस्वतीभवने वर्तते यस्मिन्नेकसहस्रानुमिताः श्लोकाः संति, परं स अस्मद्दृष्टिपथे नायातः।

देवचंद्रकविः स्वीय 'राजावलीकथायां' हस्तिमल्लमुभयभाषाकविचक्रवर्तीति लिखितवान्। अनेन प्रतीयते यत्स संस्कृतं विहाय कनड़ीभाषायाश्च कविरासीत् एतद्भाषायां चापि तेन रचना विहिता स्यात्। कृतं पल्लवितेनेति शम्। *

हीराबाग, बम्बई
माघशुक्ला पूर्णिमा
संवत १९७२ वि०

निवेदकः—
मनोहरलाल शास्त्री,

---

* श्रीयुत नाथूरामप्रेमी–जैनहितैषि सम्पादकेन हिन्दीभाषायां लिखितस्य लेखस्यानुवादोऽयम्।

नमः सिद्धेभ्यः।

अथ श्रीमद्धस्तिमल्लकविविरचितं

विक्रान्तकौरवं
नाटकम्।

असिमपिमुखा वृत्तिर्येन क्षितौ प्रकटीकृता
भरतमहिपस्साम्राद् यस्यात्मजो भुवनोत्तरः।
सुरपमकुटीकोटी–नीराजितांघ्रिसरोरुहः
प्रथमजिनपः श्रेयो भूयो ददातु सुखा सदा ॥ १ ॥

(नान्द्यन्ते)

सूत्रधार —अल्पमतिप्रसंगेन मामपि इतस्तावत्।

(प्रविश्य)

पारिपार्श्वक —भाव अयमस्मि आज्ञापयतु आर्य इति।

१ म' १.न।

सूत्रधारः—शृणु तावत् । नानादिगन्तवास्तव्यपंडितोत्खण्डमण्डलमण्डितामिमां परिषदं प्रार्थितवानस्मि ।

मारिषः—किमिति ।

सूत्रधारः—चिराभ्यासपल्लविता मदीयनाट्यशास्त्रविद्या सादरावलोकनेन सफलीक्रियतामिति ।

मारिषः—भाव किमर्थमियं प्रार्थना ।

अधीतैषा विद्या क्रमत इह पारं च गमिता
प्रदत्ता पौत्रेषु प्रथितमनसा तेन भवता ।
यशोमल्लीवल्लीकुसुमसुभगं चाजनि फलम्
ततः सैषा यार्था सपदि तव दैन्याय भवति ॥ २ ॥

सूत्रधारः—मारिष सत्यमेतत् । तथापीदं श्रूयताम्—
एतद्देहानुभाव्ये प्रचुरधनचये नास्ति कस्यापि तृप्तिः
कांतोयर्गोपि तद्वत्तरुणिमवयसा केवलेनानुभाव्ये ।
तस्मात्संजृम्भमाणे प्रसरति च विना देशकालव्ययस्थां
कीर्तिस्तोमेऽभिरामे जगति कृतमतेः कस्य वा स्याद्विरक्तिः ॥३॥

किंच । अस्मदीयां नाट्यविद्यावैशैद्योल्लासितां कीर्तिमपहर्तुमुपाध्यायभरताचार्यपुत्रसंततितन्यमानासूयानिवासपदैः नटोपसदैः प्रतिबोधितः स्पर्धामाटीकते, तां निर्मूलयितुं च अनितरदुस्साध्यरूपकाभिनयारंभमारंभ इति ।

मारिषः—तर्हि युक्तैषा प्रार्थना परिषदा च किमाज्ञप्तमिति ।

---

१ विद्वच्छ्रेष्ठ । २ सभा । ३ वृद्धिंगता । ४ नाट्यशास्त्रे । ५ पौत्रेषु । ६ पूज्येन त्वया । ७ प्रयोजनम् । ८ प्रार्थना । ९ स्त्रीकृतशरीरानुभवनयोग्ये । १० अधिकधनसमूहे । ११ स्त्रीसमूहे । १२ यौवनावस्थया । १३ प्राशस्त्य । १४ विशदीकरणत्व । १५ नर्तकभार्या । १६ नाटक ।

सूत्रधारः—

शृंगारवीरसारस्य गंभीरचरिताद्भुतम् ।
महाकविसमाबद्धं रूपकं रूप्यतामिति ॥ ४ ॥

मारिषः—दुर्लभं खल्वीदृशं पारिषद्श्रवणलोचनासेचनकं रूपकमिति ।

सूत्रधारः—(स्मरणमभिनीय) आः स्मृतम् । अस्ति किल सरस्वतीस्वयंवरवल्लभेन भट्टारगोविंदस्वामिसूनुना हस्तिमल्लनाम्ना महाकवितल्लजेन विरचितं विक्रांतकौरवं नाम रूपकमिति ।

मारिषः—अपि तादृशो हस्तिमल्लः ।

सूत्रधारः—

सरस्वत्या देव्या श्रुतियुगवतंसत्वमयते
सुधासध्रीचीनां त्रिजगति यदीया सुफणितिः ।
कवीन्द्राणां चेतःकुवलयसमुल्लासनविधौ
शरज्ज्योत्स्नालीलां कलयति मनोहारिरचना ॥ ५ ॥

किंच ।

कवीन्द्रोऽयं यस्य विजितनवमोचाफलरसः
सभासारह्लाद्या वयमपि तथा नाट्यचतुराः ।
कथाप्येषा लोकोत्तरनवचमत्कारमधुरा
तदेतत्सर्वं नः प्रकटतरभाग्येन घटितम् ॥ ६ ॥

मारिष—वसंतसमयोऽप्ययं भोःत्रस्योपवनकुले प्रचुरविकासितकुसुमशोभय ।

सूत्रधार —युक्तमेतत् । अहो रमणीयता कोमलकिसलयकुलविकसितवसंतस्य ।

१ प्राप्नोति । २ ... विद्यमान । ३ अमृतसदृशी । ४ कर्णभूषणत्व । ५ सुकृता । ... हर्षसम्पादयन्ती ... । ७ उत्पादयति । ८ शरत्कालीन ... । ९ ... । १० अस्माकम् । ११ संबंधिन । १२ विद्रुम भवन सहायम ।

पुष्यत्पल्लवतामयाचककलेनामापयन्तिकोधन्वरा
यार्थतालिनिकाल्लंतातविचरद्भृंगारवाडंबराः ।
फुल्लीनीकरणपर्वपुरस्सरमंदानिलस्यंदना
यूनामुन्मुखयंति मानममी वासंतिका वासराः ॥ ७ ॥

अलमतिप्रसंगेन तथापदिदानीमारभ्यतां संगीतकम् ।

मारिषः—तेन हि किमिति विलंब्यते (नेपथ्याभिमुखमवलोक्य) अहो सुलोचनास्वयंवरयात्रामहोत्सवसंदर्शनाय चतुरंगबलेन सह वाराणसीं प्रस्थितेन कौरवेश्वरेण समानीतस्य तत्प्रियसुहृदो विशारदस्य भूमिकामादाय रंगेतरंग इव पुत्राभिवर्तते । तदावामप्यनंतरकरणीयाय सज्जीभवावः ।

(इति निष्क्रान्तौ)

१ अनल्प । २ पुष्पैः । ३ पूगाय । ४ अनुगतम । ५ वैरी । ६ ...।

प्रस्तावना ।

(ततः प्रविशति विशारदः)

विशारदः—(परितो विलोक्य) अहो वसंतसमयमोद्भिन्नतरुखण्डमण्डितेषु नदीतटेषु मध्याह्नपर्यंतसंचारभीतसैनिकजनप्रचुरा निवेशिता एव स्कंधावाराः ।

अथ हि ।

कश्चिन्न केऽप्यधिशेरते तरुतले मध्याह्नमभ्यासते
केचित्केचन सारणीपरिसरे मंक्ष्यापेमातन्वते ।
पर्यंत्यायसपान् परेष सरसां तीर्थेस्तु कद्रोष्मसु
घर्मान्नेति पुरोपकण्ठसुलभानन्यस्तु भूयान् जनः ॥ ८ ॥

(अन्यतोऽवलोक्य) अहो नैकविधः सैनिकानामेनपायः श्रमापहरणोपायः ।

तथाहि ।

शीतापाधिसलंति केऽप्यधिनिद्रं तापार्दितैः कूपकान्
भीतैर्भूरिजलाशयगाहनरसैरात्पूरः परैर्याप्यते ।
दोर्कतेऽद्य फलापचायचपला केचित्फलाढ्यान् द्रुमान्
कूपोपांतभुवो वहंत्युपगतानन्याननुवन्यापत ॥ ९ ॥

(अन्यतो दृष्ट्वा) ।

कुल्यायामुपशल्यभूमिषु पुरः प्रोथद्विरंगाकृती
ज्योत्स्नाशातसि शीतपार्श्वसिलतासबाधकष्टोष्माणि ।

१ संवेष्टितजनक । २ जलाशयप्रदेशान् । ३ अधिवसंति । ४ कुल्यासमीपे । ५ पूरम् । ६ तीरेषु । ७ निदाघतैर्भीतेषु । ८ गच्छति । ९ [illegible] । १० नदाम् । ११ पीडिता । १२ विश्रामार्थ । १३ [illegible] [illegible] । १४ [illegible] ।

एते यांति कृतोपगूढमधुना कांताभिरध्वश्रम-
क्लांताभिः सह कर्तुमत्र कतिचित् स्वैरावगाहोत्सवम् ॥ १० ॥

(पार्श्वादालोकितेन निर्दिश्य) इदं तु पुनरस्मत्स्वामिनः कौरवेश्वरस्य शिबिरं नातिदूरे वाराणस्या विविक्ते एव प्रदेशे निवेशितम् (आरोमाने निरूप्य) मार्गश्रमजपूत्करणोद्धार्यं च नः शरीरम् । यावदिदानीं कौरवेश्वरसदनं गत्वा विश्रामार्थं नैपारतें पश्यामि । (परिक्रम्यावलोक्य च) अहो प्रत्यग्रसंनिविष्टस्य कौरवेश्वरशिबिरस्य महती वृत्तांतता ।

तथाहि ।

भग्नेषु तरुषु लता स्थूलशीर्षेषु गंध-
द्विरदपरिनिवेशा रुध्यते बध्यते च ।
इह च विटपिषण्डे वाजिनो कल्पयंति
स्थगितमतरणितापे मंदुरामंदिराणि ॥ ११ ॥

(पुरोऽवलोक्य) कथममात्यतः समुचितस्थानकमपहाय [illegible] करिणः किमपि कुप्यत्यायासयति हस्तिपकानां धातुको गंधगजः ।

तथाहि ।

तिर्यक् पश्यति [illegible] करोति भृतीः
[illegible] न शमनं शिरो विधुनुते [illegible] ।
[illegible] दानानुबंधं निजं
[illegible] याति न वशी [illegible] ॥ १२ ॥

[illegible] । कथमसौ [illegible] । तदिमां वर्ष [illegible] । कदाचिदस्य [illegible] । (पुनर्निरीक्ष्य) [illegible]

१ [illegible] । २ [illegible] । ३ [illegible] । ४ [illegible] । ५ [illegible] ।
६ [illegible]

तथाहि ।

परिभ्रष्टस्थानात्कथमपि समंतात्प्रचलितैः
बलीवर्दो भावसमनुसृतो यातपितृभिः ।
मुग्धमोते पातो विलुठति कथंचिद् तद्विधौ
खरपुटहतो सपदि निपतन् पृच्छत इह (!) ॥

(परिक्रम्य क्षणं स्थित्वा) अहोऽयं पौनरुक्त्यविमुखो जनस्यालयः ।
अथ हि ।

शुष्कच्छायः स देशः स तु विरलजलः सोपि प्रायः प्रक्षीणः
सा भूमिः क्षारतोया परुषदृषदसौ शर्करा कर्करा सा ।
तद् क्षेत्रं कंटकाढ्यं तृणविकलमरस्तत्तु धूलीकराले
छायास्त्वेयं तरूणामभिरुंधंति मिथः शैशिरो मार्गेषु स्वम् ॥१३॥

(परिक्रम्यावलोक्य च) अहो रमणीयं खल्वेतत् ।
अत्र हि ।

मध्यगायपर्णीतलमर्दितरूदधावमूला—
न्यध्यासते मियतमांकसमर्पिताङ्गाः ।
अध्वश्रमार्तनयनं वदनं दधत्यः
कांता धनांतचलिताय समीरणाय ॥ १४ ॥

(परिक्रम्यावलोक्य च) कथमिमे वारस्त्रीणां सनानि । अहो असाधारणः खलु वारवनितानां मंडनप्रकारः ।
कुतः ।

क्वा पटकुटी कृता प्रशमितः क्वाध्वश्रम
क्वा व्यजनि मज्जनं विरचितं क्वा मदनम् ।
गृहीत्वेव पुर स्थित परिचितेषु सज्जस्त्वमौ
क चेष्यति विलासिनीजनममु जन कौशलात् ॥ १५ ॥

१ धन० । २ कथय । ३ कथमि । ४ [illegible] ।

(विचिंत्य) इयं खलु कार्यांतरव्यापृतानां पथ्या रथ्या तदितो वयं । (परिक्रम्यावलोक्य च) इदं कौरवेश्वरभवनं । (पार्श्वादालोकितेन) अये अयमुत्तरेण राजगृहबाह्यालिंदं विस्तीर्णत्रसाग्तिदूष्यपटकायमाननिषण्णः कामपि दर्शनीयतामुद्वहति राजवाहनप्रधानगंधगजः ।

तथाहि ।

हरितकलमपूलमंथिनासौ सलीलं
व्यजनि यदनभागानमहस्तोद्धतेन ।
मृदयति तमभिघ्नन् कुंचिते चांघ्रिपृष्ठे
मसितुमथ गजेंद्रो दंतरंध्रेण धत्ते ॥ १६ ॥

(अग्रतो दृष्ट्वा) कथमसौ प्रियवयस्यो नंद्यावर्तः प्रतिहारस्थानान्निर्गत इतएवाभिवर्तते । भवतु प्रतिपालयामि ।

(ततः प्रविशति नंद्यावर्तः)

(परिक्रम्य) कथमसौ अनाकलितकोलातिपातः पातयति कामुकानापातदुस्सहायामापदि मदनः ।

तथाहि ।

क्षणाद्धैर्यमांथें शिथिलयति निर्मर्ध्य विनयं
क्षणाल्लज्जां भंजन् क्षपयति विवेकं पटुमपि ।
क्षणादन्यामन्यां सृजति रुजमंतर्बहिरपि
क्षणात्कामः कामं जनयति जिगीषूंश्च पुरुषान् ॥ १७ ॥

येन काशीराजतनयादर्शनानंतरमेव कौरवेश्वरस्तादृशीं दशामयासीत् (पुरोऽवलोक्य) कथमसौ विशारद प्रतिपाल्य तिष्ठति । तावदुपसर्पामि । (उपसृत्य) सखे विशारद कुतस्त्वामियतीं वेलां विलंबितः वंचितः खल्वसि वाराणसीदर्शनात् ।

---

१ अकृतकालानिक्रम । २ प्रारंभे । ३ नार्शाकृत्य । ४ अनिर्वचनीयं । ५ गच्छामि ।

विशारदः—कदा दृष्टा वयस्येन वाराणसी ? ।

संवर्तः—श्रूयताम् ।

विशारदः—अवहितोऽस्मि ।

संवर्तः—स तावन्मार्गश्रमशिथिलगात्रे प्रतिश्रयमेव प्रस्थिते भवति कौरवेश्वरश्चिरचतुराभिरूपजनपरिवृतस्तास्ताः परिहासमधुराः कथाः कुर्वन् कियतीमपि वेलां विनोदगोष्ठीमध्यास्त । ततश्च जरठातपतापोद्रेकसम्भ्रनिद्रारसपरवशसैनिकजनसंकुलतरुतले दुस्सहदूष्मकुटीतापताम्यच्छिविरजने स्फुटपांसुपटलाभितप्तधरणीपृष्ठे पथिकजनपर्यन्तविराममूकाध्वनि नितान्तक्वथितसरस्सलिलतापभयपलायमानजलपतत्रिनिषेवितपत्रलतीरच्छायान्तरे निदाघोष्मदुर्निरीक्षान्तरिक्षे दुष्प्यमाणदुःस्पर्शमर्मरघर्ममारुतपरिस्पंदे क्रमादतिक्रान्ते मध्यन्दिनसमये मध्याह्नतापसंतप्तनभःस्थलावस्थितिमसहमान इव अपरकाष्ठाभिमुखे लंबमाने भगवत्यंबरमणौ जातायां च किंचिद्धरणीसंचरणक्षमायां क्षमायां प्रोज्झंतीषु च पथिकैः समं तरुमूलानि छायासु प्रशान्तप्राये दिवसोष्मणि महतायां च तृतीयप्रहरावसानशंसिन्यां भेर्यां प्रवर्तमाननगरदेवतायात्रामुपभुक्त्वे वाराणसीदर्शनकुतूहली सार्धमस्माभिरुत्थितो हस्तिनाधिपतिः ।

विशारदः—ततस्ततः ।

संवर्तः—ततश्च निर्वर्तितशेषपरिजनः परिमिताप्तप्रमुखविश्रब्धजनपरिवारपरिवृतः सुन्दरतममणिमण्डितवन्दनमालालङ्कृतमकरतोरणां वाराणसीमभिप्रचलितः ।

विशारदः—ततस्ततः ।

संवर्तः—ततश्च ।

अभ्यागतादरपरिभ्रमलब्धगंधः
संभोगखिन्नयुवतीश्रमवारिचारी ।

१ सदन । २ विचक्षण । ३ उष्ण । ४ भूभाग । ५ धीरम्याम । ६ याम । ७ मन्दा । ८ नेमीरि । ९ दर्शनीय ।

संगतां नगरि सर्वमनोज्ञतां ते ।
किंवामसी [illegible] ॥ १८ ॥

विचारकः—ततस्ततः ।

मंद्यावर्तः—पश्यि म वाराणसी कचित् [illegible] [illegible] तले [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] कचिच्च [illegible] वानि, कचित् [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] वानि, कचित् [illegible] [illegible] सर्वाणि, कचित् [illegible] [illegible] [illegible] वाजनानि, कचित् [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], कचित् [illegible] [illegible] कुसुमान्, कचित् [illegible] [illegible] सभाः, कचित् [illegible] [illegible] सुवनिहेरान्, कचित् [illegible] [illegible] क्रमेण [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] मधुमदमत्तमधुकरमनोहारिणिकारस्य सहकारस्य तले विविनीतमृगयान् मुहूर्तमास्थित ।

विचारकः—ततस्ततः ।

मंद्यावर्तः—अथातो नगरदेवतायतनात् प्रतिनिवर्तमानस्तेनैव वर्त्मना प्रवर्तिष्ट सतु महान् पौरलोकः ।

१ वाराणसी । २ नाम । ३ नाम । ४ उपगम्य । ५ चैत्यालयानि । ६ स्तोकिय-माण । ७ सत्त्व । ८ भ्रमर । ९ गृहारामान् । १० समूहान् । ११ रथ्या—प्रतोली
१२ सार । १३ आम्रवृक्षस्य ।

विशारदः—वञ्चित एवास्मि यात्रादर्शनकौतुकात् ।

नंद्यावर्तः—सखे मा खेदं करिष्ठाः । सुलोचनास्वयंवरयात्रातः प्राक् पश्चाच्च दिनत्रयं नगरदेवतानामकम्पनेन यात्रा प्रवर्त्यत इति किंवदन्ती । न खल्वद्यैव यात्रापूर्णा । तद्द्रक्ष्यत एव ।

विशारदः—कदा नु खलु सुलोचना स्वयंवरिष्यति ।

नंद्यावर्तः—इतस्तृतीयेऽह्नीति वदन्ति ।

विशारदः—भवतु कथाशेष एव कथ्यताम् ।

नंद्यावर्तः—ततश्च दूरितोत्सारिताशेषजनसंमर्दैः समापतद्भिः प्रतिहारैः परिवारितैर्मञ्जुशिञ्जानमञ्जीरेण मन्दमन्दक्वणितमेखलागुणेन सलीलभुजलताविक्षेपरणितमणिवलयेन पवनैरप्यालिङ्गनकुतूहलादिव स्तनांशुकान्तप्रवेशिभिः सेव्यमानेन स्तनभरोद्वहनश्रमनिश्वासैरपि रसास्वादलोभादिव निपीयमानाधरेण मणिकर्णिकारत्नकिरणमञ्जरीकलापेन वदनरसादिव स्पृष्टकपोलतलेन मुग्धहरिणीमसृणस्निग्धविप्रेक्षितैर्हासोत्तरमधुरभाषितेन शिरीषकुसुमसुकुमारशरीरेण तास्ताश्च परिच्छदान् गृह्णता वारस्त्रीचक्रवालेन परिवृतं समुपासीनताम्बूलदायिनीसनाथं मन्दमन्दसंचारिणापि पुरुषचतुष्टयेनोह्यमानं चतुरस्रयानमध्यासीना दर्शनीयानामपूर्वं धाम दर्शनपथमागता कापि स्त्रीसृष्टिः ।

विशारदः—ततस्ततः ।

नंद्यावर्तः—अनन्तरं च तत्र काशीराजदुहिता सुलोचनेयमिति महाञ्जनवादः ।

विशारदः—ततस्ततः ।

नंद्यावर्तः—ततश्च कौतुकिभिरस्तामपि ...

१ अ तर्यि । २ [illegible]

निष्पन्दंस्तिमितेक्षणः क्षणममी संजातकौतूहलः
प्रादुर्भूतनितान्तविस्मयरसप्रस्मेरगण्डस्थलः ।
व्यापारान्तरशून्यमूकरणग्रामस्तवैवान्यभूत्
कामप्याहितमोहकन्दलतयामनङ्गस्थया मार्दिनीम् ॥ १९ ॥

विशारदः—ततस्ततः ।

नंद्यावर्तः—ततश्च ।

किमकृतकिमवादीत् कीदृशः कीदृशोऽभूत्
कुरुपतिरिति वक्तुं व्यक्तमेतन्न विद्मः ।
व्यधित विधुरसत्त्वः कौतुकस्तब्धपक्ष्मा
निगलितमिव तस्याः केवलं नेत्रयुग्मम् ॥ २० ॥

विशारदः—अहो तथाविधानामप्यतिविधेयं धैर्यस्खलनमिति यत् सत्यमशरणं सत्त्वं । ततो ततः ।

नंद्यावर्तः—तथा व्रजंती काशीराजपुत्री ।

अथ सपदि यदृच्छावद्गलक्ष्यां वलक्ष-
द्युतिदावलितपातां कौरवे गौरवेण ।
न्यधित दृशमपांगासंगिनीं स्निग्धमुग्धां
कुवलयदलदामश्यामलां कोमलाङ्गी ॥ २१ ॥

विशारदः—तदेतदुन्मिषितोन्मादन यदुत कामयमानस्य पुंसः प्रेयस्यां सह नयनसंभेदः । ततः ।

नंद्यावर्तः—अथ तस्या प्रथमतरानुभूयमानमन्मथरसमर्यादरतिविभ्रमायां तिरोहितायां क्रमेण काशीराजसुताया कौरवेश्वरस्तन्मार्गदत्तदृष्टिरित्थमभूत् ।

---

१ चलनराहित्येन स्तब्ध । २ इंद्रियसमूह. । ३ मन्मथसंबाधिनी । ४ व्यधात् ।
५ अभिरूढ । ६ मिश्रण । ७ मद ।

मूढ इव विलिखित इव उत्कीर्ण इव विशीर्ण इव मुषित इव आविष्ट इव हत इव दीन इव।

विशारदः—अहो अतिप्रसक्तं। अथवा एतदपि संभाव्यत एव, न सत्वंतर एवावस्थानं निपततः प्रस्तरस्य। ततः।

नंद्यावर्तः—ततश्च मया हस्ते गृहीत्वा देव दृष्टैव सर्वतो वाराणसीति, बलान्निर्वर्त्यमानः प्राग् गृहीतामपि ताम्बूलवीटिकामनिच्छाशिथिलेन हस्तेन मम हस्ते विसृज्य शून्यांतःकरण एवापरिक्षितपदन्यासः त्रिसं स्थूलया गत्या तदेव जीर्णोद्यानमासाद्य आरूढतुरगमः। सार्धमस्माभि पुनरिहागतः।

विशारदः—ततः।

नंद्यावर्तः—आदिश्यमानो गोपयितुं निषिद्धाशेषपरिजनः प्रविष्टोऽभ्यं-तरं अंतरं च मार्गायासान्नैव स्वपक्षार्यसौधोलाकिस्तरागमनं ज्ञात्वा सत्वरमुपस्थितः।

विशारदः—ततः।

नंद्यावर्तः—ततश्च सौधातकिं हस्ते गृहीत्वा किमपि वक्तुकाम इव शयनमंडपिकां प्रविश्य पर्यंकिकामलंकृतवान्।

विशारदः—प्रायेण तद्दर्शनवृत्तान्तमेव आत्मनि सोढुमक्षमस्तस्मै विस्रंभति।

नंद्यावर्तः—बाढं तथैव।

विशारदः—युक्तमेव प्रियसुहृदे स्वानुभूतं निवेदयितुं। सखे गच्छ तत्। एहीदानीं राजं गत्वा कांचिद्वेलां विश्रमिष्याव।

नंद्यावर्तः—यदाह वयस्य।

(परिक्रम्य निष्क्रान्तौ।)

---

१ [illegible]

सत्त्वं विद्रुतमिव तनमिताङ्गमंगं
धैर्यं विशीर्णमिव शीर्णं इवोपरतात्मा ।
चेतः प्रलीनमिव लीन इव प्रबोधे
मानः प्रमुष्ट इव कुत्र इवास्मि नाहम् ॥ ३२ ॥

विदूषक—गदो' तदो ।

राजा—तदभावे नेपार्श्वेनाक्रम्यमानः शून्येन चेतसा यथाग तमत्रायामिवम् ।

विदूषकः—अहो धेर्य जाणीअदि एत्थ ।

राजा—(मदनावस्थामभिनीय) सखे तद्दर्शनात्प्रभृति च ।

विश्रम्भस्य यथोपि नायतरति व्यामुढयोः श्रोत्रयोः
संस्कारार्पितनम्मुखेक्षणसुखेनान्यद् दृशौ पश्यतः ।
वाग्व्यापृतिनिर्व्यपेक्षमधुना प्रत्यङ्मुखं संकुच-
च्चेतस्तद्गुणचिंतनानियमितं मुह्यत्यकाण्डे मुहुः ॥ ३३ ॥

विदूषकः—भो वेअस्स ण जुत्तं पुण तुज्झे एव्वं णाम उज्झिदुं असं हितपसरं धीरत्तणं ।

राजा—(सांतस्तापं) वयस्य सोधातके कि करोमि ।

संकल्पशतविधुरितो धैर्यपरिस्खलनजातवैलक्ष्यः ।
लक्षीकृत शराणां निसर्गकठिनेन मदनेन ॥ ३४ ॥

विदूषक —भो वअस्स सुणाहि दाव जइ तारिसो वअस्से कासीराअउत्तीए दंसिदो भावे तदो अस्सासिदु वअ अत्तहोदोवि जत्त जुत्तं ण एव्व

१ ततस्तत । २ अत पर ज्ञायत एव। ३ भो वयस्य न युक्त पुन तव एव नाम उज्झितुं अखडितप्रसर धीरत्व। ४ भो वयस्य शृणु तावत् यदि तादृश वयस्ये काशीराजपुत्र्या दर्शित-भाव तत आश्वासितुमेव अत्रभवतोपि यत्र युक्त नैव सनर्पितुं। यतो दैवसंपादित समागम एव तस्या आत्मच्छन्दवशानुवर्तनेन समाराधयिता मनोरथानां स्वयंवरोत्सव ।

संतप्पिदुं । अह्वो देव्वसंपादिदो समासण्णो एव्व तिस्सा अप्पच्छंदसासु- घनपेण समाराहदत्तओ मणोरहाणं सअंवरूसवो ।

राजा—भवतु वा तदा भवतः यथा प्रतिभाति । तथापि न तावता हृदयति समाश्वासः । मम हि ।

तैस्तैर्मनोरथैस्तस्यामापतद्भिः कदर्थितम् ।
अतियापयितुं चेतो नालं कालकलामपि ॥ ३५ ॥

(नेपथ्ये वैतालिकौ)

वैतालिकौ—विजयतां कौरवेश्वरः सुखाय सायंतनसमयो भवतु देवस्य ।

प्रथमः—

उन्मीलत्प्रथममल्लिकोत्तरगलत्सौरभ्यसंवासिताः
भ्रान्ता या दिवसश्रियो हिमकणैर्घर्माम्बुकल्पैर्जडाः ।
पेया प्राणपुटैः सुखेन सुतरामालिंगनीया भुजै-
र्निश्वासा इव यान्ति मंदमधुना याता वसंतश्रियः ॥ ३६ ॥

द्वितीयः—

सायं मज्जनशीतला मृगमदव्यालिप्तकंठाः स्त्रियः
काश्चिन् नूतनमल्लिकामुकुलकैर्भारं दधत्यस्स्तनैः ।
मत्स्यमागमधूपवाससुरभीं कुर्यांति यातिस्रज
केशांते रतिलाम्पटगपद इव प्रस्तावपुष्पांजलिम् ॥ ३७ ॥

विदूषकः—(आकर्णितकेन [illegible]) [illegible]
[illegible]

([illegible])

राजा— [illegible] ॥ १८ ॥

मनाग्यशतानीभो मोचितानो प्रमाथिनी ।
निरोधिनी [illegible] ॥ ३८

[illegible]

विदूषकः—इदो इदो ।

(परिक्रामतः)

राजा—(सोत्कंठम्) ।

अपांगव्यासंगस्खलदलसविभ्रांतनयनं
दरमोघद्वंतद्युतिवलितरागाधरदलम् ।
अविस्पष्टस्वेदं पुलकितकपोलं मृगदृशः-
स्तवद्यापि स्पष्टं मुखमभिमुखं दृश्यत इव ॥ ३९ ॥

(इति निष्क्रांतौ)

श्रीवत्सगोत्रजनभूषणगोपभट्ट-
प्रेमैकधामतनुजो भुवि हस्तियुद्धात् ।
नानाकलाम्बुनिधिपाण्ड्यमहेश्वरेण ।
श्लोकैः शतैस्सदसि सत्कृतवान् बभूव ॥ ४० ॥

इति श्रीगोविन्दस्वामिनस्सूनुना हस्तिमल्लेन विरचिते विक्रांतकौरवीय नाटके वाराणसीदर्शनो नाम प्रथमोऽङ्कः समाप्तः ॥ १ ॥

द्वितीयोऽङ्कः ॥ २ ॥

(ततः प्रविशति प्रतीहारः)

प्रतीहारः—(शयनादुत्थाय) कथमस्माभिः समुचित एवावसरे प्रतिबद्धं । प्रातस्तरामेव गंगातीर्थाभिरक्षणाय मया गंतव्यं । यतः पूर्वेद्युरेव स्वयंवरदिवसार्द्धपूर्वादिक्रिया गंगातीर्थ एव सौभाग्यवृद्धये स्नानव्यमिति कुलवृद्धाभिरादिष्टम् । सौवस्तिके च कस्याः स्वयंवरयात्रा नेदीयसी च संप्रति प्रमोदनी संध्या ।

तथाहि ।

अनतिगलितनिद्राजाड्यघूर्णत्प्रकाशं
प्रसरति कृतदीर्घं कूजितं कुक्कुटानाम् ।
विदधति च विहंगास्तत्क्षणोद्भूतबोधाः
कलकलमधिनीडं ग्रामचैत्यद्रुमेषु ॥ १ ॥

तदिदानीं गंगातीरमेव गच्छामि (उत्थाय परिक्रामन्) इयं खलु अल्पावशिष्टा किमप्युत्कम्पयति कामुकाननतिचिरविनश्वरी विभावरी। संप्रति हि।

मुंचत्तोऽधरपल्लवं नियमितश्वासं शनैः सुभ्रुवो
सुप्तानां सभयं समुत्करार्दितं संश्लिष्टमिष्टप्रियाम् ।
आश्लेषं च समाध्याय चिरविधृतं प्रागुज्झितानां रुषा
कुर्वन्ति प्रतिबोधिताः प्रणयिनः प्रत्यूषमप्युत्सुकाः ॥ २ ॥

इयमेव च निरर्गलप्रणयरसोल्लासकामिनीनामभिमततमा वेला ।

तथाहि ।

तत्कालप्रतिबोधिताभिरलसालिरक्षणाभिः प्रिया
शीर्णाभिरयं प्रतापसुरतभ्रान्तिश्रमैरंगकं ।

निर्मर्यादविमर्दनिर्दयममी विस्रंभरुद्धत्रपं
सेवंते रतिलंपटा युवतिभिः प्रत्यूपरत्युत्सवम् ॥ ३ ॥

(स्पर्श रूपयित्वा) अहो सौकुमार्यं निशावसानपवनस्य । संप्रति हि ।

दूरादार्द्रं परिमलमसावाहरन्मालतीनां
व्यावृत्तोऽन्तः प्रतिनवदलत्पाटलीसौरभेण ।
निर्निश्वासोन्नमितवदनं प्राणरन्ध्रेण पेयो
वायुः श्रान्तिं रतिचितिजां लुंपते दंपतीनाम् ॥ ४ ॥

संप्रति च रजनीविरामविसर्जनजानितोत्कंठाय स्वादीयानेव स्वदते कोऽपि रसो मिथुनाय ।

तथाहि ।

निर्गंतुं प्रथमोत्थितस्य शयनात्तल्पास्थिता कामिनी
व्यत्यासानमिताननस्य सुमुखी प्रोत्तानयंती मुखं ।
कंठासक्तकरा विपर्ययकृताश्लेषस्य भूयोधरं
चुंबन्ती परिचुम्बिताधरदलं जानात्यपूर्वं रसम् ॥ ५ ॥

(नभो विलोक्य निर्दिश्य च)

विद्युप्यतः संप्रति कौमुदीजल-
प्लवस्य तिग्मांशुमयाश्मनःस्थले ।
मणप्रशिष्टा इव बुद्बुदा इमा
विभांति तारा विशराकरोन्मिषः ॥ ६ ॥

(पुनर्निर्वर्ण्य) कथं विभातप्रायमेव । अथ हि ।

लघु विघटयितारः कुड्मलान्यब्जिनीनां
झटिति घटयितारः कोककांताः स्वकांतैः ।
अहति निषधशैलाधित्यकोत्संगसंगं
क्षपिततिमिरलेखास्तिग्ममानोर्मयूखाः ॥ ७ ॥

निर्गताः इमो वाराणस्याः (पुरोऽवलोक्य) कस्य खल्वसौ सौविदल्लो जाम्बवतीगामिनिमेशाख्यानमपसरति ।

(प्रविश्य सौविदल्लः)

सौविदल्लः—हंहे अज्ज तरुणदिणअरकरणिअरणिवडणफुडफुडंतपुण्डरीअसंदमअरंदणिस्संदमसुण्णाहिअदिसामुहेण पच्चदविअसंतसरसकेसरपमुणपरिमलुग्गारमंसलेण कुहकुहंतजलसउंतकेलीकलहकलअलाअद्दुणवेलेण उप्पेढणपुळ्ळाविअहडअपुळ्ळावेल्लिअमल्लिआभरवल्लरेण उप्पाणिअलिणघरपरिवाडिडिविओसरीअछप्पअरिंछोलिझंकारमहुरेण गोसग्गसमीरणेण आलिज्जंतणहअलो पसरंतमसिणवाळाअवपसिणकुम्मसमारिंदणअणधंतो वदेइ । दंसिदुद्दामणिसी हराइ इद्धविअलवरातरुणकामिणीपाअदअलदरविब्भमओ समओ । (नभो विलोक्य) एत्थ हि । अन्याअवि व कालिआमइलिदुज्जोअं अप्पमुहुअं एअं रेहइ संहिअंमुपसरं सीअंसिणो मंडलं पदण्डोइ घणंधआरणिअरं वित्थारअंतो दिसाचक्कं कुसुदच्चूडपाडलसिरो अरुणसुदभारओ । इअं चेअ पुणरुत्तरतिसंभोअरमदमलिणिअपसाहणरस पसाहणंतरगाहणेच्छा विलासिणीजणस्स । तहहि ।

१ बपमस्य मार्घदिवस [illegible]

[illegible]

मिश्रविष्कंभः ।

(ततः प्रविशति सोत्कंठो राजा विदूषकश्च)

राजा—

भागाययोरुपनतस्य समागमस्य
संकेतवासभवनं तदनुस्मरामि ।
यत्रैव दर्पणतले क्षणसन्निविष्टा
संक्रामितौ सममहं च सुलोचना च ॥ १२ ॥

इदं तु पुनरलब्धविश्रामं परिभ्राम्यत्कथं नु नाम धार्येत धैर्यवशात्तरलं चेतः । यतो हि मे ।

येनैव सा प्रथममिंदुमुखी प्रयाता
मार्गेण मां विकिरती स्मरमार्गणानाम् ।
तामेव संप्रति च मार्गयतोऽस्य भूयः
पर्याकुलस्य मनसोपि स एव मार्गः ॥ १३ ॥
निपीतो नेत्राभ्यामधररुचकः कौतुकरस—
प्रसंगस्मेराभ्यां प्रथममभयव्यस्थलहृदः ।
कथं पातुं याच्ञां पुनरपरथैवेयमपरा
परं धैर्यध्वंसं समयविरुधर्ता मां परमतिः ॥ १४ ॥

विदूषकः— भो वअस्स रमणिज्ज सु एअ गंगातीरुज्जाणं जाव दक्खिस्समो ।

राजा— यद्भवते रोचते ।

विदूषकः— हद्धी हद्धी (परिक्रम्य) भो वअस्स इदस्स दाव गंगातीर°

१ भो वयस्य रमणीयं [illegible] । २ [illegible] ।
३ भो वयस्य [illegible]

सौविदल्लः—कुदो खु सव्वलोअसाहारणं गंगातित्थंवि आभिरक्खिज्जइ।

प्रतीहारः—अत्र खलु काशीराजदुहिता सुलोचना सौभाग्यमज्जनार्थं आगमिष्यति।

सौविदल्लः—तेण हि जुज्जइ।

प्रतीहारः—क्व पुनर्भद्रमुखेन चालितव्यम्?

सौविदल्लः—गदो खु अगदो मंदाइणीं अवेक्खिदुं सामी मे कोरवेसरो। (पुरो निर्दिश्य) एदं च दोरिदरअतुरलितुरअपडिणवखुरघादणिरंतरसंढिदं सूआवेदि तस्स गमणमग्गं धरणिवट्टं।

प्रतीहारः—तेन हि युष्माभिरपि परिहर्तव्यो गंगातीरप्रदेशः।

सौविदल्लः—अज्ज तह।

(निष्क्रान्तौ)

---

१ कुतः खलु सर्वलोकसाधारणं गंगातीर्थमपि अभिरक्ष्यते। २ तेन हि युज्यते। ३ गदः खल्वगदो मंदाकिनीमवेक्षितुं स्वामी मे कौरवेश्वरः। ४ एतच्च दौरितरयच-लितखुरप्रतिनवखुरघातानंतरसंहितं सूचयति तस्य गमनमार्गं धरणीपृष्ठम्। ५ आर्य तथा।

मिश्रविष्कंभः ।

(ततः प्रविशति सोत्कंठो राजा विदूषकश्च)

राजा—

प्रागायपोदयनतस्य समागमस्य
संकेतयासभवनं तदनुस्मरामि ।
यत्रैव दर्पणतले क्षणसन्निविष्टा
संक्रामितौ सममहं च सुलोचना च ॥ १२ ॥

इद तु पुनरलब्धविश्रामं परिभ्राम्यत्कथं नु नाम धार्येत धैर्यावसादतरलं चेतः । यतो हि मे ।

येनैव सा प्रथममिंदुमुखी प्रयाता
मार्गेण मां विकिरती स्मरमार्गणानाम् ।
तामेव संप्रति च मार्गयतोऽस्य भूयः
पर्याकुलस्य मनसोपि स एव मार्गः ॥ १३ ॥

निर्यातौ नेत्राभ्यामधरलघकः कौतुकरस —
प्रसंगसंराभ्यां प्रथममभयचलपक्ष्मलहदाः ।
कथं पातुं याँछौ पुनरपरधैर्यमपरा
परं धैर्यध्वंसं समधिदधती मो परमति ॥ १४ ॥

विदूषकः भो वअस्स रमणिज्जं खु एअं गंगातीरुज्जाणं जाव हविस्सो ।

राजा— यद्भवन रोचते ।

विदूषकः इदो इदो (परिक्रामत) भो वअस्स दुवरं दाव गंगातीर

१ भो वयस्य रमणीयं खल्वेतत् गंगातीरोद्यानं [illegible] । २ [illegible] ।
३ भो वयस्य पश्य तावत् गंगातीरोद्यानस्य रामणीयकं [illegible]

ज्जाणस्स रामणिज्जअं। एत्थ हु। मज्झआराणिरंतराणिबद्धमहाणील्लमाणीविड्डं-तकंतिविसेसा जंबूणअमणिपालंबा विअ दुम्मंति अल्लीममरसत्तुरा आरेवहविडवेहिं फुल्लमंजरीओ । विअसंति णिम्मलरूप्पच्छविधवलुज्जलदलाइ तवणिज्जचुण्णसारच्छिारुणकेसरुक्कराइ विद्दुमसंडविलोहिअवट्टुलकण्णिआइ पुण्णाइपुप्फाइ । दीसंति थोरमुत्थाहलफलिहधवलाइ णिम्महिअवहलमइरुग्गंधबंधुराइ तक्खणचोडुविअलिआइ महुअकुसुमाइ । सोहंति खंडिअजणहिअउक्खंडणसंकंतवहलरुहिरकद्दमरसरंजिआइ उद्दाममअरदअसद्दलणहरंकुराइ विअ बाहिरफुटगंठिविअडणसोणिमाइ किंसुअकुसुमाइ । अह हि । ओत्ताणपुडइणीराइआइ बहुमंजरिल्लिसहआरआइ । कुसुमभरमारिअसेहालिआइ । भूरि विअसंत णोमालिआइ । थवअसआणिविडकंकेल्लिआइ । विअलंतासववियसरोल्लिआइ । मउलुग्गममणोहरमल्लिआइ। उप्फुल्लसुरहिबहुवल्लि-

---

हानीलमणिविगलत्कांतिविशेषा जाम्बूनदमणिप्रालंबा इव उह्यंते आनीलभ्रमरकर्बुरा आरेवनविटपैः पुष्पमंजर्यः । विकसंति निर्मलरूप्यच्छविधवलोज्ज्वलदलानि तपनीयचूर्णगर्भतारुणकेसरोत्कराणि विद्रुमखंडविलोहितवर्तुलकर्णिकानि पुन्नागपुष्पाणि। दृश्यन्ते स्थूलमुक्ताफलस्फटिकधवलानि निर्मथितबहलमदिरोद्गन्धबंधुराणि तत्क्षणवृंतविगलितानि मधुककुसुमानि । शोभंते खंडितजनहृदयोत्खंडनसंक्रांतबहलरुधिरकर्दमरसरंजितानि उद्दाममकरध्वजशार्दूलनखांकुराणीव बहिःस्फुटग्रंथिविघटनशोणिमानि किंशुककुसुमानि । अथ च । उत्तानपुटकिनीराजितानि बहुमंजरीवत्सहकारकाणि कुसुमभरमर्दितशेफालिकानि भूरिविकसन्नवमालिकानि स्तबकशतनिबिडकंकेल्लिकानि विगलदासवविसरार्द्रितानि मुकुलोद्गममनोहरमल्लिकानि उत्फुल्लसुरभिबहुवल्लिकानि निपतत्कुसुमरजोधूसराणि मलयानिलचाल्यमानकेसराणि सर्वांगसुरभिनव्यमरुवकाणि नवपुष्पगुंफितकुरबकाणि प्रकारमुखरैर्दिराणि मुग्धशीतलमाधवीमंदिराणि, मधुरीकृतवत् शिशिरबकुलानि मधुरनिनदत्स्वरभ्रमरकुलानि दीर्घिलवनतनवविभ्रमाणि समानिलपवनविरभ्रमाणि, इदानीं हरंति युवजनमनांसि अंगानलपर्यंतवनानि । पश्य पश्य । इह च मूर्छावनोदे कृतमदनोदये सुरनदीनीरवनोवरे ननु सहचरीसहितः सुरजन. मुखित मज्जति ःनिरागरं ।

आइ णिव्वइंतकुसुमरअधूसराइ मलआणिलचंचेल्लिअकेसराइ सव्वंगसुरहिणवमरुअआइ णवगुच्छगुंठिअकुरवआइ झंकारमुहुरिंदिराइ सुहसीअलमाहइमदिराइ । महुसीअरिल्लसिसिरवउलाइ हंसिदवसंतणत्तविभमाइ सम्माणिअपत्तणपरिब्भमाइ एण्हिं हरंति जुवजणमणाइ । गंगाअद्धपेरं तवणाइ पच्छ पच्छ । इह अ सुहविणोदए किअमअणोदए सुरणईतीरवणोअए णं सहअरिसहिओ सुरअण सुहिओ पुट्ठइ रहरससाअरे ।

राजा—(निर्वर्ण्य) वयस्य सम्यगुपलक्षितम् । अत्र हि ।

चूर्णं चूताङ्कुराणां क्षणमथ कलिकाः पाटयन् पाटलीना-
मास्कन्दन् कुन्दकोशं झटिति विघटयन् कुड्मलं कोरटानाम् ।
भिन्दन् मन्दारमन्दं मुकुलमयि कथं चंपकानां च चुम्बन्
पुष्पाण्यभ्येति पुष्पं मधुकरनिकरः प्राप्तहर्षप्रकर्षः ॥ १५ ॥

अपि च । अयं च खलु मलेगजमदामोदसंवादिसुरभिसुमनाच्छादयति समच्छदो गंधांतरग्रहणशर्मि घ्राणपुटस्य । अयं च धौतकलधौतगोलककमनीयानि सकौतुककामिनीजनाग्रहस्तग्रहणलीलार्हाणि बिभर्ति महार्हाणि फलानि जंबीरः । इमानि च स्निग्धहरितानि लुठयति विशोष्ठानां प्रकोष्ठकांति पुण्ड्रेक्षुकाण्डानि । अयं च तरुणकामिनीकर्णपूरकरणयोग्यानि वहति प्रवालपाटलानि प्रवालान्यशोकः । अमूनि च द्रविडविलासिनीनाटकरचनोचितानि शुकच्छदच्छवि हरति हरंति विलोचनानि नालिकेरपत्राणि । इय च मुग्धविदर्भकामिनीपीनोरस्तंभविभ्रमा स्तम्भयति वीक्षणानि राजरंभा । (अन्यतो विलोक्य निर्वर्ण्य च)

छायामयानुभावस्यभरवलरूचारंजिता दंतपंक्तिः
गौडीनां प्रौढपाककमपरिदलितं रयं फलैरर्घ्यलिंग ।
निम्नस्वर्णवर्णच्छविभिरधरितप्राणहृद्यगर्भं
काश्मीरीगण्डशोभां कवलयति फलैर्मिर्मलैर्मातुलिङ्ग ॥ १६ ॥

१ दाडिम ।

(अन्यतो दृष्ट्वा) इतश्च ।

रमयति हरिद्वंतोद्भिन्नैर्विद्रुमविकाशितै-
रलकरचना चोलस्त्रीणां मुखेष्वेव तानितैः ।
अनतिजरठैः पुष्परेषां जपाकुसुमारुणै-
र्विधुरमुकुलान् बंधूकांस्तान्मनो बहु मन्यते ॥ १७ ॥

इतश्च ।

असौ शिरीषः कुसुमानि धत्ते
सुलोचनाबाहुलतामृदूनि ।
प्रियाकपोलच्छुरणार्चनीयै-
र्विभाति लोध्रः सुमनःपरागैः ॥ १८ ॥

(स्पर्शं रूपयित्वा) अहो मनोज्ञक मंदाकिनीतीरोद्यानमारुतस्य ।
अत्र हि ।

वर्षतः प्रविकासिकेसररजश्चूर्णान्मधुश्चोतिनः
कर्षतः कलकंठकंठकुहराच्चूतासवार्द्रा गिरः ।
सद्यः खंडितमानिनीहृदयगान् मंदानिलांश्चांदना-
नालेपान् परिशेषयंति न परं धैर्यावलेपानपि ॥ १९ ॥

विदूषकः—वेअस्स इदो दक्खिअदु मंदाइणि ।

राजा—(विलोक्य निर्वर्ण्य च) इयं खलु मदोद्धुरोद्दाममल्लिकाक्ष-पक्षविक्षेपक्षोभणप्रक्षरदरविंदमरंदावस्कंदसांद्रसलिला सलीलविलोठमान-पाठीनपरिपाटीजटिलकल्लोला कलक्वणितानुमीयमानेंदिरद्वंद्वांदोलितवि-निद्रेंदीवरवना विहारकेलीकलभायमानकोकनिनदमुखरितविकचकोक-नदकुटीरकोटरा सकौतुकवरटाटनानुसरणसभ्रांतकलहंसकुलसंकुलोत्फुल्ल-

१ वयस्य इत पश्यतु मंदाकिनीम् ।

पुंडरीकषंडा चटुलसफरीकुटिलपदपंक्तिचित्रितपर्यन्तसैकततला प्रसादतुलितनिर्मलस्फाटिकतटा विघटितसौगंधिकगंधसंबंधबंधुरितगंधवाहा नंदयति नयनानि मंदाकिनी । तथाहि ।

वासयंति मुहुरच्छमूर्छिता
सौरभेण युगपत्समीरणम् ।
स्पंदमानमकरंदमेदुरा-
ण्युत्पलानि च महोत्पलानि च ॥ २० ॥

अपि च–

क्वचिज्जंबूकुंजप्रतिहतिपराधर्तितजवः
क्वचिद् वृत्तावर्तभ्रमवशपरिभ्रांतसलिलः ।
क्वचिद्दोषःपातद्रुतविघटमानोर्मिनिवहः
प्रपातो जाह्नव्याः प्रथयति गभीरं कलकलम् ॥ २१ ॥

इतश्च ।

विधुत्य लहरीजलं नभसि दूरमभ्युत्थिता
विवर्तितनिरालम्बभ्रमकरालबालोज्ज्वलाः ।
शफाः समुल्लसत्क्रमात्सपदि मीनकेतोरपि
स्फुरंत इव केतवः किमपि कौतुकं तन्वते ॥ २२ ॥

विदूषकः – (निर्वर्ण्य) भो वअस्स दुवरं दाव इदो पाडिअपेक्खोदि-

१ पुंडरीकषण्डा । २ शफरी । ३ भो वअस्स [illegible]

(अन्यतो दृष्ट्वा) इतश्च ।

रमयति हरिद्वंतोद्भिन्नैर्विल्वयविकासितै-
रलकरचना चोलस्त्रीणां सुखेष्वेव तानितैः ।
अनतिजरठैः पुष्पैरेषां जपाकुसुमारुणै-
र्पिचुलमुकुलान् संभूक्तांस्तान्मनो मम मन्यते ॥ १७ ॥

इतश्च ।

असौ शिरीषः कुसुमानि धत्ते
सुलोचनाबाहुलतामृदूनि ।
प्रियाकपोलस्फुरणार्चनीयै-
र्विभाति लोभः सुमनःपरागैः ॥ १८ ॥

(स्पर्शं रूपयित्वा) अहो मनोज्ञत्व मन्दाकिनीतीरोपवनमारुतस्य ।

अत्र हि ।

पर्वतः प्रविकासिकेसररजश्चूर्णान्मधुद्योतिनः
कर्षतः कलकंठकंठकुहरायुतामयार्द्रा गिरः ।
सद्यः स्पंदितमानिनीहृदयगान् मन्दानिलोऽधीरना-
मात्स्पान परिशोषयंति न परं धैर्यांशलेशानपि ॥ १९ ॥

विदूषकः -- [illegible] ।

राजा -- ([illegible]) [illegible]

[illegible]

पुंडरीकखंडा चटुलशफरीकुटिलपदपंक्तिचित्रितपर्यंतसैकततटा प्रसाद-
तुलितनिर्मलस्फाटिकतटा विघटितसौगंधिकगंधसंबंधबंधुरितगंधवाहा नंद-
यति नयनानि मंदाकिनी । तथाहि ।

वासयति मुहुरम्भ मूर्च्छिता
सौरभेण युगपत्समीरणम् ।
स्पंदमानमकरंदमेदुरा-
ण्युत्पलानि च मदोत्पलानि च ॥ २० ॥

अपि च–

क्वचिज्जंबूवृंदे भ्रमतिदलितपरावर्तितजयः
क्वचित् कूलापातभ्रमवशपरिभ्रांतसलिलः ।
क्वचित्क्षोभःपातस्फुटितविघटमानोर्मिनिवहः
प्रवाहो जान्हव्याः प्रथयति गभीरं कलकलम् ॥ २१ ॥

इतश्च ।

चिरमुष्य लहरीजले नभसि दूरमभ्युत्थिता
विवर्तितनिशाततुंडकरवालधारोज्ज्वलाः ।
अपायमतुलं क्षमारमपयि मीनकेतोरपि
स्फुरंत इव केतवः किमपि कौतुकं तन्वते ॥ २२ ॥

विदूषकः – (निर्वर्ण्य) भो वअस्स दुवरं दाव इदो पारिसारदो रि-

[illegible]

(अन्यतो दृष्ट्वा) इतश्च ।

रमयति हरिद्वंतोद्भिद्वैर्विद्रुयविकाशितै–
रलकरचना चोलर्श्रीर्णा मुखेष्वेव तानितैः ।
अनतिजरठैः पुष्पैरेषां जपाकुसुमारुणै–
र्विधुरमुकुलान् बंधूकांस्तान्मनो बहु मन्यते ॥ १७ ॥

इतश्च ।

असौ शिरीषः कुसुमानि धत्ते
सुलोचनाबाहुलतामृदूनि ।
प्रियाकपोलस्फुरणार्चनीयै–
र्विभाति लोध्रः सुमनःपरागैः ॥ १८ ॥

(स्पर्शं रूपयित्वा) अहो मनोज्ञक मंदाकिनीतीरोद्यानमारुतस्य ।

अत्र हि ।

वर्षतः प्रविकासिकेसररजश्चूर्णान्मधुश्चोतिनः
कर्षतः कलकंठकंठकुहराघूतासवार्द्रा गिरः।
सद्यः खंडितमानिनीहृदयगान् मंदानिलांश्चांदना-
नालेपान् परिशोषयंति न परं धैर्यावलेपानपि ॥ १९ ॥

विदूषकः—वैअस्स इदो दसिअदु मंदाइणि ।

राजा—(विलोक्य निर्वर्ण्य च) इयं खलु मदोद्धरोद्दाममल्लिकाक्ष-
[illegible] भणप्रक्षरदरविंदमरदावस्कंदसांद्रसलिला सलीलविलोडमान-
[illegible] कलक्वणितानुभीयमानेंदिरवृंदांदोलितवि-
[illegible] विहारकेलीकलभायमानकोकनिनदमुखारितविकचकोक-
नदकुटीरकोटरा सकौतुकचरटाटनानुसरणप्रधावकलहंसकुलसंकुलोत्पल-

१ वयस्य इत पश्यतु मंदाकिनीम् ।

पुंडरीकखंडा चटुलसंक्रीटकुटिलपदपंक्तिचित्रितपर्यंतसैकततटा प्रसाद-
धवलितनिर्मलस्फाटिकतटा विघटितसौगंधिकगंधसंबंधबंधुरितगंधवाहा नंद-
यति नयनानि मंदाकिनी । तथाहि ।

वासयंति मुहुरत्र मूर्च्छता
सौरभेण युगपत्समीरणम् ।
स्पंदमानमकरंदमेदुरा-
ण्युत्पलानि च महोत्पलानि च ॥ २० ॥

अपि च—

क्वचिज्जंबुपुंजप्रतिहतिपरावर्तितजवः
क्वचिद् घूर्णावर्तभ्रमवशपरिभ्रांतसलिलः ।
क्वचिद्रोधःपातस्फुटितविघटमानोर्मिनिवहः
प्रवाहो मान्दस्याः प्रथयति गभीरं कलकलम् ॥ २१ ॥

इतश्च ।

विलुठ्य लहरीजलं नभसि दूरमुत्थिता
विवर्तितनिशातशुभ्रकरवालधारोज्ज्वलाः ।
क्षपाद्युतुलपक्वमारसपदि मीनकेतोरपि
स्फुरंत इव कतय. किमपि कौतुकं तन्वते ॥ २२ ॥

विदूषकः — (निर्वर्ण्य) भो वअस्स दुवार दाव इदो पदिद्वणेद्दाहि-

[illegible]

कुडिलरिंभदवाडाकरालमुहकुहरा समुत्तंभिदकक्कमण्पा श्रीसेंति तरंगा विअ दोघट्टा । भआरमाइअंत मअरजलअरणिअरा मअग । इदो अ ममलरममभाअंतमन्दारीहंगपरिहरिज्जंतपरिसरा दीहरपुरमहंदगाभिगा दंति ओहित्थं णिरंतरमम्मंतमच्छिऊग तादूरा । इदो अ मज्जगागाअजगा-धतरणदूरोसारिअमेवाला णिम्मूलिअजंबाला पमादपाअडपडिच्छंदिमनीरत-दणिअरा सच्छिदा विअ दप्पणा, जेणहच्चिर हंरंति हिअआइं । विमत्थविहरंत-पाढीणडिंभजूषा तित्था । इदो अ मन्दवासंतमंदाइणीपवणदुव्वंतपेरंता सुव्वं-तमहुरसारसणिणादमणहरा अक्खिवंति लोअणाइ णिअडावगासगआ-अत्तवहासीसितरंगआ तदक्कुंगआ ।

राजा—(विलोक्य निर्वर्ण्य च) अहो स्पृहणीयता जान्हव्याः । अत्र हि ।

तरंगप्रेंखोलव्यतिकरपरावर्तितदलं
दृशा सारंगाक्ष्यास्तुलयति विलोलं कुवलयं ।
स्तनौ तस्याः कार्तस्वरकलशसौभाग्यजयिनौ
स्मरक्रीडादोलौ स्मरयतितरां कोकमिथुनम् ॥ २३ ॥

(सविशेषोत्कंठम्) ।

यद्वक्रीकरणं करेण सदयं यद्वा नखोल्लेखनं
गण्डाभ्यामुपगूहनं यदसकृद्वक्त्रेण यत्पीडनम् ।
आघ्राणं कुचयोर्यदुत्पुलकयोर्यच्चार्पणं नेत्रयो-
र्यद्वा चूचुकचुंबनं व्रजतु तद्दूरं च तां नामुमः ॥ २४ ॥

विदूषकः—वअस्स अत्थि तिस्सा दंसणोवाओ ।

---

१. जान्हव्याः हरंति हृदयानि । विस्रब्धविहरत्पाठीनडिम्भयूथाः तत्र । इतश्च मंद-मंदमंदाकिनीपवनधूयमानपर्यंताः श्रूयमाणमधुरसारसनिनदमनोहरा आक्षिपंति लोचनानि निकटावकाशगतातन्त्याधूतशिशिरतरगा. तटकुजा. । २ वयस्य अस्ति तस्या दर्शनोपाय. ।

राजा—वयस्य कथमिव ।

विदूषकः—भणिदं खु अम्हाणं सोविदल्लेण खलेण, आगमिस्सिदि सोहग्गमज्जणत्थं एत्थ कासीराअउत्तित्ति ।

राजा—तदपि द्रक्ष्यामः ।

(निष्क्रान्तौ परिक्रामतः)

(ततः प्रविशति सुलोचना नवमालिका चेटी च)

नवमालिका—पिअसहि जाव मज्जणवेला ताव एत्थ गंगातीरुज्जाणे दिट्ठिं विणोदस्साम्ह ।

सुलोचना—जहं पिअसहि भणादि ।

नवमालिका—इदो इदो पिअसहि । (सर्वाः परिक्रामंति)

चेटी—(निर्वर्ण्य) अहो इमस्स णिरंतरप्फुल्लराअकुसुमदाए रत्तकंबलोगुंठिदेहिं पिव पालिभद्दद्दुमेहिं णिरंतरप्फुल्लदाए कणंतकणअपच्छाइदसंठण्णेहिं पिव कंचणकोविआरपाअवेहिं णिब्भरविअसिअकुसमगुच्छदाए इंदणीलमणिकिरणसंवलिदेहिं पिव तापिच्छेहिं णिविडविहडिअसामलमउलदाए णिम्मलमरगअमोहवलइदेहिं पिव सरिसएहिं घणपिणद्धधवलमंजरीसहस्सदाए मोत्तिअणिअरगुच्छेहिं पिव विअसिअसिंधुवारेहिं दंसिदेण पंचवण्णअकुसुमवित्थरेण सज्जीकरत विअ पंचवाणस्स सुरअविहारजोग्गसमग्गपुलिणसोहिअस्स पल्लवबहलकंकेल्लिअस्स रमणिज्जदा गंगातीरुज्जाणस्स ।

१ भणितं खल्वस्माकं सौविदल्लेन खलेन । आगमिष्यति सौभाग्यमज्जनार्थं अत्र काशीराजपुत्रीति । २ प्रियसखि यावन्मज्जनवेला तावदत्र गंगातीरोद्याने दृष्टिं विनोदयिष्यामः । ३ यथा प्रियसखी भणति । ४ इत इतः प्रियसखि । ५ अहो अस्य निरन्तरप्रफुल्लरागकुसुमतया रक्तकम्बलावगुण्ठितैरिव पारिभद्रद्रुमैः निरन्तरप्रफुल्लतया कनकनकपच्छादितैरिव [illegible] काञ्चनकोविदारपादपैः निर्भरविकसितकुसुमगुच्छतया इन्द्रनीलमणिकिरणसंवलितैरिव तापिच्छैर्निबिडविघटितश्यामलमुकुलतया [illegible] [illegible] [illegible] मौक्तिक [illegible] [illegible] दर्शितेन पञ्चवर्णकुसुमविस्तरेण सज्जीकुर्वन्निव पञ्चबाणस्य [illegible] पुलिनशो- [illegible]

मदनमालिका—(पुरो [illegible]) [illegible] मु एवं मुहुत्तमित्तअं [illegible] । [illegible] मुहुत्तं उवविसम्ह ।

सुलोअणा—[illegible] । (सर्वा उपविशन्ति)

मदनमालिका—[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] दीसदि [illegible] वेसी पडिभि मअणसंदिसामगि ।

बेडी—[illegible] मअदि । ([illegible] निष्कान्ते)

सुलोअणा—([illegible]) [illegible] एम [illegible] तदो पहुदि उम्मआअंधम्म ण देइ णिउडइं हिअअम्म । तदो दीसंताबि एव उउुलकेलिगिहसंसिदम्मिअग इमे मअआरा मुअरावेंति तं चेअ तेण जणेण अणंहिसदाम [illegible] । [illegible] एदे मअअमहआरपराअ-सुराअसुरहिणो [illegible] सुमरावेंति त चेअ तज्जणसंगस्समहाधविदं समीरणो इमम्मि च तं चेअ जणं धारअंति ण किंपि अण्णं लग्गदि चारि-दाइआसे हिअए । इमाइं अ तद्दंसणसुहदुल्लालिआइ लोअणाइ उम्मिसंताबि ण देक्खंति अत्थंतरं । इअं अ तदो पहुदि किंदि किंपि सुत्तअंती णपारेदि इदो मुहुत्त मह—

१ [illegible] [illegible] सुवर्तनुपविशामः ।
२ यत [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] नाबन्महनारिकाभिः कि-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] प्रियतमा भवति ।
५ [illegible] निर्वृति हृदयस्य यथा [illegible] इमे महकारा स्मार-यति तमेव तेन [illegible] । [illegible] एते मधुरमङ्कारपराग-सुराग[illegible] समीरण । अस्मिश्च तमेव जन [illegible] हृदय इमे च तद्-दर्शनसुखदुर्ललित लोचन [illegible] प्रभृति किमपि किमपि [illegible] मुहूर्त सुह ।

पुंडरीकखंडा चटुलरथांगीटकुटिलपदपंक्तिचित्रितपर्यंतसैकततला प्रसादतुलितनिर्मलस्फाटिकतटा विघटितसौगंधिकौघसंबंधबंधुरितगंधवाहा नंदयति नयनानि मंदाकिनी । तथाहि ।

वासयंति मुहुरत्र मूर्च्छता
सौरभेण युगपत्समीरणम् ।
स्पंदमानमकरंदमेदुरा-
ण्युत्कलानि च महोत्पलानि च ॥ २० ॥

अपि च-

क्वचिद्भ्रूपुंजमतिहतिपरावर्तितजयः
क्वचिद् वृत्तावर्तभ्रमवशपरिभ्रांतसलिलः ।
क्वचिद्रोधःपातद्रुतविघटमानोर्मिनिवहः
प्रवाहो जान्हव्याः प्रथयति गभीरं कलकलम् ॥ २१ ॥

इतश्च ।

विसृत्य लहरीजलं नभसि दूरमग्नोत्थिता
विवर्तितनिशातशुभ्रकरवालधारोज्ज्वलाः ।
झषाश्चटुलचंक्रमास्त्वपदि मीनकेतोरपि
स्फुरंत इव केतवः किमपि कौतुकं तन्वते ॥ २२ ॥

विदूषक —(निर्वर्ण्य) भो वअस्स दक्खं दाव इदो पाडिवचंदकोडि-

१ हंसविशेष । २ शीघ्र । ३ भो वयस्य पश्य तावदित प्रतिपच्चन्द्रकोटिकुटिलविकटदंष्ट्राकरालमुखकुहरा समुन्मभिन्नकर्कशकुम्भा दृश्यंते तरन्त इव द्विपटा (गजा) । भयपलायितसकलजलचरनिकरा मकरा । इतश्च भ्रमणरभसावल्गमलवशिक्षणगरिमाणविस्मरा दीर्घतरपुच्छाग्रदर्शिता दर्शितसौहित्यं । निरंतरभ्रमत्सलिलपूरा पूर्णगभ्भीरा । इतश्च । मञ्जनोन्मज्जना वनरणद्रोमगात्रशैवाला निर्मीलितजवाला प्रसादप्रकटीकृतपाठीनजालजननिकरा राजिता इव दर्पणा,

(अन्यतो दृष्ट्वा) इतश्च ।

रमयति हरिद्रंतोद्भिन्नैर्विद्रुमविकाशितै-
रलकरचना चोलस्त्रीणां मुखेष्वेव तानितैः ।
अनतिजरठैः पुष्पैरेषां जपाकुसुमारुणै-
र्विधुरमुकुलान् बंधूकांस्तान्मनो बहु मन्यते ॥ १७ ॥

इतश्च ।

असौ शिरीषः कुसुमानि धत्ते
सुलोचनाबाहुलतामृदूनि ।
प्रियाकपोलस्फुरणार्चनीयै-
र्विभाति लोभः सुमनःपरागैः ॥ १८ ॥

(स्पर्शं रूपयित्वा) अहो मनोज्ञकं मंदाकिनीतीरोद्यानमारुतस्य ।

अत्र हि ।

धर्षतः प्रथिकाग्निकेसररजःपूर्णान्मधुध्मातिनः
कर्षतः कलकंठकंठकुहरात्पुनाग्नवाग्रां गिरः ।
मध्यः मंडितमानिनीहृदयगान् मंदानिलाध्योत्सना-
नाल्पान परिदीपयंति न परं धैर्यावलेपानपि ॥ १९ ॥

विदूषकः—वैअस्स इदो दक्खिणदु मंदाइणि ।

राजा—(विलोक्य निर्वर्ण्य च) इयं खलु मदावगाहामलिकाम-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

पुंडरीककरंडा चटुलतरकरटिकुटिलपदपंक्तिचित्रितपर्यन्तसैकततटा प्रसाद-सुलितनिर्मलस्फाटिकतटा विपतितसौगंधिकगंधसंबंधबंधुरितगंधवाहा नंद-यति नयनानि मंदाकिनी । तथाहि ।

वासयंति मुहुरत्र भृङ्गांता
सौरभेण युगपत्समीरणम् ।
स्पंदमानमकरंदमेदुरा-
ण्युत्पलानि च महोत्पलानि च ॥ २० ॥

अपि च-

क्वचिन्नक्रप्रभ्रमातिदलितपरावर्तितजयः
क्वचिद् घृत्तावर्तभ्रमवशपरिभ्रांतसलिलः ।
क्वचिद्रोधःपातस्फुरितविघटमानोर्मिनिवहः
प्रवाहो जान्हव्याः प्रथयति गभीरं कलकलम् ॥ २१ ॥

इतश्च ।

विसृत्य लहरीजलं नभसि दूरमभ्रोत्थिता
विवर्तितनिशातशुभ्रकरवालधारोज्ज्वलाः ।
अपाश्रदुलक्ष्यक्रमास्सपदि मीनकेतोरपि
स्फुरंत इव केतवः किमपि कौतुकं तन्वते ॥ २२ ॥

विदूषकः –(निर्वर्ण्य) भो वअस्स दक्खा दाव इदो पाडिवचंदकोडि-

१ हंसविनाय । २ दंष्ट्रा । ३ भो वयस्य पश्य तावदितः प्रतिपच्चन्द्रको-टिकुटिलविकटदंष्ट्राकरालमुखकुहरा समुन्नभिनकर्कशाहस्ता दृश्यन्ते नरेन्द्र इव द्विपदाः (गजाः) । भयपलायितमत्स्यजलचरनिकरा मकराः । इतश्च भ्रमणरभसाविघ्यजलविहंगावलीयमाणारंभाः दीर्घतरपुच्छाक्रदर्शिताः दर्शयन्ति सौहित्यं । निरन्तरभ्रमन्तसलिलपूरा पुष्पगन्धा । इतश्च । मज्जनोत्सुकजना-वतरणदूरोन्मारितशैवाला निर्मलिमजवाला प्रमादप्रकटप्रतिस्खलितनतान्तरनिकरा गर्भिता इव दृश्यन्ते,

(अन्यतो दृष्ट्वा) इतश्च ।

रमयति हरिद्वंतोन्निद्रैर्विद्रुमविकासितै-
रलकरचना चोलस्त्रीणां मुखेष्वेव शान्तितः ।
अनतिजरठैः पुष्पैरेषां जपाकुसुमारुणै-
र्विधुरमुकुलान् बंधूकांस्तान्मनो बहु मन्यते ॥ १७ ॥

इतश्च ।

असौ शिरीषः कुसुमानि धत्ते
सुलोचनाबाहुलतामृदूनि ।
प्रियाकपोलस्फुरणार्चनीयै-
र्विभाति लोध्रः सुमनःपरागैः ॥ १८ ॥

(स्पर्शं रूपयित्वा) अहो मनोज्ञकं मंदाकिनीतीरोद्यानमारुतस्य ।

अत्र हि ।

वर्षतः प्रविकासिकेसररजश्चूर्णान्मधुश्चोतिनः
कर्षतः कलकंठकंठकुहराघूतासवार्द्रा गिरः ।
सद्यः खंडितमानिनीहृदयगान् मंदानिलांश्चांदना-
नालेपान् परिशोषयंति न परं धैर्यावलेपानपि ॥ १९ ॥

विदूषकः—वैअस्स इदो दक्खिअदु मंदाइणिं ।

राजा—(विलोक्य निर्वर्ण्य च) इयं खलु मदोद्धरोद्दाममरालिद्पक्षविक्षेपक्षोभणप्रक्षरदरविंदमरंदावस्कंदसांद्रसलिला सलीलविशोटपाठीनपरिपाटीजटिलकल्लोला कलक्वणितानुमीयमानेंदिरवृंदांदोलिनिर्द्वंद्वारविंदवना विहारकेलीकलमायमानकोकनिनदमुखरितविकचनदकुटीरकोटरा सकौतुकवरटारटनानुसरणसभ्रांतकलहंसकुलसंकुलो

१ वयस्य इत पश्यतु मंदाकिनीम् ।

घाहेरिदुव्वदीअद्दव्व तेण जणेण चिंतावराई । अह अ अत्थदो एसा णिरग्गलत्ता चिंता । अं पेअ खु तेण सुहग्गामेत्तदंसणसुहआरणा महा-बाहुणा अभिजाइविरुद्धं कण्णआणं आभिद्वं अगणअंतेण दुव्वसंतरमवि सोअग्गग कदुगि करग्गेण एक्कपदे कुमारिआ एसो अ तस्स आदिक्कमो जं अहं पेअ राओ घरिदुकामा पढमं पेअ तेण णअणाणंददाणउण्णचंदेण

---

१. विहितदुर्वृत्तेव तेन जनेन चिन्तापराधी । अथ च अर्थत एषा निरर्गला चिन्ता अहमेव खलु तेन सुभगमात्रदर्शनसुखदायिना महा-बाहुनाभिजात्यविरुद्धं कन्यानामभिद्रवमगणयता पश्यन्तोऽपि लोचनस्य कृतास्मि करग्रहेणैकपदे कुमारिका । एष च तस्यातिक्रमो यदहमेव स्वयं धर्तुकामा प्रथममेव तेन नयनानन्ददानपूर्णचन्द्रेणोत्फुल्लकैरविणगतो स्निग्धपक्ष्मलधवलदीर्घे स्वयं गृहीतास्मि चक्षुषि । एष च मे विशेषहृतो मनोरथो यत् स एव भवतु भर्तेति दिवसा, सैव भवतु मावल्यपि वेला, स एव भवतु सर्वोऽनुदेश, सा एव भवतु क्षणस्यापि दिशा यस्मिन् क्षणमात्रे दर्शनसुखमासीत् । किं पुनः यदि अन्येऽपि अलीकस्वप्नाभ्यागमनेऽपर्याप्तनिगमनेऽपगाहिते यथेष्टप्रेक्षणसाहसे द्वे लोचने लभेयेति । को वा तस्य प्रत्युपकारो दर्पणस्य येन प्रतिच्छन्ना तस्य प्रतिच्छन्दं दर्शं मे यथे-ष्टदर्शनसुखं लोचनयोः । अथवा लुब्ध खलु स दर्पणो येन क्षणान्तर एव दर्शितं तस्य प्रतिच्छन्दकम् । निर्दाक्षिण्यश्च स जनो येन मुहूर्तमात्राभिलोभिता प्रतिच्छन्दकदर्शनमात्रं आत्मनो न सह । अथवा अहमेवात्र [illegible] यदि सम्पूर्ण-दर्शनमात्रेणापि न जनकसभाव्य पश्यन्त एव तस्य यथापुरं हि प्रस्थिता । कथं वा अत्र आत्मना [illegible] न प्रभवामि लज्जा [illegible] । यदि तद्दर्शनरमणीया भूमिमात्रमेव पुनरुपमापि न लभे । [illegible] जनस्यातिमात्रजनदर्शन उत्साह-[illegible] महतो [illegible] येन मे अ [illegible] अत्र [illegible]

नवमालिका—(पुरो निर्दिश्य) रमणीअं खु एअं सुहसिसिरच्छाअं पिअंगुपाअवमूलं । जाव एत्थ मुहुत्तअं उवविसह्म ।

सुलोचना—जं पिअसहिए रोएदि । (सर्वा उपविशंति)

नवमालिका—हला सेरंध्रिए जाणाहि दाव महत्तरिआहिं किंतस्स केरसी पउत्ति मज्जणसंविहाणस्सत्ति ।

चेटी—जं पिअसही भणादि । (उत्थाय निष्क्रांतौ)

सुलोचना—(आत्मगतं) कहं रमणिज्जोवि एस उद्देसो तद्दंसणादो पहुदि उम्मणाअंतस्स ण देइ णिव्वुदिं हिअअस्स । जदो ईसीसंतावि एत्थ उप्फुल्लमंजरीपुंजगुंजितमहुअरा इमे सहआरा सुमराविंति तं चेअ तेण जणेण अलंकिदपाणिं सहआरपाअवं । वाअंतावि एदे मरअसहआरपराअ-मुगअमुरभिणो गंधवाहिणो सुमराविंति तं चेअ तज्जणसरीरप्फरिसमहग्घविदे समीरणे इमम्मि च तं चेअ जणं धारअंति ण किंपि अण्णं लग्गदि चरि-दावआगे हिअए । इमाइ अ तद्दंसणमुहकुतूहलिआइ लोअणाइं उम्मिसंताइं ण पेक्खंति अण्णंतरं । इअं अ तदो पहुदि किंपि किंपि गुणअंती ण पारेदि इदो मुहुत्त मत्तु-

१ रमणीयं खल्वेतत् सुखशिशिरच्छायं प्रियङ्गुपादपमूलं । यावदत्र मुहूर्तमुपविशाम । २ यत् प्रियसख्यै रोचते । ३ हला सैरन्ध्रि जानीहि तावन्महत्तरिकाभिः कि[illegible] [illegible] । ४ यत् प्रियसखी भणति । ५ [illegible]

[illegible]

[illegible]

उप्फुल्लपुण्डरीअसरिच्छेहि मिणित्पमहल्लधवलदीहरेहि सअं दुदद
भस्सूहि एसो अमे विजेअमुद्दो मणोरहो जं सा एव्व होदु सव्वोवि दिअहे
सा एव्व होदु सअलावि वेला, सो एव्व होदु सव्वोवि उद्देसो, सा ए
होदु सअलावि दिसा। जहिं खणमेत्तं दंसणमुहं आसि। किं उण ज
अण्णाइ वि अलीअलज्जावराणाइ ओहिन्दसज्जमहेजगाइ जहिच्छपेच्छ
साहसिआइ दोण्णि लोअणाइ लहेअति। कोवा तस्स पच्चुवआरो दप्प
णस्स, जेण पडिच्छंतेण तस्य पडिच्छंदअं दिण्णं मे जहिच्छदंसणसु
लोअणाणं। अहव लुद्दो खु सो दप्पणो जेण खणन्तरि चेअ गोपिअं तस्स
पडिच्छंदअं। णिद्दक्खिणो अ सो जणो जेण मुहुत्तमेत्तादो तिरोभवंतेप
पडिच्छंदं अदंसणंपि अप्पणो ण सहिदं। अहव अह चेअ एत्य अपरज्झा
मि जा अहं संपुण्ण (दंसण) मेत्तएणापि तं जणं असभाविअ दक्खंतस्स
चेअ तस्स जहपुरं हि पत्थिदा। कहं वा एत्थ अत्तणोपि ण पमवति
लज्जेमि जा अहं तद्दंसणरमणिज्जं भूमिं आवाचिअ पुणो दंसिदुंपि ण
लहेमि। सुव्वइ अ मए सजोव्वणस्स जणस्स अभिमद्दजणदंसणे उक्खंहि
दधीरगलो उव्वासिदविणअवसणो अवणीदलज्जतिरक्खरणीओ दूसहारं
भक्कसो मअणो णाम कोवि अंतक्करणं आविसवदिति। तं किर एदं मए
दाणिं अणुहविज्जादि जेण मे अवर एव्व अदो पहुदि चिंता। अण्णो एव्व
संतावगब्भो मणस्स विआरो इदो अ मे अज्ज पवत्तदि
वेलक्ख जं तद्दंसणसमए सम्मुहासीणाए इमाए णोमालिआए तक्खणधीरक्ख-
लणविलक्खो मे भावो लक्खिदो ण वेत्ति।

नवमालिका—(विलोक्य) पिअसहि किंवि चिंतअंति विअ ल-
क्खिअसि।

सुलोचना—(सवैलक्ष्यं) जइ अत्थि कहं तेण कहइस्स।

---

१ प्रियसखि किमपि चिंतयतीव लक्ष्यसे। २ यद्यस्ति कथं तेन कथयिष्ये।

मयमालिका—णे सु जं चिंतिज्जइ तं कहेदव्वंति णिओओ। जदा सु अवरं पडिबन्धअं णत्थि तदा णं चिंतिअंतं कहिज्जइ कण्णआजणस्स उण सुसिणिद्धेवि जणे पडिहादि भावावेदणे णिसग्गसिद्धा लज्जा। ता समत्थिदं मए लज्ज एव्व तुह अंतक्करणं णिगूहावेदित्ति। जदो लविसज्जादि एव्व सढिलणिस्सहेहिं अंगेहिं अदिण्णसेरसंभासणेण मुहेण थिमिदसिणिद्धेहि अ लोअणेहिं अणुबन्धिज्जंति कावि दुरंता तुह चिंता। हिओ णअरदेवदा-जत्तापहुदिणिअत्ति अदिवेदा तिस्सा आरम्भोत्ति तक्केमि जेण तदो पहुदि अण्णारिसं ते भासिअं, अण्णारिसिअ दिट्ठि, अण्णारिसं अ सरीरअं, अण्णारिसो एव्व तुमंवि लक्खिस्सअसि। तदो अ एकावि इमा अदीदा जामिणी अत्थं गमअंती विवेअं। अंधआअंती अंतक्करणं, अभिद्दवंती णिद्दा-सुहं, णिम्मूलअंती धीरं, उम्मीलअंती संतावं, सईजणस्सवि लज्जाभारेण अणुण्णामिदमुहिए अजाणंतीए कहणिज्जं, अमुणंतीए करणिज्जं कहं कहंपि तुह गदा।

सुलोचना—(सवैलक्ष्यं सेर्ष्यं च) किंएदं किंवि हिअए काऊण विकत्थेसि।

---

१ न खलु सखि त्वमेव तत्कथयितव्यमिति नियोगो यदा खल्वपरं प्रतिबन्धकं नास्ति तदा ननु चिन्तितं कथ्यते, कन्यकाजनस्य पुनः सुस्निग्धेऽपि जने प्रतिभाति भावावेदने निसर्गसिद्धा लज्जा। तस्मात् समर्थितं मया लज्जैव तवान्तःकरणं निगूहयतीति। यतो लज्जात एव शिथिलनिःसहैरङ्गैरदत्तस्वैरभाषणेन मुखेन स्तिमितस्निग्धाभ्यां च लोचनाभ्यामनुबध्यमाना कापि दुरन्ता चिन्ता तव नगरदेवता-यात्राप्रभृति अनिवर्तमानस्या आरभ्य इति तर्कयामि। येन तत प्रभृत्यन्यादृशं ते भाषितं अन्यादृशी च दृष्टिः अन्यादृशं च शरीरं, अन्यादृश्येव त्वमपि लक्ष्यसे। तदथैकापि इयमतीता यामिनी अस्तं गमयन्ती विवेकं अन्ध-कारयन्ती अन्तःकरणमभिद्रावयन्ती निद्रासुखं। निर्मूलयन्ती धैर्यं उन्मीलयन्ती सं-तापं सखीजनस्यापि लज्जाभारेणानुन्नमितमुख्या अजानन्त्या कथनीयमजानन्त्या करणीयं कथं कथमपि त्वया गमिता। २ किमेतत् किमपि हृदये कृत्वा विकत्थसे।

मयमालिका—पिअसहि अलं ते भएण जाव सणेहेण बलवन्तं क्खु मे तु-
ल्लणामा ठाणं एत्तिअं ओट्टणा दिट्ठि। महन्तेण भाअधेएण कण्णआणं
अहिरूवदाए ण लब्भदि। तस्स पुप्फंपि केवलं माणुसंति जाणीहि
जदो तादिसं उज्जलमहुरं रूअं, तादिसं उदारगम्भीरं सत्तं, तादिसी अ धीर-
ललिदा पइदि ण उत्तमअभिजणादो अण्णस्स संभाविअदि। अध अ। पिअ-
सहि तहिं एव्व सअंवरजत्तानिमित्तं आअदेण होदव्वं तेण। ता णि-
च्चिंदा दाणिं होहि। कल्लं क्खु तं एव्व सअं वरिस्ससि।

(सुलोचना [illegible])

मयमालिका—अदिकित्तिमं पि णाम एव्वं लज्जन्ती कधं दे हि-
अआदो ण लज्जेसि।

सुलोचना—पिअसहि खेदव्वो एव्व लज्जापरवदीए मह भाव-
गहणादिक्कमो।

मयमालिका—सहावसिद्धेपि अ कण्णआणं इमस्सि अत्थे कहं णाम
पिअसही अवरज्झदि।

विदूषकः—(कर्णं दत्त्वा) वअस्स एत्थ एव्व पिअंगुपादवमूले इत्थि-
आजणालाओ सुणिज्जइ।

---

१. प्रियसखि अलं ते भयेन यावत् स्नेहेन बलवत्खलु मे तुल्यनाम्ना स्थान एतावत्या दृष्टिरिति महता भागधेयेन कन्यकानामभिरूपतमं पतिर्लभ्यते तत् पुष्पमपि केवलं मानुषस्येति जानीहि यतस्तादृशमुज्ज्वलं मधुरं रूपं तादृशमुदार-गभीरं सत्त्वं तादृशी च धीरललिता प्रकृतिः नोत्तमक्षेत्रियादन्यस्य सभाव्यते। अथ च। प्रियसखि तत्रैव स्वयंवरयात्रानिमित्तमागतेन भवितव्यं तेन। तस्मान्निश्चिन्तेदानीं भव। काल्यं खलु तमेव स्वयं वरिष्यसि। २. अति कृत्रिममपि नाम एवं लज्जन्ती कथं ते हृदयान्न लज्जसि। ३ प्रियसखि क्षन्तव्य एव लज्जापरवत्या मम भावगूहनातिक्रमः। ४. स्वभावसिद्धेऽपि कन्यकानामस्मिन्नर्थे कथं नाम प्रियसखी अपराध्यति। ५. वयस्यात्रैव प्रियंगुपादपमूले स्त्रीजनालापः श्रूयते।

राजा — (आत्मगतं) [illegible]

[illegible]

विदूषकः — ([illegible]) [illegible]

राजा — ([illegible])

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

विदूषकः [illegible]

राजा [illegible]

[illegible]

इदं हि—

जरठरविमयूखतापताम्यत्-
किसलयदुर्बलकोमलांगयष्ट्याः ।
चकितहरिणशावलोचनाया-
मभिरमते हृदयं सुलोचनायाम् ॥ २७ ॥

नवमालिका—को वा एत्थ अणेवं भणेदि सुसंबंधे पेम सु एदं भणिस्सदि ।

सुलोचना—(स्वगतं) अमोहवादिणी होदि ।

राजा—इदं सम्यगीडितपराक्रमस्य मकरकेतोरसमार्यशौर्यहेतुः कुसुमा-नर्तभः (आकाशे लक्ष्यं बद्ध्वा) अयि भो कुसुमधन्वन् वृथा करपमे हरमुपालभ्यसे ।

यद्येवं स्फुरतः प्रसह्य विनयं धैर्यं ध्रुवो सुभ्रुवा-
यद्येवं हरतः प्रसह्य तरले धैर्यमहं लोचने ।
यद्येतानि विमोहनाय जगतस्तव स्मर भूयसां
कोऽयं ते न शरेषु न त्वयि न मे: स्वाधीनमस्त्रं परम् ॥२८॥

सुलोचना—(स्वगतं) अवि णाम मे जणो भणादि दंसणसुहं देज्ज ।

नवमालिका—(विहस्य स्वगतं) एस एदा चित्तम्भि वसिअ विरहइ हेदु मम इमस्स हिअअं अहिलसदि । (प्रकाशं) णिअंसदि एदा णु सम

१. [illegible] । २. [illegible] । ३. [illegible] । ४. [illegible] । ५. [illegible] ।

[illegible]

[illegible] — [illegible] ([illegible])

[illegible] — [illegible] ([illegible])

রাজা — ([illegible]) [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

বিদূষকঃ — [illegible]

রাজা — [illegible]

[illegible] — ([illegible]) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

इदं हि—

जरठरविमयूखतापताम्यत्-
　　किसलयदुर्बलकोमलांगयष्ट्याम् ।
चकितहरिणशावलोचनाया-
　　मभिरमते हृदयं सुलोचनायाम् ॥ २७ ॥

नवमालिका—को वा एत्थ असंबंधं मंतेदि सुसंबंधं चेअ खु एदं भविस्सदि ।

सुलोचना—(स्वगतं) अमोहवादिणी होहि ।

राजा—इयं खल्वखंडितपराक्रमस्य मकरकेतोरसंहार्यशौर्यहेतुः सुमहानवष्टंभः (आकाशे लक्ष्य बद्धा) अयि भोः कुसुमधन्वन् वृथा कत्थसे इदमुपालभ्यसे ।

यत्रैते स्फुरतः प्रमथ्य विनयं दीर्घे भ्रुवौ सुभ्रुवो-
　यत्रैते हरतः प्रसह्य तरले धैर्यमहं लोचने ।
यत्रैपास्ति विमोहनाय जगतस्तत्र स्मर श्रूयतां
　कोदंडे च शरेषु च त्वयि च भोः स्यात्पौनरुक्त्यं परम् ॥२८॥

सुलोचना—(स्वगतं) अवि णाम सो जणो अज्जवि दंसणसुहं देज्ज ।

नवमालिका—(विभाव्य स्वगतं) कह एसा चिंताभरेण वलिअं खिज्जइ होदु जाव इमाए हिअअं अक्खिवामि । (प्रकाशं) पिअसहि एसा खु सह

---

१. का वात्रासंबंधं मंत्रयते सुसंबंधमेव खलु एतद् भविष्यति । २. अमोघवादिनी भव । ३. अपि नाम स जनः अद्यापि दर्शनसुखं दास्यति । ४. कथमेषा चिंताभरेण बलवत् खिद्यते भवतु तावदस्या हृदयमाक्षिपामि । ५. प्रियसखि एषा खलु सह समुच्चरत्कुररकारंडवकेलिकलहकलकलगभीरेण शब्दापयतीव मारुतेन भागीरथी । तस्मादुत्तिष्ठ तावत् यावत् सरलिका आगमिष्यति तावन्मंदाकिनीं पश्याव. ।

समुद्गतसुरभिकारंदवकोटिकटअल्गोभिणिण सद्दावेदि विअ मारुदेण भाईरहि। ता उद्धेहि दाव जाव सरसिआ आअमिस्सादि। ताव मंदाअणी दक्खिस्सह।

सुलोचना—जं पिअसहीए रोअदि। (उत्तिष्ठतः)

नवमालिका—इदो इदो पिअसहि (परिक्रामतः)

राजा—(निर्वर्ण्य) कथं समग्रसाधनः संप्रति संप्रमयते कुसुमधन्वा। मम हि—

अस्याः कामः कठोरः स्तनतटयुगले नाभिरंध्रे गभीरो
विस्तीर्णः श्रोणिबिंबे गतिषु कृतपदो हस्तयोर्दत्तहस्तः।
जातोत्कंठोऽयं कंठे सुचमनु समुख कामम्मोष्ठे स रागो।
विभ्रांतश्चापमक्ष्णोर्जनयति हृदयस्याप्यवस्थामवस्थाम् २९

विदूषकः—वअस्स इदो एव्व कहं आअच्छदि।

राजा—सखे किमत्र कुर्म। अथवा स्वयमासीदित्योरनयोरदृष्ट एव यादृच्छिक उपनिपातः।

सुलोचना—(अग्रतो राजानं दृष्ट्वा ससाध्वसं समौत्सुक्यं चात्मगतं) अहो सो एव्व एत्थ समाणीदो दव्वेण।

नवमालिका—(राजानं दृष्ट्वा अपवार्य) पिअसहि दिट्ठिआ वड्ढसि सो एव्व जणो एत्थ समाणीदो दव्वेण।

सुलोचना—(सलज्जमपवार्य) हला किं एत्थ करिअदु।

नवमालिका—(अपवार्य सस्मितं) इमं एव्व ण पुच्छसु।

१ यत् प्रियसख्या रोचते। २ इत इत प्रियसखि। ३ वयस्य इत एव कथमागच्छति। ४ अहो स एवात्र समानीतो दैवेन। ५ प्रियसखि दिष्ट्या वर्धसे, स एव जनोऽत्र समानीतो दैवेन। ६ हला किमत्र क्रियताम्। ७ इममेव ननु पृच्छ।

सुलोचना—(सेर्ष्यमपवार्य) हलो पुणोवि किं असंबद्धं भणासि । (अन्यतो गंतुमिच्छति) ।

नवमालिका—पिअंसहि मा मा कुप्पेहि (हस्ते गृह्णाति)

राजा—(स्वगतं) अयमत्रावसरः । (उपसृत्य ससांत्वनम्) अयि सरले—

येन व्यलीकेपि कृतेन कोपो दाक्षिण्यरुद्धो लभतेऽवकाशं ।
तस्मिन् जनेऽस्मिन्नकृतापराधे कुतो वृथा त्वं कुपिता प्रयासि॥२०॥

विदूषकः—कैहं कोवणा अत्तहोदी ।

नवमालिका—अदविखणे कह अपुव्वदसणसंमावणीअस्स इमस्स जणस्स वअणं लंघेसि ।

राजा—सखि कुतः सल्वसौ कुपिता ।

नवमालिका—इमं एव्वं पुच्छइ ।

(सुलोचना सेर्ष्यं नवमालिकां पश्यति)

राजा—सुंदरि प्रसीद प्रसीद ।

(नेपथ्ये)

हंदो[६] पिअसहि

नवमालिका—(कर्ण दत्वा) पिअंसहि सरलिआ णं सद्दावेइ ता इदो सिग्घ एहि ।

सुलोचना—(स्वगत) कहं एत्तिअंवि विग्घिदं । का गई ।

---

१. हला पनरपि किमसबद्धं भणसि । २ प्रियसखि मा मा कुप्य । ३ कथं कोपनात्रभवती । ४. अदक्षिणे कथमपूर्वदर्शनसंभावनीयस्यास्य वचनं लंघयसि । ५. इमामेव पृच्छ । ६. इत प्रियसखी । ७ प्रियसखि सरलिका ननु शब्दापयति तस्मादित शीघ्रमेहि ८ कथमेतावदपि विघ्नितं । का गति ।

(परिक्रम्य निष्क्रान्ते)

राजा—अहो क्षणदर्शनमपि न सोऽन्यमीर्ष्यालुना दैवेन ।

विदूषकः—वअंस णिव्विंतो दाणिं होहि । असाहारणो क्खु तत्त-होईए तुवम्मि बहुमाणो ।

राजा—अनाकलितोरसनेन च दर्शनेन प्रतिक्षणविधीयमानविभ्रममावेदितं तत्पार्वतीहितम् ।

तथाहि—

स्तनतटसमुत्क्षिप्ता मुक्तावली परिवर्तिता
सुनिहितमपि स्पृष्टं कर्णोत्पलं प्रहितः करः ।
विनमितमुखं सस्या सव्याजमंतरितं मुहु-
र्मयि च निपतद्दृष्टी न्यस्ते दृशौ स्तनचूचुके ॥ २१ ॥

(विचिंत्य सौत्सुक्यं) अहो अभिरूपं तस्याः प्रियसखीं प्रति प्रणयसादृकुपितं ।

तथाहि—

सेवाभरेण स्फुरितं न रक्ते विलासवत्येन स्खलितं च गत्या
तथापि कोपं परिभावितास्य भिन्नक्रमेणैव निरीक्षितेन ॥ २२

(अन्तो विलोक्य सानन्दं)

क्षणमिह मदिरास्यामनतो मे स्थितायां
स्तनतटपरिणाहाम्भस्युतस्याप्तुर्नोऽपि ।
पथि च विटपिलास्यांसरीदोबलस्य
क्षणकृतगतिर्यास्यैव भूय स्मरामि ॥ २३ ।

(सोत्सवाद निष्क्रम्य अहो [illegible]

१ [illegible] बहुमान ।

पद्मेन समुत्पादितसर्वाङ्गीणपरितापा शिरोवेदनाभिसारयन्ती । (नी- हेनोक्तं ।)

भवसि भवसि मूर्धन् सायमेवोत्तमाङ्गे
यदि सकृदपि तस्यास्तेऽर्घ्यमुत्सिक्तपाणेः ।
रतिकलहविमर्दोऽर्पयति त्वां प्रियाया-
स्तव परमनुरागः पारितायंवतारः ॥ १४ ॥

विदूषकः—भो वअस्स समागच्छो मअसान्तो अत्र पहि सेरन्ती कम्म सण्णीओ ।

राजा—(नभो विलोक्य ।) कथं गतमर्द्धम् ।

[illegible] ।

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १५ ॥

[illegible] ।

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १६ ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

तृतीयोऽङ्कः ॥ ३ ॥

(ततः प्रविशति विटः)

विटः—अहो अनन्यसाधारणी वाराणस्याः समृद्धिः ।
अत्र हि—

गुण एवाहार्यं भवति पुरुषाणां बहुमतं
स्त्रियः स्वैरं हार्याः प्रणयचतुरैश्चाटुवचनैः ।
धनं पात्रे दत्तं न खलु वसुगुप्तिर्धनवतां
कवीनां काप्यन्या भणितिरभिजाता विजयते ॥ १ ॥

अतश्च—

वणिजो जित्वरीमाहुः सत्यं वाराणसीमिमाम् ।
यदेतया व्यजीयंत विश्वान्यनगरश्रियः ॥ २ ॥

विशेषतः पुनरत्र कुलोचनास्वयंवरयात्रायामन्यैव कापि शोभा काशीराजधान्याः ।

तथाहि—

अभ्युक्ष्यंते सरसकुसुमाभ्यर्चितैर्गन्धतोयै-
र्वीथीमार्गाः पुरपरिजनै मार्ग मसृणघुसृणाः ।
पुष्पैश्चयोतन्मधुलवजटैर्निष्पतद्भिर्मरीकैः ।
र्व्योमकीर्यंत सुरभिभरिता यस्मनो वाजिराणि । ३॥

अपि च

उत्तम्भितध्वजपटाञ्चलचुम्ब्यमान
ज्योतिर्विमानविनतानि विभान्त्यगारि

गौधान्तुरम्यमणितोरणकोणनद्ध-
डोलायमाननवयौवनमालिकानि ॥ ४ ॥

पारिदानीं मार्गान्तरानुकूले समासाद्यो राजन्यमार्गेभ्येन चतुर्मी समाप्यामः । (परिक्रम्यायतो विलोक्य) । कथमसौ विलासवाटि-मंडपनजस्य मंगलिकालारोलिंकिरा स्वर्धमानानुरूपनिमानं शृंगारस्य नामिश्रं लीलाया निर्माणभूमिर्विभ्रमाणामाकर्षणाट्टिर्न तरुणजनमनोमीनानामवर्कदपरवर्गमिंद्रियग्रामस्य विनयमुद्गरसंक्षेपणंगो विनीतजनवारणानां स्वगुणाविकत्थनस्थानं पीडानां वैदग्ध्यविनिमयकलुचेकानां कपटकोलब्यतिकरविदूरतं वेश्याजनमानुजरतविटविशाखिकानां पुराणं यामदूर्मणिकादारिकाभुजंगीनामपूर्वमद्वैतदर्शनं मायाप्रपंचस्य पारिपंथिको निश्रेयसपथपान्थानां मनोरथमात्रास्वाद्यो दुर्गतानां द्रविणवतां सदाप्यदत्तकवाटो वेशवाटः ।

किंच ।

अविस्रम्भस्निग्धं वचनमवलेह्यं श्रवणयोः
परिष्वगस्संगव्यसनमपहस्त्येव मधुरः ।
ऋतेऽन्त मञ्चावात्मपरमुपचारश्च रुचिर-
स्सहैवोद्भिन्नानि स्तनमुकुलकैर्यत्र सुदृशाम् ॥ ५ ॥

(स्पर्श रूपयित्वा) अहो वेशवीथीविहाररसिकस्य कोप्यतिशायी सौरभसंभारः समीरणस्य ।

अत्र हि—

प्रौढांगनारुचिरकंठघनांगरागः
कस्तूरिकापरिमलस्पृहणीयगंधः ।
सौभाग्यगर्वभरमन्थरयेव गत्या
चेतः प्रलोभयति नस्तरणो नभस्वान् ॥ ६ ॥

दावहं देवचारुमतिनिर्दय राजन्दकाहलोदाय राजमार्गे समासादयाम । स्पष्टः द्रुतमिनसन्निदर्शितम् ।

पुनः ।

न दृष्टो दिग्भागेषु मलमभिभाव्याभिम परितः
दितयः स्वामिनिर्दयविरुपपारेश सुदशाम् ।
अपेक्षयैव चारमाम् प्रभुरमयारुदाश सुदशः
प्रियाः मयाम्बायसाः प्रणयपटलावि विर्पटिताः ॥ ७॥

तदेतत्प स्वयं मतः कार्यान्तरम । अथवा दानं भेदानेत्रमे प्रतु-रवार्दालमयांतराय स्पर्शतः ।

दैन—

तौपुरुषांटोदणपुर्णगिणाः कर्पूरपारेरसकरैरवृताः ।
मास्यानि धर्म्मिलक्त्माभिधायान्यमुष सर्पयं गुरुरंगनाभ्यः ॥ ८॥

तदिदानीमिनमयमाश्रिये । (परिक्रम्यावलोक्य च) कथमसौ वेशवाट-मुखमेदये दुर्विनीता सौन्दर्यपरिकंटपोदावितिरूप्यपेटाटण्टा । कथं नु सम्वस्था मुर्वासादिशर्गाधिगत्मान स्थेयं । दुर्लभः सत्वैभिर्दुर्हन्तवेदिहि-भिर्हृदय ममात्रापसार । तत किमत्र शरण । भवतु तगियेवाङ्कुठितस्व-रितमस्मादपसरामि ॥ तथा परिक्रामन् । दिष्ट्या निःशल्यः कुशल्यस्मि इन्त भो ।

द्रविणस्यार्जने यत्र यत्र तस्य विसर्जने ।
व्यामायत्ययमुर द्रे अपि व्यसने इमे ॥ ९ ॥

[illegible] ([illegible]) कथं चन्द्रसेनाभव-
[illegible]
[illegible]

गणिकाकुलधर्मेण । यदनयोर्द्वंद्वपदयोरिव वर्तते परस्परार्थमंक्रमः । अतश्चैतदेवं ।

यतः–

न बहुमेयसीन् पुंसः कामिन्यो बहु मन्वते ।
पुंमांसो बहु मन्यंते बहुपुंसीर्न योषितः ॥ १० ॥

(पुनः कर्णं दत्वा) कथमिहैव भवनचंद्रशालायामपावृत्य गवाक्षं पत्या सह वीक्षमाणा चंद्रसेनेव व्याहरति ।

इयं खलु–

अश्रांतकांतसुरतक्रमनूलनोत्थ–
स्वेदोदबिंदुविसरार्द्रकपोलपालिः ।
मा माह्वयत्यलसविह्वलजिह्मदृष्टि–
र्निश्वासगद्गदगलत्प्रसरैर्वचोभिः ॥ ११ ॥

तल्पस्थितेयमुपधानविशिष्टहस्ता
न्यस्तानना पुलकिनी प्रियभर्तुरंसे ।
आस्रस्तकेशरचनांतरितावतंसा
धत्तेवधानमिह मत्प्रतिपालनायाम् ॥ १२ ॥

भवतु संभाव्यैव गच्छामि । (उपसृत्य) अजय्यमस्तु युवयोस्संगतं । किं ब्रूथ । अपि कुशल भावस्येति । कथममुना कुशलपरिप्रश्नेनोद्घटितो मे चिरादनवलोकनातिक्रम । सखायो मास्म मामुपालभेथां अपराध्यत्र सुलोचनास्वयंवरयात्रा । यद्विप्रकृष्टसनिविष्टराजांतरशिबिरनिरीक्षणकौतुकेन परिभ्रमता तृतीयोय दिवस. । किमाहतुः । तेन हि क्षांतमिति । एष इदानीं निष्कृतनिजानिष्कमदुष्कर्मा महाकविप्रबंधस्येव नित्यप्रवृत्तसुखशय्यस्यास्य मिथुनस्य सौख्यशायिको भवामि । किमाह भवती चंक्रमण-

मनीषात्मसुलभमृदुकुमारचापला मन्मथमार्गस्य मां हन्ते गुणानि (निर्वर्ण्य) अहो लावण्यता बालायाः ।

तथाहि-

> गतिर्लीलालोलातरलतरलं चारु च वचः
> स्फुरद्दन्तज्योत्स्नां प्रसररमणीयं विहसितं ।
> स्तनौ नोद्भिद्येते न च विरलतां यान्ति नयने
> किमप्यस्या बाल्यं हरति तरुणिम्नोऽपि हृदयम् ॥ २० ॥

भद्रे किं ब्रवीषि । आह्वति मावमर्जुंकेति । (ऊर्ध्वं विलोक्य) कथम-शोकलतिकापि द्वितीयस्यां प्रासादभूमौ गोपानसीमध्यासीना विडंबयंती विमानारूढां दिव्ययोषितामिव दत्तदृष्टिर्मां प्रतीक्षिते। भवतु प्रवेक्ष्यामि । (प्रविश्य) इयं सोपानपंक्तिः । यावदारोहामः । (नाट्येनारुह्य) वासु क-ल्याणिनी भव । किं ब्रवीषि । संनिहितामम्ं पर्यंकिकामलंकरोतु भाव इति । यथाह भवती । (उपविश्य) वासु किमिदं गवाक्षजालांतरिता विदूरे वर्तसे । कथं सविभ्रमोन्नमितभ्रूलतमसौ स्मयमानविलोचना न किमपि ब्रवीति । भवतु कथितमनया पुष्पवत्त्वम् । वासु कः खलु वराकः पुष्पवती-मशोकलतिकामसंभावयति । कृतं व्रीडितेन । किं ब्रवीषि । इह गच्छतो हास्तिनपुरवास्तव्यस्य नद्यावर्तनाम्नः कौरवेश्वरप्रियानुचरस्य त्रीणि दिना-नीति । तेन हि लब्धमेव देशांतरपरिभ्रमणफलं नंद्यावर्तेन ।

अथ कीदृशो गुणैर्नद्यावर्तः । किं ब्रवीषि । न क्वापि हीयते वाराणसी विटपमहत्तराद्आर्यभद्रिलकादिति । कथं मयैवोपमीयते । भवत्विदमुपालभ्यते।

कथं स कामी पुरुषार्थवित्स्याद्विहाय यस्संप्रति वर्तते त्वाम् ।
अमोघमस्त्रं ननु पुष्पवृष्टि त्वं पुष्पिता पुष्पशरासनस्य ॥ २१ ॥

किं ब्रवीषि । कुतः पुनर्भाविनाप्रविश्य भवनं गंतुमुपक्रांतमिति । वासु समापतंति स्वयंवरयात्रायै राजानस्तद्वेक्षणचापलमत्र मां चलयति । किं

ब्रवीषि । तेन हि स्वैरमिहैवास्यतां । एष हि स्पष्टमेव निरीक्ष्यते पार्श्वतो राजमार्गः । कियती च वेला पुनरित एव प्रतिष्ठमानानां राज्ञामिति । (विलोक्य) कथं प्रवृत्तमेव गंतुमितो नृपतिभिः । किं ब्रवीषि । अथ कोऽयं पार्श्वचरेण चामरग्राहिणानुगम्यमानो वल्गु वल्गितं महाप्रमाणमाजानेयमारुह्य राजमार्गमवगाहत इति । (विभाव्य) अयं रत्नविल्वाटेश्वरः कुञ्जरास्त्रस्य पाता ।

तथाहि—

स्थगितजठरभागाः श्मश्रुभिर्लम्बमानै-
र्निशितधवलधारान् बिभ्रतो मण्डलाग्रान् ।
अनतिविरलयातास्तं पतिं सूचयंति
प्रकृतिप्ररलगात्रास्सैनिकाः कौञ्जरात्राः ॥ २२ ॥

किं ब्रवीषि । कः पुनरयमतिरयतूर्णपदगामिनं वानायुजप्रवेकमारुह्य प्रयाति ।

(विभाव्य) कथमयमावधिष्ठानस्याधिष्ठाता काश्मीरेश्वरः ।

तथाहि—

तूणीरिणः स्थूलकठोरवेणुनिर्माणबाणासनपाणयोऽमी ।
गौरत्विषः कर्कशबभ्रुकेशाः काश्मीरनाथं कथयंति सैन्याः ॥ २३॥

किं ब्रवीषि ।

कः पुनरसौ विंध्यशिखरोद्भ्रमकायमाबद्धनक्षत्रमालोज्ज्वलनैपथ्यं स्थूल-पृष्ठं विन्ध्यसिंधुरपृष्ठमधिरुह्यायाति । (विभाव्य) कथमसौ आन्ध्रदेशाधिपतिः विजयवाटीपतिः ।

तथा ह्यमी ।

मोद्गुप्रतीकाः प्रकृतिप्रगल्भाः प्रायेण कालागरुकालवर्णाः ।
हुलान् वहंतो गुरुदीर्घदंडानन्धाधिराजस्य चरंति सैन्याः ॥ २४ ॥

किं ब्रवीषि ।

कः पुनरसौ महाप्रमाण[illegible]निष्ठुरगमनाकुल[illegible] विभाव्यमानगमनजवो [illegible] इति । अयं खलु कर्णाटकभूमेः पालयिता मान्यखेटाधिपतिः ।

तथाहि । अमुं पतिः—

उत्कीर्णरागमणिग्रामपरीतकंठाः
मालेयकर्णविनियोजितदंतपत्राः ।
कर्णाटका विकटविस्मयनीयवेषाः
शक्त्युद्यताः प्रथितशक्तय आपतंति ॥ २५ ॥

किं ब्रवीषि ।

कः पुनरसौ सत्वरितचटुलगामिनं कर्कशवपुषं विक्रमारूढः पादचारिभिरिव छत्रधारिभिरासेव्यमानः सत्वरमभ्येतीति । (विभाव्य) कथममी चोलेश्वरः सरपुराधिपतिः ।

तथाहि—

कौक्षेयकान् कुंचितकुब्जपृष्ठान् धनूंषि वार्क्षाणि च बिभ्रतोमी ।
येयैरनत्युद्भटदर्शनीयैश्चोलेश्वरं चोलभटा व्रजंति ॥ २६ ॥

किं ब्रवीषि । कः पुनरसौ नातितूर्णगमनांदोलिताभोगकिंकिणीझणझणारवमुत्तरं कलिकलभमारूढ इति । (विभाव्य) कथमसौ दक्षिणमथुराधिपतिः पाण्ड्यः ।

तथाहि—

[illegible] तालानि [illegible] ।
[illegible] मुक्तांचितहेमपत्र-कर्णा अमी [illegible] ॥

किं ब्रवीषि । कः [illegible]
[illegible] । (विभाव्य) [illegible]

[illegible] ।

[illegible] । [illegible]

[illegible] ।

[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

अमी हि—

आगुल्फदीर्घक्षुरिकापिनद्ध-कटीतटास्सव्यकरात्तचापाः ।
करैः परैस्तीक्ष्णमुखान् वहन्ति शिलीमुखान् केरलनाथसैन्याः ॥२८

किं ब्रवीषि ।

कथमसावत्यन्तसेलस्पृहोत्रयगामिनीं करेणुकामारूढः कौरवेश्वरो दृश्यते इति । (विलोक्य) वासु केनाभिज्ञानेन कौरवेश्वरमज्ञासीः । (विभाव्य) नूनमसावमुष्मादतः सेमुखमासीनः स एव भवत्याः पतिर्निर्धावर्तः । यतः सोऽपि नाञ्चलमां दृष्टिं मत्याक्षिपति । कथममुना स्मितेनैव समनुज्ञातव्यमर्हत्येव सत्यमत्रभवती नैयावर्तः । तिष्ठत्वेतत् । कथय कथमः सत्वत्र काशीराजस्य जामाता भविष्यति । किं ब्रवीषि । श्रुतं मया नैपावर्तमुखात् हि किल वृत्तम् । सुलोचनामेघेश्वरयोः परस्परदर्शनमनुरागश्च गरीयान् तथा तथा प्रकटित इति । इति युज्यत एतत् । कुमुदाकरमेव हि कौमुदी समाश्रयति । व्यज्यते चास्योत्कण्ठनानेन लिङ्गेन ।

अस्य हि—

संलापसानि सुदृशा सह भाषितानि
निद्रान्वयादिव जडानि निरीक्षितानि ।
चिन्ताभरार्पितपाटितमर्गलशोभं
प्रम्लानकोकनदमधरकान्तिवक्त्रम् ॥ २९ ॥

वासु गतस्पृहो राजलोकः । यावद्वृतं तया स्वयंवरवृत्तान्तं जानामि किमाह भवती । तेन हि समाप्यतामिति (उत्थाय) वासालमिम यद्वरेन मयद्वरमत्र वः स्वयं वृणीता सुलोचनामुभयं त्वामेव नियमयन् नन्द नतीति नन्दयतु ।

(इति निष्क्रान्ते द्वे ।)

विदूषकः—भो वअस्स किं अज्ज सो एव्व गंगातीरउत्तंतो हिअए परिवत्तदि । जदो चिताभरणिप्पंदसव्वंगो णिव्वादत्थिमिदो विअ साअरो णिच्चलं लक्खिअसि ।

मंद्यावर्तः—आर्य सौधातके साधु लक्षितम् ।

तथाहि—

कृत्या दक्षिणपादजानुशिखरे सव्येतरं कर्पूरं
हस्तेनासनहेमपीठमधुनावष्टभ्य वामेन च ।
अर्धन्यस्तपुटे विलोचनयुगं न्यस्यन् पुरो निश्चलं
वारंवारमसौ विनिश्वसिति च स्थूलायतं निस्सहः ॥ २३ ॥

राजा—(सवैलक्ष्यं) सखे नंद्यावर्त वयस्य सौधातके किं ब्रूथ ।

मंद्यावर्तः—देव न किमपि, इदं तु विज्ञाप्यते ।

स्वयमवरिष्ट परितो या त्वां नेत्रोत्पलस्रजैव पुरा ।
तस्या स्वयंवरोऽयं पुनरुक्तो लोकरञ्जनार्थम् ॥ २४ ॥

राजा—अथ कियदवधानमस्य स्वयंवरयात्रासमयस्य ।

विदूषकः—ण अंतरेदि कासीराअउत्तीए आअमणं ।

मंद्यावर्तः—(पुरो निर्दिश्य) नन्विय प्रविष्टैवात्रभवती काशीराजपुत्री ।

राजा—(साद्भुतममात्मगतं) कथं प्रविष्टैव । (निर्वर्ण्य)

इयं हि सा काशिपतेस्तनूजा स्वयंवरस्थानसभामुपैति ।
विलोचना दीर्घविलोचनाभिः पुरांगनाभिस्सह निम्ननाभिः ॥ २५ ॥

(ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टा सुलोचना नवमालिका प्रतीहारश्च)

प्रतीहारः—इत इतो भर्तृदारिका । (सर्वे यथोचितं परिक्रामन्ति) ।

१ भो वयस्य किमद्य स एव गंगातीरवृत्तान्तो हृदये परिवर्तते । ...निवातस्तिमित इव सागरो निश्चलं लक्ष्यसे । २ न ...राजपुत्र्या आगमनं ।

अहो महाराजस्य सर्वातिशायिनी प्रजा यदुपज्ञमियं प्रज्ञावतामर्हणीया वधूवरसमाराधनलब्धस्तोत्रा स्वयंवरयात्रा ।

पिता वा माता वा भवतु स वरस्ताङ्गथवा
कुमारी तच्छंदं निभृतमवगच्छेदिति तु यत् ।
तदप्येषा वृत्तिर्लघयति यदस्या रमयितु-
र्गुणं वा दोषं वा स्वरुचिमनुचक्षुर्विमृशाति ॥ ३६ ॥

सुलोचना—(अपवार्य) सहि संबं एव्व तं जं तुए गंगातीरे विलंबंतस्स बह्मणस्स मुहादो किंपि सुदंति ।

नवमालिका—किं अण्णहा हि तुह मए भणिदं आसि ।

सुलोचना—सहि विसरिदं ख्खु तं पुणोवि एक्कवारं भणाहि ।

नवमालिका—(सस्मितं) विसरिदं वा होदु पुणोवि एसा भणामि ।

एसो जयोत्ति विदिओ कुरुराअउत्तो
विस्संभणिज्जरसिओ विणयक्कधामो ।
कामो सअंकवअणाण जणस्स कंतो
संतोसपूददिहिअओ समरेक्कमल्लो ॥ ३७ ॥

सुलोचना—सहि तवि ख्खु तेण एव्व भणिदं इमं चेअ कज्जं उद्दिसिअ सो जणो एत्थ आअदोत्ति ।

---

१ सखि सत्यमेव तत् यत्त्वया गंगातीरे विलंबमानस्य ब्राह्मणस्य मुखात् किमपि श्रुतमिति । २ किमन्यथा हि तव मया भणितमासीत् । ३ सखि विस्मृतं खलु तत् पुनरप्येकवारं भण । ४ विस्मृतं वा भवतु पुनरप्येषा भणामि । ५ एषो जय इति विदितः कुरुराजपुत्रो विस्रम्भणीयरसिको विनयैकधामा । कामो शशांकवदनानां जनस्य कान्तः संतोषपूतहृदयस्समरैकमल्लः ॥ ६ सखि तदपि खलु तेनैव भणितमिदमेव कार्यमुद्दिश्य स जनोऽत्रागत इति ।

मधमालिका—जेणं मं पत्तिआअसि । इध्एव्व दक्खसि ।

भर्तीहारः—प्रविष्टाः स्मः स्वयंवरसभां (परितोऽवलोक्य)

एकत्र विद्याधरराजपुत्रै-
रन्यत्र भूपालकुलप्रकाण्डैः ।
इयं सभा संप्रति सेव्यमाना
व्यनक्ति कामप्यपरामभिख्याम् ॥ ३८ ॥

अपि च मन्ये ।

दर्शयति निजामृद्धिं प्रतिराजमिहार्पिताम् ।
स्वयं भगवती लक्ष्मीः श्लाघते जगति ध्रुवं ॥ ३९ ॥

(निरूप्य) अये परिमितोपहारपरिकरता महीपतिनामाविर्भावयति वैभवं विभवस्य ।

पुनः ।

धारयन्तीदस्तभृतो हसति सितरुचा चामराणां समूहो
हंसान् प्रावृड्भयासमञ्जुषितमनसः स्वैरमुड्डीयमानान् ।
लीलामालेन्दिमेघभ्रमजनितमदं नृत्यतां बर्हिणां च
पंचकन्यापूरपिच्छच्छत्रजनपरिकरः पार्श्ववर्ती ध्रूयमानः ॥ ४० ॥

कथमिदानीमकम्पमानसुनामानिधानमभिदमानविभ्रमभागी विद्रवयति कामिलोकं कुसुमधन्वा । भवतु प्रक्रान्तमवतारयामहे । (विलोक्य) कथमसौ सारङ्गाक्षी राजेन्द्रेण पश्यता दर्शयामि ।

(उपसृत्य

फणिनामधिपेन यो विनीतो
विजयार्धस्य भुनक्ति दक्षिणार्धं ।

१ येन मां प्रत्यायसि । अत्रैव द्रक्ष्यसि ।

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

(उपसृत्य)

विनमितरिपुपक्षः पक्षपाती गुणानां
विनमिरिति विनेता दुर्विनीताशयानाम् ।
भुजगपतिवितीर्णांमुत्तरां राजताद्रे-
रयति सुकृतावान्यः श्रेणिमेणाङ्कसौम्यः ॥ ४५ ॥

अलकामधितिष्ठतः पुरीं
त्रिजगत्ख्यातविभूतिवैभवाम् ।
अयमप्रतिमेयविक्रम-
स्तनयस्तस्य नयैककोविदः ॥ ४६ ॥

नवमालिका—कोई एस अ मार बाहुबलिणो माउलउत्तस्स महाराअविणमिर णिम्मलचरित्तओ पुत्तओ ।

प्रतीहारः—

मंदमंदविहरत्स्ववनानि
स्वैरमुत्तरकुरूपवनानि ।
सेवितुं किममुनास्ति मनस्ते
पारिजातसुमनःसुरभीणि ॥ ४७ ॥

(विभाव्य आत्मगतम् । कथमुद्भ्रान्त इव । भवत्वन्यतो दर्शयामि (परिक्रम्यावलोक्य च) कथं विद्याधरकुमारो लोहार्गलाधिपतिर्मित्रम ।

यासौ—

समुत्पतत्केसरधूलिलुब्धा-
मलुब्धपातामुपरि भ्रमन्तीम् ।
अन्वेति दृष्ट्या भ्रमरीं मरालीं
लीलासरोजं भ्रमयन् कराभ्याम् ॥ ४८ ॥

१ कथमेष च मार बाहुबलमातुलपुत्रस्य महाराजविनमेर्निर्मलचरित्र पुत्र ।

एकातपत्रमयते भरते समस्तं
सिंहासनं च चमरद्वयमातपत्रम् ॥ ५२ ॥

अपि च—

येनैक एव विशिखश्चतसृष्वपि दिक्षु दिग्जये मुक्तः ।
एकत्र तुषाराद्रावितरत्र पपात पाथसां पत्यौ ॥ ५३ ॥

चक्रेण निष्प्रतिघनिर्जितवैरिराज-
चक्रेण सार्धमतिमानुषविक्रमेण ।
वर्णाश्रमस्थितिगुरोर्भरतेश्वरस्य
तस्यैव सूनुरुदपादि पुरः प्रवीरः ॥ ५४ ॥

किंच—

हिमाचलाम्भोनिलयावधेर्भुव-
स्स चक्रवर्ती युवराज एव तु ।
समस्तदेवार्चितपादपंकजः
पितामहश्चास्य पुनः पितामहः ॥ ५५ ॥

नवमालिका—कहं एस अउज्झाउरिवइस्स चक्कवट्टिणो महाराअभरहस्स पढमतणओ अप्पडिहदसत्ती जुवराअ अक्ककित्ती ।

प्रतीहारः—

समुच्छ्वसन्मेदुरसारसालसं
सरित्सरस्याः मृदुसारसाम्भैः ।
विगाह्य नीहारजडो निषेवते
रहोविहारेषु युवा समीरणः ॥ ५६ ॥

१. कथमेष अयोध्यापुरीवरस्य महाराजभरतस्य प्रथमतनयोऽप्रतिहतशक्तिर्युवराजोऽर्ककीर्तिः ।

कथमत्राप्यनुत्सुकेव । अलक्ष्यगो विषमेषुव्यापारः । भवतु दर्शयामि । (परिक्रम्यावलोक्य च) कथमसौ बलिनो बाहुबलिनः पौदना-पिते कुमारो महाबली ।

सोमो—

अंगुष्ठमुद्रार्पितपद्मराग-
ज्योतिःशलाकाभिरनाकुलाशः ।
आरंभयत्यंगुलिसारणेन
स्मेराणि गुञ्जागुणमौक्तिकानि ॥ ५७ ॥

(सानुराग)—

शार्गीमा लवणोत्तमा हिमवतो रूप्याद्रिणा गंगया
सिन्ध्वा चागतया ययाध्यवसिभि षोढा विभक्तामिमां ।
वश्यीकृत्य निरर्गलं विजयते तत्त्रायुगे कीर्तिं
चक्री चक्रधरस्य थकितमभूदस्मिन् भवाग्र प्रैविशि ॥५८॥

•ष ।

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ ५९ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ६० ॥

[illegible]

[illegible]

प्रतीहारः—

सुरतश्रमाम्बुकणसौरभोद्धुरः
स्यजनानिलः कुसुमगंधबंधुरः ।
उरमातनोतु भयतोऽस्समीरण
प्लुतनातरंगपरिवर्तनोतिलः ॥ ६१ ॥

(विभाव्य स्पर्श) कथमिहाप्यसौ कुतोत्कंठैव । भवत्वन्यतो दर्श-
यामि (परिक्रम्यावलोक्य च) कथमसौ उज्जयिनीपतेरमान्वयमामहरस्य
मध्यमलोकमनो महाराजमपोनः प्रियतनयः कुमारजयंतः ।
योसौ—

निर्दिश्य किंचित्कटकामुखेन
हस्तेन तेनैव पुनः सहेलम् ।
नीतेन सूचीमुखतां निरोति
स्तंभं पुरोवर्तिनमर्भधाट्याः ॥ ६२ ॥

(उपसृत्य)

आज्ञाक्षराण्येव सुमुखानि पृथ्वी-
मयंति यस्योर्जितशासनस्य ।
अवंतिषु प्रामललामशोभा-
मलंकरोत्युज्जयिनी पुरी च ॥ ६३ ॥
महीपतेस्तस्य महीयते गुणै-
रसौ कुमारस्तनयस्तनूद्दरि ।
प्रभाप्ररागप्रगुणा गुणाकरा
गुणप्रगार्थाभयणावनसनाम ६४

नयमालिका [illegible] हरिद्रदामप्रणाहाद्दरदन्ति-
[illegible]
[illegible]
[illegible]

प्रतीहारः–(उपसृत्य)

निशीथिन्यां यूना प्रथितयशसा साकममुना
शरच्चंद्रोद्योतद्विगुणविशदं सौधशिखरं ।
रतिक्रीडाखेदव्यपनयविदग्धोपचरणं
मुहुः सुप्रायातं भज कुमुदसंपर्कसुरभिम् ॥ ६५ ॥

(विभाव्य स्वगतं) कथमिहाप्यनीहैव । भवत्वग्रतो दर्शयामि । (परिक्रम्य) कथमसौ मथुरानाथस्य हरिवंशप्रथमकंदर्पस्य महाराजहरिकांतस्य प्रियसूनुः सुकेतुः ।

योसौ–

व्यापारितो दृग्भिरिहैव पूर्वं—
मपांगसंचारिततारकांताम् ।
प्रत्याहरत्यव्यपदेशलक्ष्मीं
द्रागोचरी मन्मथमार्गणानाम् ॥ ६६ ॥

राजर्षिरस्ति हरिवंशमहीपतीना—
माद्यो हरिस्तु हरिकांत इति प्रतीतः ।

यस्साम्यमेति हरिणा हरिणांकरोचि—
र्न्यक्कारि कीर्तिधवलीकृतविश्वलोक ॥ ६७ ॥
तस्य पृथ्वीपतेः सूनु कामधेनुरुपेयुषां ।
प्रख्यात शौरसेनोसौ सुकृतस्शूरसैनिकः ॥ ६८ ॥

णवमालिका –कह एस सोरसेणीसमुब्भवमहुराविरइदलच्छीमलक-च्चवधस्स सूरसेणमंडलस्स मंडणअ महुर अहिरसंतो महुरकंतिणिज्जिअमि-द्दमअरकेदू सुकेदू ।

१ कथमयं शौरसेनीसमुद्भवमधुराविरचितलक्ष्मीमकरध्वजस्य शूरसेनमंडलस्य मंडनायमानो मधुरनगरस्वामी मधुरकांतिनिर्जितमकरध्वजः सुकेतुः ।

प्रतीहारः—

अमुना यमुनातरंगभंग-
स्खलनह्लादितशीतमारुतेषु ।
विहरस्व सुराकरेषु भृंगा-
यनपर्यतलतामदांतरेषु ॥ ६९ ॥

(विभाव्य स्वगतं) कथमसौ न क्वापि रज्यति । तदाप्यन्यतो दर्शयामि । (परिक्रम्य दृष्ट्वा च) कथमसौ हास्तिनापुरकः सोमान्वयककुदो निरायासनिर्वर्तितशत्रुजयः कुमारो जयः ।

दोसी—

नास्ते विभिन्नकमनाय नैव
विरंस्यते विभ्रमचेष्टितैर्वा ।
नाप्यत्र रिक्ता स्थ शुद्धास्त एव
वरं तु सत्यं विवृणोत्यपूर्वं ॥ ७० ॥

विदूषकः—(अपवार्य)—कहं उवत्थिदा सअंवरजत्तासमत्ति ।

नेपथ्ये—बाढं नवैव ।

प्रतीहार—(उपसृत्य)

अभिषिच्य युगोद्यम विधाता
कुरुराज्य त्वमिति प्रबोधितो यः ।
कुरुराज इति प्रतीतनामा
कुमालाशनमवर्तयत्प्रजानाम् ॥ ७१ ॥

यस्य च—

युगारम्भे दानकममनभिजानत्यपि जने
तपश्चर्यांमाद्युपकारपरयत्नाद्विनिधिये ।

१ कथमुपैति न [illegible] ।

युद्धानन्तरेवाय स्मयमपि यावं भगवाने
प्रियग्रासा येषाम् मधुरस्मितमिषेणमालयितः ॥ ७२ ॥
रूपेण कान्त्या महसा महिम्ना
शौर्येण दानेन पराक्रमेण ।
विस्तरतरां कीर्तिमनन्यलभ्यां
तस्यैव पुत्रः शमितारिमित्रः ॥ ७३ ॥

यो हि—

करिकरपरिणाहस्थूलमारोपकार—
स्थगितगगनगर्भ मेघयश्यामरीयम ।
अधरितघनघोषः सिंहनादस्वरेण
व्यजयत यत एवामुष्य मेघस्वराख्या ॥ ७४ ॥

नवमालिका—ऐसो सु सुणिम्मलकित्तिभारभरिदभुवणब्भंतरस्स राएसिणो महाराअसोमपहस्स पढमतणओ लोअलोअणपुण्णचन्दो समरमुहपरम्मुहीकिदवेरिणिन्दो णिअगुणाभिअसोत्तणिव्वत्तिअसअलजणसोत्तरसाअणो पवित्तचरित्तपरायणो कोरवेसरो महसरो। ता इमस्सि सञ्चारिअदु विअसिअउप्पलदलमालकोमलाइ सिणिद्धमुद्धमसलपम्हलाइ कोदूहलफुल्लाविदाइ तुह लोअणाइ ।

सुलोचना–(स्वगत) कह अंडअउत्तो । (समउत्तानकनम

१ एष खलु सुनिर्मलकीर्तिभारभरितभुवनाभ्यन्तरस्य राजर्षेर्महाराजसोमप्रभस्य प्रथमतनयो लोकलोचनपूर्णचंद्र समरमुखपराङ्मुखीकृतवैरिनरेन्द्रो निजगुणश्रुतिनिर्वर्तितसकलजनश्रोत्ररसायन पवित्रचरित्रपरायण कौरवेश्वरो मेघेश्वर तस्मादस्मिन् सचार्येताम् । विकसितोत्पलमालाकोमले स्निग्धमुग्धमांसलपक्ष्मले कौतूहलफुल्लापिते तव लोचने । २. कथमार्यपुत्र ।

अम्हो देविसुत्पि इमं जणो ण प्पहवम्हि ता कहं कंठे मालं अ मोआस्सं ।
(इति सवैक्लव्यमास्ते) ।

भर्तृदारकः—(विभाव्य) स्थान एव सम्भ्रमस्याधेतः ।

मयमालिका—(सस्मितं) पिअसहि किं अण्णदो गमिस्सामो ।

(सुलोचना साध्वसपूर्वकस्वं मुखं नमयति)

मयमालिका—तेण हि गह्णदु एसा सअंवरमाला ।

(सुलोचना सलज्जमास्ते)

मयमालिका—पिअसहि इदो एहि ।

(उभे उपसर्पतः)

मयमालिका—सोहि किदत्थेहि एहिं तुह मणोरहाइं ।

(इति सुलोचना हस्ताभ्यां राज्ञः स्कंधे मालामारोपयति)

विदूषकः—(सहर्षं) जेदु पिअवअस्सो सोत्थि होदु ।

मेघावर्तः—विजयतां कौरवेश्वरः ।

राजा—(सहर्षमात्मगतं) संपूर्णो मे मनोरथः ।

(नेपथ्ये)

(कलकलोत्तरं ।)

भो भो कौरव कौरव क्षणमिमौ सौभाग्यदर्पोमयो—
त्फुल्लौ संगरभंगुरौ तव भुजौ पश्यंतु सर्वे जनाः ।

---

१ अहो दुष्प्रसहे जने न प्रभवामि तस्मात्कथं कंठे माला च मोचयिष्ये । २ प्रियसखि किमन्यतो गमिष्यामः । ३ तेन हि गृह्णात्वेषा स्वयंवरमाला । ४ प्रियसखि इत एहि । ५ साधि कृतार्थेदानीं तव मनोरथान् । ६ जयतु प्रियवयस्यः स्वस्ति भवतु ।

भूपालाः प्रति पालयंति वहवस्त्वां युद्धवद्धस्पृहाः
कर्तुं मानविमाननां द्रुतममी हर्तुं च ते मानिनीम् ॥ ७५ ॥

(सर्वे शृण्वंति)

कथमन्यदुपक्रांतमन्यदापातितम् ।

सुलोचना–(सभयं) हुं किं एत्थ सरणं । (सविषादं) हं कहं एत्थ हविस्सदि ।

विदूषकः—कहं एरिसं इमस्स णिद्दुरवअणं ।

राजा—(सकोपस्मितं) जितकाशिता क्षत्रियडिमानाम् ।

नंद्यावर्तः—(सकोपं) अहो अहो परुषिका क्षत्रियकीटानां । यदेवं देवेऽप्ययमधीरणागर्भमुदीर्यते ।

(प्रविश्य संभ्रांत)

पुरुषः—आर्य महेन्द्रदत्त युवराजहेमांगदस्त्वामाज्ञापयति । आनीयतामितस्त्वरिततरं वत्सा सुलोचनेति । तेन हि इत इतो भर्तृदारिका ।

(निष्क्रांता सुलोचना नवमालिका प्रतीहारः पुरुषश्च ।)

नंद्यावर्तः—देव युद्धाय सन्नद्धव्यम् । तदुत्थीयताम् ।

(सर्वे उत्तिष्ठन्ति)

राजा—(सक्रोधं) अरे रे दुर्वृत्तक्षत्रियकीटाः शृणुतेमां प्रतिज्ञाम् ।

वक्षःप्रस्थाने क्षुरप्रप्रहतिविघटितमथितं धमन्यारस्त्र—
श्चोतन्मस्तिष्कदाक्रम्य पृष्ठिमपि शिलाद्युत्तममानदार्ष्णं ।

१ हंत किमत्र सरणं । २ हंत कथमत्र भविस्यति ।

मासातंकाञ्जिलासून् प्रथमतरमसून् मोपसंरंभतोऽस्या-
माच्छेत्स्यत्येष रोषप्रलयविधुतघृणः कौरवो भैरवो यः ॥ ७६ ॥

मंघावर्तः—रे रे अप्रमाणोद्धतिरभसक्रोधाभिभूतविदेशितवीररसाः पश्यंतु विश्वेऽपि क्षुद्राः क्षत्रियकुलपांसनाः ।

निर्मुञ्चन् बाणवृष्टिं निबिडनिपतनाकाण्डचण्डान्धकाराः
स्वैरायस्कांडकाण्डप्रतिनृपतिशिरस्कंधसंबंधसंधीः ।
कल्पांतप्रस्थूलधाराकवलितगगनाभोगसीमस्समंता-
संघावर्तोऽथ लीलां रचयति समरे पुष्कलावर्तकस्य ॥७६॥

विदूषकः-इदो इदो पिअवअस्सो ।

(परिक्रम्य निष्क्रान्ताः सर्वे)

इति श्री हस्तिमल्लेन विरचिते सुलोचनानाटके स्वयंवरयात्रानाम
तृतीयोऽङ्कः समाप्तः ॥ ३ ।

चतुर्थोऽङ्कः ॥ ४ ॥

(तत प्रविशति सरलिका)

सरलिकाः-भणिदम्हि पिअसहीए णोमालिआए । सखि कीरिसी उण सअंवरकलअणाणंतरं राअउत्ताणं पउत्तित्ति राअउलं गदुअ समंतदो जाणिअ आअच्छेति । ता लहु गच्छेमि । (परिक्रम्यावलोक्य च) ऐसो हु परिहारमहत्तरो अज्जमहिंददत्तो इदो एव अभिवट्टेदि । जाव एअं उवसप्पिअ पुच्छेमि । (परिक्रामति) ।

(तत प्रविशति प्रतीहारः)

प्रतीहारः—अहो विवेकमुग्धता क्षत्रियकुमाराणां । कुतः ?

भूयांसः क्षितिपात्मजा वरयितुं वांच्छंति वत्सामिमां
सर्वस्याभिमतः स्वयंवरविधिस्तद्वाढमत्रोचितः ।
इत्यस्मत्प्रभुणा प्रवर्तितमभूद्यत्कर्म निर्मत्सरं
जातं प्रत्युत वैरकारणमिदं तेषां मुधा द्वेषिणाम् ॥ १ ॥

इदं चैषामपुंयोग्यं पौरोभाग्यम् । यदुत ।

अन्यं कचन पंचबाणविधुरादन्य धरित्रीश्वरं
या निर्ज्ञातगुणा स्वयं वृतवती पश्यत्सु येष्वमतः ।
तां संप्रत्यभिमानदुर्गतधियो वांछति भूयोपि ते
धीभत्सोपहतां धिगस्तु विषयोन्मुग्धामिमां कामिताम् २।

---

१ भणितास्मि प्रियसख्या नवमालिकया । सखि कीदृशी पुनः स्वयंवरकलकलानंतरं राजपुत्राणां प्रवृत्तिरिति राजकुलं गत्वा समंततो ज्ञात्वाऽऽगच्छेति । तस्माल्लघु गच्छामि । २ एष खलु प्रतीहारमहत्तर आर्यमहेन्द्रदत्त । इत एवाभिवर्तते । यावदेनमुपसृत्य पृच्छामि ।

सरलिका—(उपसृत्य) अज्जेअ सअंवरवेलाकलअलाणंतरं राअउ-लं पउत्तिं जाणिदुं आअच्छेमि । ता भणाहि दाव ।

प्रतीहारः—तेन हि श्रूयताम् ।

सरलिका—अवहिदम्हि ।

प्रतीहारः—अस्ति तावत्स्वयंवरव्याजसमागतविविधराजमनोरथानामुन्मू-लनसंभ्रमसमुत्थितः पार्थिवानां कलकलः ।

सरलिका—हीति ।

प्रतीहारः—तत्र च—

पृष्टोऽयं गुणिनां वधूर्गुणवतीत्येके प्रसन्नाः स्थिताः
स्वच्छन्दप्रसरो मनोभव इति प्रातोपरैर्निग्रहः ।
स्वाच्छन्द्यजनितत्रपाहृतधियस्तूष्णीमभूवन् परे
केचित्तामपहर्तुमेव समरं प्राकांक्षत क्षोभिताः ॥ ३ ॥

सरलिका—तदो तदो ।

प्रतीहारः—तेषु च प्रकुप्यत्सर्पेषु कुन्तलेश्वरचतुर्भिर्भिषगभूपतयो निसर्ग-निर्मत्सरेणैव चक्रवर्तिसुतमर्ककीर्तिमुपसृत्य सोत्साहमवोचन् ।

यथा ।

आहृत्य शास्त्रान्सकलान्नरेन्द्रा
नकम्पनः कौरवपक्षपाती ।
गुणिन्यमारोपयितुं जयस्य
तस्यायमारोपयतिस्म मालाम् ॥ ४ ॥

सरलिका—[illegible] तदो तदो ।

१ [illegible] स्वयंवरवेलाकलकलानंतरं [illegible] २ [illegible] ३ [illegible] ४ [illegible] दम्पत्यादि । [illegible] ५ [illegible] ६ [illegible] ७ [illegible] ८ परगुणेषु [illegible]

प्रतीहारः—पुनरस्यावोचत् ।

पितुस्तु संकेतमलंघनीयं
सुलोचना साप्यनुपालयंती ।
त्वयि स्थिते श्लाघ्यगुणाभिरामे
शोच्या कमप्यन्यमभूद्वृणाना ॥ ५ ॥

सरलिका—तदो किं पडिपण्णं अक्ककित्तिणा ।

प्रतीहारः—ततश्च रोषोत्कर्षकषायितेक्षणेन कथितमर्ककीर्तिना ।

सरलिका—कहं विअ ।

प्रतीहारः—

धावतेऽद्य विशीर्यंते तस्मिन्नारोपिता गुणाः ।
आरोपिते ससंरंभं चापकोट्यां मया गुणे ॥ ६ ॥

सरलिका—अहो असरिसो माणग्गहो

प्रतीहारः—स किं नामार्ककीर्तिः ।

सरलिका—तदो तदो

प्रतीहारः—ततश्च निसर्गनिस्त्रिंशो दाशार्णः समाह्वमर्ककीर्तिमित्यमवोचत् ।

अनास्थापर्यन्तस्तव यदि न जृंभेत मत्परं
कठोरः कोपाग्निर्ज्वलितुमुचितेऽस्मिन्नवसरे ।
कुरूणामुद्दामः प्रसरति मदः शौर्यकथया
स काशीनां राजा कलयति निर्जाभित्यविभयं ॥ ७ ॥ इति ।

सरलिका—तदो तदो

१ ततश्च किं प्रतिपन्नमर्ककीर्तिना । २ कथमिव । ३ विशिथ्लीभवंति । ४ अहो असदृशो मानग्रहः ५ ततस्ततः ६ राजा । ७ औदार्यनिधेन मद । ८ ततस्ततः ।

मर्मीदारः—निसर्गविषयपर्वतैः कौलीनो भीतः कातिमतबोधन्। का वा चक्रवर्तिन आत्मा विद्योतमानोत्थापितद्दुर्वेदे पुरवासिके।

तद्यथा—

आपत्तासमवनिपवरविक्रमभवः कामं भयात् प्रेरकः
केसी शौर्यविवर्धनमत्पथः कोर्जति ते कौरवाः
पुष्पाचदधिपः पृथग्गजगामी राज्ञा मर्यं भूरिदाः
राष्ट्रणां दमनाय दुर्वमयुजारम्यकूलताकिकराः॥ ८॥ इति।

सरलिका—सहो तंदो।

मर्मीदारः—अनंतरं चार्वीर्तिरिति कौपपाचकस्य त्रिपुरे इव तलाण-प्रसभर्दान्निरातिकैटाम् वर्णानुद्विरमित्यमर्षीकरणम्। अथवा रामूलकार्ये नः कर्णीया दोषाः।

तथा—

आपत्तदीर्योद्धतमेव मिथ्यामध्यस्थमस्यामकृतातिरोधि।
किमन्यदन्यायपथप्रवृत्तमर्कपम भवति कम्पयामि॥ ९॥

सरलिका—अहो गेधाहिर्द।

मर्मीदारः—दौर्गीयं मानशालिनाम।

सरलिका—नदो मेंदो।

मर्मीदारः—अनंतरं पाण्डवेन चक्रवर्तिनार्ककीर्तेरनुयात्राया [illegible] नीतिमार्गानुवर्तिता नाम [illegible] गाधिक्षेपमभाषत। यतः। [illegible] कथ पृथगनल्पमा प्रभापुरेण 'तपुर्णि। किं चेद्मनद [illegible] तु शिक्षितजनस्यानयुक्ततया आकारानपसरणम्। कस्मात् [illegible] पूर्वोत्तमगुणसमावर्जितानामामहा यापिनि। [illegible]

१ पुह। २ तमस्तन। ३ चक। ४ कर्टे [illegible] ५ [illegible]

चातुरंगेण कलुषेतरमानसोन्मथनमन्थाः पंथाः । कुतश्चामून्यभीतानि परि- हारिरिकयंत्रणानि कोपोद्धतिरतंत्राणि वयांसि । सा खलु मधुप्मता मधुर परपरिमलमर्हितेषु अनुयांधत्वं कलत्रेषु । सेव च श्रुतिमत्ता यत् किल दुर्वि- नजनदुःकलितेषु पुरुषस्योच्चैःश्रवत्वं । स खलु विकामति यस्य निसर्गदु- र्मर्षसंगमर्यामयोरिन्द्रियमातङ्गयूथैर्न मुष्यते हृदयं । अभिजातजनतायता च भुजायती मानिनी यशस्विताम् । विगीता रणचुंबिता च विभूतोति पुंभा- मनायुर्यम् ।

किं च—

> अमुष्मिन् राजर्षौ महामहिमिलस्यातकृपुणी
> न काशिनाथोंद्रो तव विगणनायी गुणयती ।
> पितुर्भीम माध्यं कलयति मनस्वी तव पिता
> गुणानन्दुरतूलाम च गुणमनुगुण्य महते ॥ १० ॥

अपि च । का नाम संभावना कौरवेश्वरे ।

कनाई भनमनिक्यमनुमनमत्नोमितिकमारमाने
मूर्धानादिगुणविमन भरमवनिपके विकृते प्राज्यमाने ।
वर्धनः मनमान्यनुलिपिहिनदिशः पुष्कलागर्भमायाः
दधैकमाविनाय ज्यानकातमुषा मवमनान्धकारवर्तमाः ॥ ११ ॥

अत्र च

[illegible] दिशो प्रभोः ।
[illegible] ॥ १२ ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

दुर्विनीतैर्दर्वीकरैर्दुर्धीतनिष्ठुरममाधिष्ट । अहो आर्यस्य कौरवयशःश्लाघने किमप्यनल्पीयः कवित्वं ।

पश्य—

कथमिव जलाम्भोराशिकीर्णतूलौघतुल्याः
क्षणविसरणशीला शाश्वतप्रीतिलोलाः ।
श्वसनचलनतुल्याः दीर्घभोगावलीना
मथममिह निधानं कौरवस्योपवादाः ॥ १३ ॥

अथवा किमत्र चर्चया ।

ख्याताः पराक्रमिषु यद्यपि कौरवोऽसौ
सत्यम्र युद्धनिकषेण गिरः प्रमाणं ।
आर्यस्तु पश्यतु तदस्य विदीर्यमाणं
शौर्डीर्यमात्र युधि शौर्यकथासमुत्थं ॥ १४ ॥

नवमल्लिकाः—कहं दुव्विणिदो विअ हत्थसिकरांपि ण गिह्णदि। तदो तदो।

प्रतीहारः—अमुं च वृत्तान्तमुपलभ्य महाराजैः कृतयथोचितकार्यपर्यालोचनो मम हस्ते स्वाभिप्रेतं निवेद्य मामेवार्ककीर्तिनिसृष्टार्थतया प्रस्थापितवान्। गत्वा च ततोऽहं तत्प्रतीहारनिवेदितस्वागमनश्चक्रवर्तिसूनोः पार्श्वमुपसृत्य समुचितसमुदाचारपुरस्सरमवोचम्। युवराज महाराजस्त्वामाह।

विनीतो बाल्येऽपि त्वमसि पितुरेव प्रतिनिधिः
परं प्रेक्षानिघ्न प्रकृतिमनघां मास्म विसृज ।
परेषां पक्षन्याक्षेपि च वचनीयान्मलिनता
कियद्वा भिन्न मे भवन इति हेमाङ्गदः इति ॥ १५ ॥

१ कथं दुर्विनीत इव हस्ताक्षरमपि न गृह्णाति। ततस्ततः। २ अर्पयन् । ३ विवेकाधीन ।

विजयवेला । इतो देवीदृश कथितं । अतं दोला निमित्तं कार्यमिदं नानु
विज्ञप्तम् ।

स्वर्णदण्डस्फटिकात् दीप्यतातिदीप्तमद्य ध्रुवते ।
संदेशहृदयविसर्गस्य मार्गदी कृतरचनापि मा ॥ १९ ॥

किन्तु शोभनमहंतिकामपि हि इदं न जाति नातिवेदप्रतिवेदे ।

तथा—

मधुभावो मोहात्कन्दर्पमसमत्यासयन्तुरिति
कपालं कुम्भार्थं पतङ्गुणीयमत्यानुमयतु ।
अपायापायद्योरपवयगुणपदं नोरोविजितमदः
शरदः सौरदश्यः स भवतु शरणं मम युधि ॥ २० ॥

चारायणः—देवि कुवलयि को एव विदतो ।

मन्त्रीहारः—तस्य विरच्य रक्षयांचक्रे । कुसुम आविर्भवीति ।
विज्ञप्ति विधिप्रपूरणाय ।

नासाग्रमपि त्वं भरतस्य सूनु-
राघवस्य पुंसोऽपि दुर्लभ एव ।
तथापि त्वं मनुवंशकेतोः
स्वयं कुमारस्यापि नयमतिष्ठाः ॥ २१ ॥

किंच ।

त्वं कान्तिराजस्य सुता यदि स्युः
कुमारीव तन्वं प्रतिपादितैका ।
सा धर्मिकाय तत्र कुशला सुधांति
मेधाः प्रभुः कुमारादिवर्गः ॥ २२ ॥   इति ।

---

१ कथं कुमारि त एव विदग्ध ।

न्तो मुहुरपर्यन्तारवैः । मणीकिरणानां [illegible] अनुन्दिरैश्च । मेदुरैर्वा च प्रोत्तीर्णेषु शिशिरोरेषु च समवृत्तौ [illegible] [illegible]ः पादपैर्वा च राजमार्गेषु गगनाभ्र [illegible] [illegible] स्पर्शैर्वा च [illegible] [illegible] स्यात् । निर्वेशैर्वा च [illegible] । [illegible] च सुगन्धै[illegible]नेन राजगृह[illegible] सर्वे च [illegible] [illegible] मानं मानधानेन भविष्यतीति ।

(नेपथ्ये, कलकलः ।)

सरलिका—किं दाणिं एदं ।

प्रतीहारः— (विभाव्य) कथं प्रस्थित एव महामात्य राजन्यकेन । संप्रति हि ।

रसति समरभेरी भैरवारावभीर
चलितनृपतिसैन्यायोगसंगा ध्वनन्ति ।
प्रसरति च यमुनां मस्तरोधोन्तरालः
कलकलनिनदोऽयं काहलध्वानगर्भः ॥ २७ ॥

सरलिका—जाव इमं उत्तन्तं पिअसहीए णोमालिआए णिवेदेमि ।

प्रतीहारः—यावदहमपि युवराजहेमाङ्गदाय महाराजनियोगं निवेदयामि (परितो विलोक्य) अहो महती समरयात्रा ।

तथाहि—

विदधति नृपतीनां विश्वतोप्यङ्गनुयाना
धरणिमनवकाशां निष्पतता ध्वजिन्यः ।
विदधति रणनाट्यप्रेक्षकाणां समतात्
गगनमपि विमानान्यद्य वैमानिकानाम् ॥ २८ ॥

(निष्क्रान्तौ)

---

१ किमिदानीमेतत् । २ यावदिमं वृत्तान्तं प्रियसख्यै नवमालिकायै निवेदयामि ।

मिश्रविष्कंभः ।

(ततः प्रविशति आकाशयानेन विमानारूढौ रत्नमाली मंदारमाला [illegible])

रत्नमाली—प्रिये मंदारमाले चिरादुपस्थितमेतद्दर्शनं संप्रति न योग्यं ।

पुनः ।

एतौ अथ. मधुर्णविकासमनत्यपर्वतानि—
मांसमद्दपतिलर्धारपरांऽकंर्शानि ।
तामाल्कालिप्यति नरामनिमंवनैवा
संप्रेक्ष्य पुष्पमिह कीरवर्णार्धायम ॥ ७१ ॥

मंदारमाला—देवं पुरो [illegible] अविरामं [illegible] [illegible]

मंथरकः [illegible]

रत्नमाली [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

रत्नमाली—[illegible] सर्वैरेवद्विषा [illegible] इति इहितो मंथरः

(प्रविश्य)

मंथरः—जयतु देवः ।

रत्नमाली—अपि मंथरक [illegible] ।

मंथरः—देव सर्वमेव विदितं मे कर्तव्यं [illegible] ।

रत्नमाली—तेन हि श्रूयताम् ।

मंथरः—देव किं बहुना ।

जित्वा कौरवमादर्वं नृपगुणो [illegible] मतिशातयान्
आदूरस्थेन स पौरवः [illegible] तस्योद्धर्ति कौरवः ।
दैवेरिमन् समरमी स कलिङ्गनृपतिः [illegible] पक्षतां
[illegible] औषिकी दुहितरं रत्नम् पुंडरीकयाः ॥ ३३ ॥

रत्नमाली—अहो [illegible] कौरवेभ्यस्य नाभेरिनं [illegible]रचिना [illegible] । अथ सर्वमन्दप्रासङ्कं कथमभूतम् । अथवा किमिव चेत । न खलु [illegible] प्रभवति चक्रवर्तिसूनोः पक्षता सर्वेऽपुर्वीभूतः ।

मंथरः—एवमेतत् । किंतु एक उत्तरदर्शनानिर्जयतावधिविमृष्टसौहार्दैश्वर्यः कौरवस्य पक्षम् [illegible] ।

रत्नमाली—[illegible] हि प्रभविष्णुतया अपि सौहार्दम् ।

मन्थरकः—अपि किं [illegible] विज्ञाहोऽसि ।

मंथरः—

विदर्भे प्रभौ राजसमर्ककीर्ति-
र्दैत्युपमस्य सुनामः प्रपद्य ।
[illegible] भार्यामवचिन्त्य मातृ-
व्यर्थायतामस्य जयस्य पुत्र ॥ ३४ ॥

काहला गुंजदुद्दामअहिमिलहिंडिमसहलदुंदुभिकरदपटहहुडुक्कडुंडुआ-भेरीभंभापहुदि भुरिवज्जभेहसुमुच्छोसाहलसहलणिग्घोसणिव्विघविअणादि-अक्कोऊलरोविदेहिं सरैति दक्खिअणअल्गअणाभोअंपतो परोप्परादि विमुक्को दुवेहि वरेहि संगामणाहअणुब्भंगसु सुमंजलिराणिओ ।

मंदर:—देव पश्य पश्य ।

निशितधवलधारासिंगसरोधिमंरीचि-
प्रतिफलितफलाताबेगदीर्घोपलब्धाः ।
निधिदमभिपतंतरंततोल्का कराला
गगनमनयकाशं पत्रिणश्चिम्रयंति ॥ ५० ॥

(विलोक्य) कथमधुना—

दधूणामन्योन्यप्रतिदलितपु लब्धप्रसृतिभि
स्फुटज्यांतिप्रकरस्खलनपिनिर्वाणोद्गुर्वाविभिः ।
स्फुरंतीभि प्रायालपिनहास्पहासाभिरभितः
स्फुलिंगाभिर्व्योमस्फुटममल्यूपि नद्यति ॥ ५१ ॥

[illegible]

मंदरः—

अयमिह सुभटानां शौर्यसारोद्भटानां
रणरसरसिकानां वर्तते वर्धते च ।
शरशतविनिपातक्षुण्णसर्वाभिसारः
प्रचुरसमभिहारस्सांप्रतं संप्रहारः ॥ ४२ ॥

मंदारमाला—अम्हो भीसणाद संपराअस्स ।

रत्नमाली—कथमुद्भसंपेटकठोरः संग्रामः । तथाहि ।

क्षुंध्याघूर्णय कुट्टय क्षिपदहव्यारुंध संधानय
भिंधि छिंधि मथान ताडय जहि व्यावर्तयापातय ।
विद्धयास्फालय भंज रुंधि विकर व्याकर्ष घर्षोद्धरे–
त्येवं प्रायमिहोच्चरद्वच इदं व्याजायते व्योमनि ॥ ४३ ॥

मंदरः—नन्वेष स्वयंवरकलहोपदेशप्रथमोऽध्यायः कुद्रूतेश्वरो दुर्मर्षणोसौ।

ख्यातः संख्यपटीयसां मुखपटीमुत्क्षिप्य दत्वा प्रिय–
व्याहारानधिमस्तकं करतलास्फालेन संभावयन् ।
समामावसरप्रधाननिविडश्चोतन्मदश्चोतसं
सोत्सेकोज्वलितांकुशः करटिनं प्रोत्साहयत्याहवे ॥ ४४ ॥

अहोस्य पराक्रमप्रक्रमः । यदनुरूपमस्य निर्वहणमपि स्यात् ।

भो. पश्य पश्य ।

चराति युधि विलोहितामन-
त्विपमधिरुह्य कुद्रूतभूपतिः ।

---

१ अहो भीषणता सापरायस्य । २ अस्मात्पूर्वं मयरकस्योक्तिःप्राकृतभाषायां भवनीया तस्या पाठो त्रुटित परं संस्कृतच्छायैव प्रकाश्यते–" अथ क एष प्रसरदा-नसलिलनिर्झरदुर्दिनं विंध्यशिखरसमुत्तुंगदीर्घांङ्ग प्रतिपक्षसैन्यरुधिरद्विगुणशृंगारितो-ज्ज्वलाग मातंगमारूढोऽवधीरितदु.संवेदनोऽर्ककीर्तिबलस्याग्रेसरो भवति " ।

दलितमस्तु मस्तकुम्भं
पवनजवं गजमौक्तिकवत् ॥ ४५ ॥

लवङ्गिका—हा ! एष [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] आअदो कुरङ्गस्स अभिमुहं ।

मकरन्दः—एष खलु लौहशृङ्खलाविनिर्गतो मदयन्ती नाम [illegible]

लवङ्गिका—अहो मेदावन्दि कुरङ्गस्स ।

तथाहि ।

धूमः स्फोटयति द्विपो शिरसि भिन्नोदाम् शिरस् गोलकान्
कुर्वन् कुलति शाभिर्भिविरामति मार्गाविपर्ययति ।
पादांशेष करदमार्पितधनुर्विष्णवः शरान् वर्षति
स्फुटामेव विशारदथा विघटयन् विक्रम्य विश्राम्यति ॥ ४६ ॥

मकरन्दः—देव पश्य पश्य ।

ततश्चाकर्ष्याये प्रथमचतुरे भूरि पतितः
स्वयं शान्तोऽसि प्रयस्मविरलभीतिमदनम् ।
असौ मधापर्यन्त्वरयति कलिकाङ्कुरमिव
कुलतामार्गाद्धा मनभ्रमभियात् प्रवृपित ॥ ४७ ॥

मकरन्दः—[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] विद्धा बाणेन कुरङ्गे-
शरस्य दारितो मुर्शमर् ।

१ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] विरामया-
[illegible] [illegible] [illegible] कुरङ्गेश-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] विद्धा बाणेन कुरङ्गेशस्य
दारितो मुखम्भः ।

मंदरः—देव पश्य पश्य ।

रिपुगजमुक्ताफलकिरणानुसारि
समरजलधेः [illegible]मूर्तेः ।
धारेयं रुधिरपूर्णमार्गा
मूर्तिरिव वीररसस्य विस्फुरति ॥ ४८ ॥

मयरकः—[illegible] मणि [illegible] ।

रत्नमाला [illegible] ।

[illegible] ॥ ४९ ॥

मंदारमाला—[illegible]

मंदर —आश्चर्यमिव [illegible] कौतुकेन । [illegible]वचः ।

अवश्यं कर्तव्यं कतिचिदनिवार्यापि दिवसा-
नलं विद्युल्लेखाविलसितविलोलैः कुसुमैः ।
प्रभुत्वं क्षीणं तु प्रथनविपणौ विक्रमपणे-
र्यशस्थास्तु ज्योत्स्नाशुचि रणरुचिः [illegible] ॥ ५० ॥

मयरकः—तेण हि मए णिउणं इमिणा ण उइअ ।

मंदरः—देव पश्य पश्य ।

भूयिष्ठमग्निशरमर्पयमनस्तरामः
शेते करी रदनरुग्णधरः परासुः ।

---

१. कथमनवेक्षितवाणधानेन परस्परशोणितोत्पादनकृतान्धकारमुत्थाय झटिति मयूरिको गजो नंद्यावर्तगजेन । २. हंत पातित एव एष हम्मी साधनेन । ३. तेन हि खलु निपुणमेतेन नन्दितम् ।

अनेन हि–

> यद्देन दैत्योद्भमितेन पद्म-
> कोशोपुरस्पुंस्वनिर्विषम् ।
> आमूलमाद्गमनर्हतरत्नो
> भीमस्य हर्ता विरमो विदरन् ॥ ५६ ॥

मंदरः—कथं मुनार्थरनमगो लघ्विय प्रपलायते । देव पश्य पश्य ।

> वीराग्रगर्येव वीराहु करी लघु पलायते ।
> बलयानपि संग्रामे हीन शिक्षापराङ्मुखः ॥ ५७ ॥

मंथरकः—ओं वो एसो आअच्छदि दिव चंदणअपरिगुरुआर-समानं अतिदिग्मारांकों पाथमकरणं पाअवसारि धेदिअरतं गओ आरूढो वोरवनं अन्नवेदुं ।

मंदरः—

> असौ कुरूणामभयपरावरम्
> निरेमशे नाम पताकिनीपतिः ।
> उदेति मघम्धर एव संमर
> दधन विभिन्न प्रतिपक्षभूभृन ॥ ५८ ॥

मथरकः – [illegible]
आरूढ़ा इम [illegible]

मंदर [illegible]

[illegible]

रत्नमाली—दृश्यन्ते वारवधू इति सुतमेतत् ।
मंदर –

समस्त्रदामोदमनं महीमि
तिर्यङ्मुखाः कामयुः पराणोः ।
तामय निर्भाट्य कटालनाम
तिर्यङ्मुखार्नाऽन्यमुखा पिबंति ॥ ६१ ॥

रत्नमाली–अथ कर्णौ प्रगविकाजितसाविन्दौ समरसंमर्ददुर्दमौ
समरमुखे सवाहौ राजकुमारौ ।
मंदर–देव !

अर्कवीर्यधरजरतुरगरथः
रथेर्वीर्यसदृशं तुरगरथम् ।
गजयंतमाजितंजय तनं
कोरयानुक्रमसार्थभयुके ॥ ६२ ॥

रत्नमाली—न पातनं शीघ्रे रणकर्माणि कुमारौ ।
मंदर. देव इत पश्यतामन्यराभर्णम् ।

अन्यान्याघातभग्नस्थिररदनमुखौ सघुजस्पूर्वकाया–
वुभस्मरधपयौ समतुलितबलौ यनुणामनतान्तौ ।
मर्मावच्छुरवक्रक्षानमधिततनु शाप्य विकातिकाया–
सुकार्यो रतिन, द्रा कथर्गनिपतना निद्रान्मुतंम् ॥ ६३ ॥
इत पः ।

समसु हता अपि शूरा प्रायापगमनमनिच्छुव कांचित् ।
धीरा स्थग धीरा प्रापन प्रायापगमनन ॥ ६४ ॥
महारमाल।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

फलसामलो पीलकंठकंठप्पहाकव्बुरो अआलोपहिदिवहुलपरसरोसकसणो अंजणधूलीपुंजसच्छओ राहुबिंबसहस्ससंपादमीसणो तमिरसगुहातिमिरुग्गारगहीरो सत्तमपाआलोदरदुरालोओ पसप्पइ गअणंअणे अंतरो एव्व णमिणंदणस्स ।

मंदारमाला —(सभयं) हेद्दि हद्दि । किं णेदं ।

मंदरः—अहो आश्चर्यम् ।

> दृश्यते कवलयन्निव क्षणाद्
> विश्वमेव सचराचरं जगत् ।
> अंधकारनिकरः समुत्पत-
> न्निन्द्रनीलमणिमेचकच्छविः ॥ ६८ ॥

रत्नमाली-(विभाव्य) देवि तामसमस्त्रमायुक्तिं सुनमिना ।

अथ हि—

> क्षणेन मूर्च्छामिव तामसास्त्र
> प्रयच्छतीदं प्रममं मनस्य ।
> तमःप्रभावर्निर्मितावकाश—
> माकाशमाशाविनिवेशशून्यम् ॥ ६९ ॥

[illegible] सामाणाहो ।

मंदर [illegible]

[illegible]

अमरपारण्यां तीव्रं तिमिरमिव संरोधि तिमिरं
प्रमार्जन्नूर्ध्वं रजी प्रभूत इव नाशेन रजसा।
समुन्मर्पज्ज्वालाशतकवलितव्योमपरिधि-
र्दिना काष्ठाभेदं पतति दार पतान्निपतन् ॥ ७० ॥

रत्नमाली—निर्मूलमामेयमस्त्रं मेघप्रभेण।

अय हि।

अमयत्यनेकधामा पाकल इव पावकः परं वयपुम्।
सुकल इव दुष्प्रदयः सर्वोरमादिप्यदुदधमति ॥ ७१ ॥

मेघरकः—देवस देव कस्स पज्जलमाणसिहीणिओ हविरगन्ध-
जालाजाल्मापुविलओ कस्स कविलग्ग आलवालगुत्ताओ घोलरिफुलिंग-
आलिंगिओ कस्स चलंतजालासिहुमरो कस्स चलंतधूमग्गमंधारिओ
चरिगुरअहिमगुअणिवरविसावओ दरइ दहणो इमो पोरवाणं बलं।

मंदर.—देव पश्य पश्य।

उत्पुष्यपलकाञ्चिनाटयिगहन्मज्ञादपोद्दीपित—
ज्वालाजालजटालल्लोलदनलध्यामगर्पादागकाः।
प्रांपात्पिदितकस्र।विलुठनाकांदस्फुटोत्थापिताः
संग्राम पिनिन्नागिना च ि दधत्यद्वा कथधा अर्मा॥७२॥

रत्नमाली—अहो विश्वमइनानि वैश्वानर। एष हि।

---

१ पश्य देव कुशाश्च ज्वलदनलकावलीवर्जिन ज्वलितदग्धमालाजालगुजित कुत्र-
चित कपिलवालज्वालान्धारित धूमपानगुजनात् अंगन कुत्रचिद्ज्वल ज्वालाशिखो-
द्भासुर कुत्रचित ज्वलदुधोक्षमयकारित कोरुगुरश्यमनुजानबलासावण दहति
दहन अयं पौरवाणां बलम्।

धूमैः श्यामलयन् प्रलिप्य गगनं निर्वापयन्नातपं
ज्वालासंततिभिर्नवान् विरचयन् पुष्पाभिरम्भोधरान् ।
उत्पातोत्थमकोपरागबहुलश्यामेतरैर्हेतुः ।
सर्वाणि कवलीकरोति विलिखन् विश्वं शाल्मलिरिव ॥७३॥

मेदुरः —

मेघप्रभक्ष्येण जयं प्रयाति
धूमध्वजः पीरवर्णिन्यपार्तो ।
मम सुतरूपाणि पराजयाय
पवन ध्वजस्योपरि धूम एव ॥ ७४ ॥

रत्नमाली [illegible] । नूनपूर्वं
[illegible]

मणिमाला [illegible] ।

रत्नमाली

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

मःसिक्तसणसजलजलहरणिवहभरिज्झंतसिद्धपरद्धंतो संतद्धुअंतफणिंदणिग्घो-सभीसणवज्जपहणमूढिदविअड्ढमहीहरसिहरपब्भारो णिब्भरुब्भंतझग्गुलीमण-रहसभावणिज्जसंतमम्मोपसंतामिहुणहिअअविद्दारणकरपत्तो पउत्तो वारिसारंतो।

रत्नमाली—

नमसोऽयं कालत्वं रचयति महलो बलाहकव्यूहः ।
जठरशिखिकंठकालः कालिमपि करोति मम एव ॥७६॥

अपि च ।

कीदामिन्य इमा विभांति शिखिनः पूर्वं निगीर्णा दिशावा
रोमंथायितुमिच्छया मुहुरथोद्गीर्णा इयोभोधरैः ।
किंचातःकवलीकृतो जलभरैर्वैश्वानरो दुर्जर-
स्तत्कोदानि विपाट्य बाढमशनिच्छद्मा विनिर्गच्छति ॥ ७७ ॥

मंदर—कथं प्रावृषमप्यतिशेते वानरविहितमुष्टिरियं वृष्टिः ।

अद हि—

निर्यन्नुरंगनिपुरम्बकरंबितानि
घुंवंति संप्रति कदंबकदंबकानि ।
कादंबिनीनिविडनिष्पतदंबुपूरा,
कूलंकषाभिर्भरिता सरित सरंत्य । ७८ ॥

रत्नमाली कथम ।

इत्याडम्बरमोक्षणस्य पुलक निमग्नवज्रव्यर्थं।
यून. सोष्मसु कामिनीस्तनतटेष्वासज्जयन. मदा ।
द्योतः सीमसु केतकीकुसुमनमामच्छा परागच्छटा.
व्यन्पापितधैर्यभस्मधवला. माऽज्झान झंझानिला ॥ ७९

[illegible] । [illegible] ।

[illegible] —([illegible]) [illegible] ।

[illegible]

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ८९ ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ ९१ ॥

[illegible]

अकर्कीर्तिरगारकैः [illegible] [illegible] ।
[illegible] मूढ [illegible] [illegible] [illegible] ॥ ८१ ॥

अपि च ।

रे [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
धर्न । ननु [illegible] [illegible] [illegible] ।

तद्यथा—

[illegible] काम[illegible] मम [illegible] ।
[illegible] [illegible] मम [illegible] ॥ ८२ ॥

रत्नमाली—आः [illegible] कथं [illegible] कौरवः ।
अपि [illegible] [illegible] [illegible] इदानीं
[illegible] पुरि[illegible] ।

कुतः ।

स्वलम्भरीचिश्चरिताद्दंदिमता—
त्तपांसि पाखंडकृतमस्ते ।
त्वमर्ककीर्तिः पदवीमर्ककीर्ते—
र्गतोसि भिंदन् गृहमेधिवृत्तिम् ॥ ८७ ॥

रत्नमाली—पुनराह कौरव ।

मदन —कथमवधीरणाधीरमाह पौरवः । अपि मर्म प्रकानमपि न स्म-
रसि न सन्धियमननयोगोष्ठी । नदिदानीम —

नमतु शरसहस्रोद्गारसंरंभभीमः
परुषपविनिपातस्फारविस्फारधीरः ।
हठविघटितशत्रुक्षत्रियव्यूहबंध—
स्समरनिकृतिचंडः स्वामिकोदंडदंडः ॥ ८८ ॥

मंदरकः—अहो अविलंबसहो सहाओ ।

मंदरः—कथमित्थमाह कौरवः । अहो अनात्मज्ञेन न जानास्या-त्मनं । अविचारिताचरणनिम्नो हि पुमानचिरेण विपदुपगततामासीदते ।

तदिदानीम्—

येऽमी रथं ते परिवारयंते
भवत्परित्राणकृतोद्यचंद्राः ।
निहन्मि तानेव शरैरमोघै-
स्त्वं तावदात्मक्षसि चेषुपुत्तलाम् ॥ ८९ ॥

मंदरः—कथं निहता एव कौरवेयाभिरारैरैर्कीर्तिर्मरक्षितोऽचंद्राः

रत्नमाली—कथमधुना—

अनुचंद्रविनिपातविलक्षो
नष्टचंद्रतिथिनिःप्रभ एषः ।
चक्रवर्तितनयस्य रथोऽयं
लुंठिताखिलमनोरथ आस्ते ॥ ९० ॥

मंदरः—कथं पुनरप्याह कौरव । अयि युयुत्समुत्सुक अत्युपक्षोऽसि रणकर्मणि ।

ततश्च ।

इदानीमप्यस्ति त्वयि भरतसूनो मम घृणा
क्षमाद्युद्धेषु दर्शितमिह न पैतृकमिदम् ।
व्रज स्वैरं युद्धात् स्वपुरमथवा मतभवनं
गतिरस्तार्तीयीका न पुनरिह काप्यस्ति भवत ॥९१॥

रत्नमाली—अनक्षराणि तामसानि दर्शयन् निष्कार ।

१ अहो अविलंबसहः सहायः ।

मंदरः—कथं क्रोधोद्गीर्णमात्मश्लाघमाह पौरवः ।

कथमपि रणे मन्यावस्थाय स्थिरीकृतजीवितः
क्व पुनरधुना कौरव्य त्वं पलायितुमीहसे ।
उरसि लुठति मे मा सौभाग्यविक्रमसाधिनी
मम तु विशिखाः छिन्दन्त्येते स्वयंवरमालिकाम् ॥ ९२ ॥

रत्नमाली—कथमुपहासोल्लासमाह कौरवः । अहो ते दुष्करकारिता यत्कुसुमान्यपि छेत्तुमातिष्ठसे ।

मंदरः—कथं क्रोधोत्सेकमाह पौरवः । किंच रे अनाकलय्योपेक्षितविक्रमं गणयसि तन्मुग्धसुकुमार समरविदग्धः ।

नायं तोयधरो स्थिरस्थलयशुर्नेतद्धियत्कार्मुकं
नेयं प्रेक्षयणी तडित्प्रलपयो नैतेप्यपां बिंदवः ।
जेताहं भवतोर्कर्कीर्तिरलघुस्थेमेदमस्मद्धनु—
र्ज्याहानौ विमुखे यमस्य विशिखाश्चैते महारोन्मुखाः॥९३॥

रत्नमाली—अहो परगुणाभ्यसूया पौरवस्य ।

मंदरः—कथमवगणनादारुणमाह कौरवः । अयि भो भरतपुत्र साधु शिक्षितोसि नटविभीषिकाया यद्वीररसोदारप्रयोगेष्वसमर्थस्तत्रभवानित्यमेवं विकत्थसे ।

रत्नमाली—अहो सरसाणि वीराणा मानावष्टम्भसोल्लासानि स्वश्लाघावाक्यानि ।

मंदरः—कथं क्रोधोत्सेधसघट्टितभ्रुकुटिभीषणफालपीठकठोरमाह पौरवः । अरे दुर्मानमदनोन्मत्तनिर्मर्याददुर्वादमुखरकुरुकुलपासन वाङ्मय विपर्यस्तप्रकृतिरसि । यत्सुगृहीतनामधेयं तातमप्युपहासविरसं विभाषसे । तत् किं बहुना ।

तातस्तेनैकवयसः स्वजनयति कुरुनितुपेक्षाप्युपस्ता
ताताधिक्षेपवर्यं गुरसुद्धरमिदं मृष्यते मार्ककीर्तिः ।
युक्रमीतायलसोस्त्युदुभयदिशारवंदितोर्व्याधमूर्धा
भग्नःमद्रेविमल रामयत् तव क्षीयमौरवयंमेषः ॥ १४ ॥

मंथरकः—हंते विमुक एव्व पोरवेण कअेनग्गाढाकालधारापेतो रभसुप्पदग्गमिसणसीदो भत्तो ।

महारमाला—हंहे अद्धपहरुयकोरवेण सहसुम्मोवससम्मोऽडरिदेहि सर-णिअरेहि चुण्णिदो सो भत्तो ।

मंदर—न तावन्मात्रमेव केयूरदाममपि संदिने पौरवस्य । साधु कौ-रव्य साधु । इत्यमाह च कौरवः । अरे अरे पौरव पश्य पश्य ।

हलदंटाजिटोत्स्तुउनरविताकंवर्धिरसं
शिरःकेतोरेतत्क्षिपतति पुरस्तात्तव भुवि ।
विमुक्तव्यालोलध्वजपटशिखाकेदानिवयं
मदीयारव्धिपदं तव च निभृतं भाव्यमुपहितान् ॥ १५ ॥

रतमाली—कथ सर्वप्रत्यक्षीकृतं कौरव ।

मंदर —कथ पुनरत्याह काचसाममेव पौरव ।

रे रे कौरव धमति क्षणक्षण वसक्षणा निर्भय
दर्प विक्रमिणा वर्णासि पाठितान्यायमंदायतंय
त्रिपर्यायर्वानिरपगच्छारादान्योत्तो पश्य क्षणा-
त्तो तूर्णी कथय गुण धनुरिद्व दारान ध्वज सारंथम ॥ १६ ॥

१ हं [illegible] विमुख एव [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] उद्धरो [illegible]
[illegible] । २ [illegible] [illegible] सहस [illegible] [illegible]
[illegible] ।

अयमयमिह युद्धावद्धगर्वोद्धतानां
भुजबलमदभारं स्वैरमप्यावरोप्य ।
नियमयति भुजौ द्वौ भारतस्यार्ककीर्ति-
र्युधि कुरुपतिसूनुर्मोचयंस्त्वन्तरीपाः ॥ ९९ ॥

मंथरकः—सव्वेवि एदिह दिव्वजणाविज्जिणमाहुकारोपहारा कोरवेसरस्स उवरि मुंचंति मंजुगुंजंतमहुअराणिअरणिणिज्जतमअंदणिस्संदाणिम्महिअबहलगुरुपरिमलवासिअंतराअणाभोगं विसत्तसंताणासंदाराहरिचंदणणमेरुपरिजादभूदं पुप्फविहिं ।

मंदरः—तेन हि वयमपि तथा कुर्मः ।

(सर्वे साधुकारमुखराः पुष्पवर्षं नाटयंति)

मंदरः—देव पश्य पश्य ।

सुरकरविनिर्मुक्तां व्यक्तापदानविकत्थिनीं
वदति सुमनोवृष्टिं सिद्धाध्वनः पतितां जयः ।
नृपतिषु बहुष्वन्यप्यर्थेष स्थितेषु जयश्रिया
विहितगुण पत्यान्यां न्यस्तां स्वयंवरमालिकाम् ॥ १०० ॥

रत्नमाली—

परा जयमयी माला कौरवस्य पताकिनी ।
पराजयमयी माला पौरवस्य पताकिनी ॥ १०१ ॥

मंदरः—देव पश्य पश्य ।

---

१. सर्वेऽप्येते दिव्यजनावर्जितसाधुकारोपहारा कौरवेश्वरस्योपरि मुंचंति मंजुगुंजन्मधुकरनिकरनिर्गलन्मकरन्दनिस्यन्दनिर्भरबहलगुरुपरिमलवासितान्तराकाशाभोगं विसत्तसन्तानमन्दारहरिचन्दनमेरुपरिजातभूतं पुष्पवृष्टिम् ।

कृतनरपतिप्राणत्राणनिर्गतबाहु-
र्विघटितनिजसैन्यः शोभते नार्ककीर्तिः ।
इयमपि रिपुसीतन्लानिपर्यस्तचित्रा
क्षपितकरमहस्रा शोभते नार्ककीर्तिः ॥ १०२ ॥

रत्नमाली—(विलोक्य) कथमधुना—

कौरव्यहेतुनिहतः प्रतिपक्षमुष्म-
द्रक्षः क्षरत्क्षतजपूरसमुक्षिता क्ष्मा ।
संध्यानुरागकपिशा वरुणस्य चाशा
धत्त परस्परममू प्रतिबिंबशोभाम् ॥ १०३ ॥

कथ निर्व्यूढसमरस्समरांगणाद्विनिवृत्तः कौरवः ।

अथ च—

मदद्विपानां करवारिसिक्ता
मदांबुसिक्ता हयफेनसांद्राः ।
अमी रणादद्य परागतानां
समीरणा भ्रांतिमपाहरंति ॥ १०४ ॥

मदारमाला—देव समन्ता समरजन्ता ।

मदिर—देव पश्य पश्य ।

निष्पिष्टद्विपदश्च सांद्ररुधिरव्यालेपताम्रत्कराः
प्रक्षुण्णप्रतिपक्षदंतिपिशितप्रक्लिन्नदंतार्गलाः ।
एते श्रेणिकृता विशंति नगरद्वारावकाशीक्षिणः
प्रोन्मीलन्मणितोरणां रणमुखाद्वाराणसीं वारणाः ॥१०५॥

---

१ कथं समाप्ता समरयात्रा ।

लमाली—यावदिदानीं वयमपि—

प्रगुणरणविमर्दप्रेक्षणप्रीतिबद्धं
प्रतिघटयितुमंदस्सांप्रतं संप्रयामः ।
समवसरणभूमिं पूतकैलासमौलिं
प्रणिहितगणनाथोपस्थितां भूतभर्तुः ॥ १०६ ॥

मंदरकः—यदाज्ञापयति देवः । इति

(निष्क्रांताः सर्वे)

इति श्रीहस्तिमल्लेन विरचिते सुलोचनानाटके
कौरवपौरवीयो नाम चतुर्थोऽङ्कः समाप्तः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽङ्कः ॥ ५ ॥

(ततः प्रविशति कंचुकी)

कंचुकी—अहो निर्जरं प्रीणाति ममांतःकरणं विजयेन वर्धमानः परनृपतिमानघस्मरः कुमारमेघेश्वरः ।

तथाहि—

प्रमदरभसाद्रुद्धद्रूयते नितरां वचो
गुणयति गुरुं गात्रस्यानंदथुर्मम वेपथुम् ।
तिरयतितरां बाष्पोत्पीडः प्रमोदहृतोऽक्षिणी
स्वयमपि जरा नूनं जीर्यत्यसौ बहुलीकृता ॥ १ ॥

सर्वथा भाजनं मंगलानां सुमंगला काशीराजसुता । (परिक्रम्यात्मानं निर्वर्ण्य) अहो वैरूप्यं वार्धकस्य ।

वयांसि वेपथूद्भूतवारवाणच्छलात्स्वयम् ।
उड्डीयेव पलायते सोद्वेगं तनुवैकृतम् ॥ २ ॥

अथवा कुरुनन्दनविजयोत्सवदर्शिनः प्रवयस्त्वमपि मे श्रेयसे । यावदहमिहैव स्थित्वा यथा न कोऽपि प्रवेक्ष्यति तथा द्वारदेशं रक्षामि । (इति उपविशति)

(ततः प्रविशति प्रतीहारी)

प्रतिहारी— दिट्ठिआ सुमङ्गिदा देव्वेण कोरवेसरो जधा जेदुणा अक-

१ दिष्ट्या सुमङ्गलो दैवेन कौरवेश्वरो यथा [illegible] प्रमाणीकृतः कौरवेश्वरः । पुनश्च मया [illegible] प्रविश्य [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] कौरवेश्वरस्य [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible]

[illegible]त्तिं सेमेण पडिणिउत्तो कोरवेसरो । सुदं च मए घेत्तूण अक्कफिर्ति प-[illegible]ढो वाराणसिं कोरवेसरो संभावणापुरसरं वा राअउलणिअडे णिवेसिदो [illegible]हासीराएणत्ति । तदो अ उव्वेल्लन्तपुलअपेल्लिदा आअदम्हि विअएण वड्ढंते [illegible]कोरवेसरं दट्ठूण यद्धीणं मुहं लहिदुं । इयं च अग्गदो वाराणसी । [illegible]जाव पविसेमि । (प्रवेशनाटितकेन) अहो रमणिज्जदा रअणिमुहस्स ।

अज्ज हि—

पेउमेसु अद्धणिम्मीलिदेसु कुमुदेसु ईसिविअसिदेसु ।
विअइ ईसमअरंदं पओसपवणो अ भमलआ घडिआ ॥ ३ ॥

तहि—

ईमा वेला एत्थ विलासिणीण ।
हत्थो चंदणकद्दमो थणअले तंबूलवासो मुहे
कप्पूरब्भहिओ अणच्छुसरसा कंठे हि कत्थूरिआ ।
णेदोले चिहुरम्मि गंधिकुसुमाकालाअरुद्धूविए
सोरब्भ तरुणीअणस्स लहइ अंगसु सोहग्गअ ॥ ४ ॥

किंच । वेहुमाणगामपच्चाअअकुसुमसर[illegible] मअणस्स [illegible]णिच्चअणि-

१ अहो रमणीयता रजनीमुखस्य अद्य [illegible] कुमुदेषु [illegible]
[illegible]दूतिकासि[illegible] । [illegible]मकरन्द प्रदोषपवनः [illegible]
[illegible]विलासिनीनां । [illegible]
[illegible]सभवे अनच्छसरसा कण्ठे हि कस्तूरिका [illegible]
[illegible], सौरभ्यं तरुणी जनस्य लभते [illegible]
[illegible]कुसुमसहायानां मदनस्य [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

कञ्चुकी—भद्रे ! सा कथा । उपविश्य श्रूयताम् ।

प्रतीहारी—तेण हि विअसन्तं वड्ढन्तं कुमारं पेक्खिअ एसा आअच्छेमि ।

कञ्चुकी—भद्रे ! भद्रमुखे निद्रायां इदानीं पुष्करिणीतो देवः । कथित-मात्रे मैदावर्तसौधावकाशितप्रासादेन देवेन, दीर्घनामिथमेव रात्रिं निद्रायितम् । तस्मात् रक्ष्यतां द्वारदेश इति ।

प्रतीहारी—तेण हि पबोधं जाव देवस्स पडिवालेमि ।

कञ्चुकी—तेन हि स्वैरमुपविश्यताम् ।

प्रतीहारी—जं भवं आणवेदि (उपविश्य) अज्ज बलीअं क्खु मे कोऊहलं समरावसाणादो परं कीरिसो एत्थ वुत्तन्तोत्ति जाणिदुं । ता भणाहि ।

कञ्चुकी—तेन हि श्रूयताम् ।

प्रतीहारी—अवहिदह्मि ।

कञ्चुकी—युद्धे यदा तावदपरीतार्ककीर्तिः कौरवेश्वरः प्राविशद्द्वारा-मवीं मद्देव वाराणसीपतिरसविषादं च ससंभ्रमं चोपसृत्य वैचित्र्यविधु-रोऽवोचत् ।

> दोर्दर्पस्याद्य चिरसंचितस्य
> चिरादबद्धफलमद्य लब्धम् ।
> मद्रोऽर्ककीर्तिस्समरं द्विषन्ति
> भुक्तं च हृष्टं च मया यदस्य ॥ ५ ॥

प्रतीहारी—महाणुभावो कासीराओ जेण अक्ककित्तिणो पराभवं असहमाणो ण गहिज्जदि ।

१ तेन हि विकसन्तं वर्धमानं कुमारं प्रेक्ष्य एषा आगमिष्यामि । २. तेन हि प्रबोधं यावद्देवस्य प्रतिपालयामि । ३. यद्भवानाज्ञापयति । ४. आर्य बलीयः खलु कौतुहलं समरावसानात् परं कीदृशोऽत्र वृत्तान्त इति ज्ञातुं । तस्मात् भणस्व । ५. अवहितास्मि । ६ महानुभावः काशीराजो यनार्ककीर्तेः पराभवमसहमानो न गृह्यते ।

कञ्चुकी—सखेदम् ।

म खलु मामानुरमो जगन्त

परारुम कारितानि विनोति ।

धुनोति तुषीरमलोऽकीर्ति-

र्दर्शितरला मरनागमनकम्प ॥ ६ ॥

प्रतीहारी—तदं तदा

कञ्चुकी—सखेदम् । मम मानितोपमर्दितम् कौरवेन्द्र कार्शीनाम ।

यथा ।

वर्तु ममागममन तन कर्तुं

माहितपदार्थ मरलम्य नृनुम ।

विमुच्यतामम ताराशु वंषाप्

न मुच्यतो गुरुप तदापि मोहः ॥ ७ ॥

अथ च ।

सुतोऽयमायां ननु चक्रवर्तिन—

स्सुतायमाने यमनरम पद हि ।

इति त्वया हिम्म न हत चिंतितं

पितुः कृतान्नानुकरोषि चेष्टितैः ॥ ८ ॥

प्रतीहारी - मकमद्दन्त मितिमद्दो देव्वी कासिराएण । तदो तदो ।

कञ्चुकी ततश्च पुनरपि काशीराजः पौरवं कौरव चांद्दिश्य सोपालंभ-

मवोचत ।

अस्थानाभिनिवेशबद्धममरोत्साहेन तावत्त्वया

प्रक्षापूर्वविधायिनापि न कृतं क्षात्रोचितं पौरव ।

मोहादित्थमतिक्रम विदधता संभावनीये जने

सत्य कौरव तत्त्वयापि न कृतं यत्तद्विवेकोचितम ॥ ९ ॥

१ ततस्तत । २ शिक्षितव्य शिक्षितो देवो काशीराजेन । ततस्ततः ।

पञ्चमोऽङ्कः ॥ ५ ॥

(ततः प्रविशति कंचुकी)

कंचुकी—अहो निर्भरं प्रीणाति ममांतःकरणं विजयेन वर्धमानः प्रतिमानघस्मरः कुमारमेघेश्वरः ।

तथाहि—

प्रमद्भरभसादुद्यद्गद्गद्यते नितरां वचो
गुणयति गुरुं गात्रस्यानङ्गधुर्मम वेपथुम् ।
तिरयतितरां बाष्पोत्पीडैः प्रमोदहृतोक्षिणी
स्वयमपि जरा नूनं जीर्यत्यसौ बहुलीकृता ॥ १ ॥

सर्वथा भाजनं मंगलानां सुमंगला काशीराजसुता । (परिक्रम्याग्रतोऽवलोक्य निर्वर्ण्य) अहो वैरूप्यं वार्धकस्य ।

वयांसि वेपथूद्भवनवारवाणच्छलात्स्वयम् ।
उड्डीयेव पलायते सोद्वेगं तनुवैकृतम् ॥ २ ॥

अथवा कुरुनंदनविजयोत्सवदर्शिनः प्रवयस्त्वमपि मे श्रेयसे । यावदहमिहैव स्थित्वा यथा न कोपि प्रविशति तथा द्वारदेशं रक्षामि । (इति उपविशति)

(ततः प्रविशति प्रतीहारी)

प्रतिहारी—दिट्ठिआ समविट्ठा दे वण कासिवसो जदा जेदुणा अ[illegible]

१ दिष्ट्या सुमङ्गला [illegible] काशिवंशो [illegible] कौरवेश्वरः। [illegible] च मया [illegible] कौरवेश्वरस्य [illegible] राजकुलानन्द [illegible] आगमाध्य विजयेन [illegible] कौरवेश्वर [illegible] [illegible] यावत्प्रविशामि ।

पुनरपि तमुद्दिश्यावोचत् ।

त्वय्येव नस्सार्वजनीनसूनौ
यदास्यतीहात्र न माति हर्षः ।
किमन्यदेते पितरं यथा ते
त्वामात्मशौचाय यथा स्मरामः ॥ १५ ॥

¹प्रतीहारी—जुत्तं आचक्खिदं कासीराएण । तदो तदो ।

कंचुकी—ततश्च तूष्णीमासीनमर्ककीर्तिं पुनरप्यवोचत् काशीराजः ।

तथा ।

न नागैर्नाप्यश्वैरपरिमितनागाश्च पृतना-
स्समाराध्या यूयं ननु भरतसूनो कतिपयैः ।
धनं चेद्दास्यामस्तदपि न परं यत्र निधयो
न याप्यस्तावत्याः सपदि सुयतेऽभीष्टमिह यः ॥ १६ ॥

किंच—

मदीयेदं स्वां यदि तदपि दास्ये यदखिला
मही युष्माकीणा हिमगिरिसरिद्वल्लभमिता ।
न सौहार्दं भाव्यं स्वपकृत युष्माभिरिह नः
परं हि प्रेमार्णं प्रथयति पितास्मासु भवतः ॥ १७ ॥

ततश्च युवराज श्रूयतामस्मदभीप्सितम् ।

स्वयंवरे प्राप्य सपुष्पमालां
तया समं यातु जयः स्वगेहम् ।
त्वां रत्नमाला गुणरत्नराशिं
संवाहयत्वप्यसमानमर्घ्यां ॥ १८ ॥

१. युक्तमाचक्षितं काशीराजेन । ततस्ततः ।

प्रतीहारी—सोभ्णं जप्पिदं कासीराएण। तदो तदो।

कंचुकी—ततश्च प्रत्याख्यानेनैव कृताभ्युपगममर्ककीर्तिं काशीराजः सादरमात्मन एव रथमारोप्य स्वभवनमनैषीत्।

प्रतीहारी—तदो तदो।

कंचुकी—काशीराजनियोगेन हेमांगदः कौरवेश्वरं राजभवननिकटवर्तिन्यत्र भवने समुचितसमुदाचारपुरस्सरं न्यवीविशत्। अन्यत्तु बलं गृहीत्वा स्कंधावारं गताविरंमदविशारदौ।

प्रतीहारी—तदो तदो।

कंचुकी—अमुष्याश्च रात्रेस्तुर्ययामे कल्पितोर्ककीर्तेः कौतुकबंधः। कौरवेश्वरस्य तु श्वो भविता।

प्रतीहारी—सव्वं कल्लाणं एव्व।

कंचुकी—तदेनां रात्रिं भवत्या रक्षनामायकक्षता यावदहमभ्यंतरकक्ष्यां परितः संचरन्नभिरक्षामि।

प्रतीहारी—जं अज्ज आणवेदि।

(इति निष्क्रांतौ)

---

१. शोभनं जल्पितं काशीराजेन। ततस्ततः। २. ततस्ततः। ३. ततस्ततः। ४. सर्वं कल्याणमेव। ५. यदार्यः आज्ञापयति।

[illegible] ।

[illegible]

[illegible]

([illegible])

[illegible] —([illegible]) [illegible]
[illegible] ।

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ १९ ॥

([illegible]) [illegible] ।

[illegible] —

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ २० ॥

([illegible])

[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥ २१ ॥

[illegible] परिवर्तते [illegible]
([illegible]) [illegible]
[illegible] । [illegible] —

करAभ्यामुत्सृज्य स्रजमुपरि संमोहजननीं
बलादंतर्धीरं मम निभृतमाछिद्य च मनः ।
पुरो धैर्यालेपः स च सपदि धौतोदयितया
न विद्मस्तन्नीतं पुनरथ कियद्दूरमनया ॥ ३० ॥

नंद्यावर्तः—देव किमत्र खिद्यते ? । ननु गतैव स्वयंवरकलहात् प्रभृतिदूयमानया परिसमापितसमरव्यापारं देवमवेक्षितुं कुतूहलिन्या तत्र भवत्या काशिराजपुत्र्या देवपादमूलं प्रति प्रेषिता संकेतस्थानप्रदर्शनाय सौधातकिं गृहीत्वा नवमालिका ।

राजा—अस्त्येतत् । गरीयान् खलु कातरतया समरकर्मण्यत्याहितमस्मासु शंकमानायाः काशीराजदुहितुः परितापः ।

सा हि—

स्वपतिरवयंवरसमुत्थसंभ्रम-
ग्लपितत्रपाविवृतभूरिसाध्वसा ।
कथमप्यभूत् प्रियतमा न मूर्च्छिता
नवमालिकाकुसुमदामकोमला ॥ ३१ ॥

नंद्यावर्तः—देवेनैतच्छकास्थान किं तु देव इति केवलमभूत्कल्याणः परिणामः ।

राजा—सत्यं अद्यापि तस्याः ।

अतर्निपीतनयनांबुपरिप्लुतानि
व्रीडाविशेषविधुरव्यपवर्तनानि ।
चेतस्तुदंत्यविदितोपनतप्रमोद—
प्रारंभविभ्रचकितानि विलोकनानि ॥ ३२ ॥

अपि च तस्याः ।

राजा—ततस्ततः ।

विदूषकः—तदो अ दाए सह पमदवणमग्गेण णिद्दुदणिदुदं सुदूरं गदं । जहिं अहं वि बहुलमहिलहमालामउमसंवट्टिदाशे अंधआगदो मीदिमत्तो अंधो विअ णोमालिआकर आंलंबिअ सलंतचरणजुअलो कहं कहं वि गदो ।

राजा—ततस्ततः ।

विदूषकः—पविट्ठं च तदो पच्छाअरउलमहआरपाडलचंपअवेडिअस्स बालुज्जाणस्स मज्झे उम्मिसंतचंदमणिबद्धपाअफलअं णाम । तं च दंसाविअ आअदणं गंधमालिणीए सह आअच्छदेत्ति भणिअ पमदवणपालिआए सह इदो पहाविऊण सअंवि तदो गदा तहिं एव्व तत्तहोदि कामीअउत्ति आणेदुं णोमालिआ ।

राजा—साधु वयस्य साधु । क्वासौ प्रमदवनपालिका ।

विदूषकः—पमदवणपक्खदुवारे एव्व ठिदा पडिपालेदि ।

नंद्यावर्तः—सर्वं समंजसं । तदुत्थीयताम् ।

राजा—यथाह वयस्यः ।

(उत्तिष्ठति)

.—आर्य सौघातके आदेशय प्रमदवनमार्गम् ।

तया सह प्रमदवनमार्गेण निभृतं सुदूरं गतं । यस्मिन्नहमपि
... अंध इव नवमालिकाकरमव-
... कथं कथमपि गत. । २. प्रविष्टं च ततः प्रच्छादवकुलसह-
... वालोद्यानस्य मध्ये उन्मिषच्चन्द्रमणिबद्धपादफलकं कौमुदी-
... आपतन गंधमालिन्या सह आगच्छनेति भणित्वा प्रम-
... स्वयमपि ततो गता तस्मिन्नेव तत्र भवती
... ३. प्रमदवन पश्चाद्द्वारे एव स्थिता प्रतिपालयति ।

विदूषकः—हंहो हंहो ।

(सर्वे परिक्रामन्ति)

राजा—(सोत्कंठं आत्मगतं)

अंगकैरमृतसेकसोदरै-
र्मन्मथाग्निमथितस्य ताम्यतः ।
खेलगामिनि विना विलंबिना
देहि देहि परिरंभणं प्रिये ॥ ३५ ॥

(सोच्छ्वासं) अये द्रष्टव्या स्वैरमद्य मे काशीराजसुता । अथवैते अच्छिन्नदनुभूतसुलोचनादर्शनसुखे इदमन्यदक्षिणी मार्थये (ससान्त्वनं)

हे लोचने पीतमपूर्ववाभ्यां
चिरं प्रियाया वदनारविंदम् ।
पिपास्यमानस्य ममापरस्य
क्षणं तिरोधानमपि क्षमेताम् ॥ ३६ ॥

यद्वा । प्रियतमासंभावनायामग्राह्ये इमे चक्षुषी भूने पार्श्वं बहुमानस्य ।

तथाहि—

श्रपा क्रोधो धैर्यं विनयमिति या सैव शरणं
न यातो सा कांता पदमपि युवाभ्यामनुसृतौ ।
इदानीं तां चेल्लप्स्ये इदमद्य परिष्वज्य न चिरं
युवाभ्यां दास्यामि स्तनतटपरीणाहविदितम् ॥ ३७ ॥

अथवा सुदुर्जये इमे मया लोचने । कुतः ।

कुर्यां यदुपग्रहेण मृगदृशाऽनुद्रागमग्रस्तन
नन्वास्ति स्फुरिताधर मम दृशा स्वच्छन्दविहारो मुख ।

१ हंग हंग ।

विदूषकः—ही ही भो ।

(इति परिक्रामतः)

राजा—(सोत्कण्ठं आत्मगतम्)

अङ्गैरमृतसेकसोदरै-
रन्यथाभिमथितस्य तापतः ।
स्वेदजालैर्निभिन्ना विलीनै
देहि देहि परिरम्भणं प्रिये ॥ १५ ॥

(सोत्कण्ठम्) अये दृश्यते इवेयमत्र मे काशीराजसुता । अथवैते अनङ्गकुसुमपुष्पोपवनाद्दर्शनपुरे दृश्यमन्यदृशि मार्दवे (सप्रत्ययम्)

हे लोचने पीतमभङ्गुराभ्यां
चिरं प्रियाया वदनारविन्दम् ।
पिपासमानस्य ममाधरस्य
क्षणं तिरोधानमपि क्षमेताम् ॥ १६ ॥

यद्वा । प्रियतमाभावनापाटवादिमे चक्षुषी नूनं पात्रं बहुमानस्य ।

तथाहि—

यदा कोपो धैर्यं विनयमिति वा नैव शरणं
न यातीं सा कान्ता पदमपि पुराभ्यामनुसृता ।
दृशौ तां कल्पन्ते हृदयमथ परिरभ्य न चिरं
पुराभ्यां हास्यामि स्तनतटपरीणाहविदितम् ॥ १७ ॥

अथवा सुदुर्लभ इमे मया लोचने । कुतः ।

कुर्यां यत्रुपमूहन मृगदृशोऽनुबद्धासमग्रस्तन
मन्यस्ति स्फुरिताधर मम दृशा स्वच्छन्दविहारो मुखे ।

१ इत इत ।

तस्याश्चेदधरं पिबेयमदयं तत्रस्त एवायते
नेत्रे नेत्रविलोमनाय विलुठत्पाठीनपारिप्लुवे ॥ ३८ ॥

(स्पर्शं रूपयित्वा) कथं प्रवृत्ता एव प्रोषितजनधैर्यभंजननिर्दाक्षिण्या दाक्षिणात्याः प्रभंजनाः । (सोद्वेगं) ।

इतश्चोलीचूडाविचकिलघनामोदसुहृदः
सगंधाः कर्नाटीकुचकलशकाश्मीररजसाम् ।
मुहुर्माहाराष्ट्रीवदनमदिराघ्राणसरसा
नभस्वंतः स्वांतं न हि विरहादाहं विदधति ॥ ३९ ॥

विदूषकः—(पुरो निर्दिश्य) एदं पमदवणदुवारअं एसा अ गंधमालिणी[1]

(प्रविश्य)

प्रमदवनपालिका—जेदु[2] कोरवेसरो ।

राजा—भद्रे गंधमालिनि आदेशय मार्गं बालोद्यानस्य ।

गंधमालिनी—इदो[3] इदो ।

(सर्वे परिक्रामंति)

नद्यावर्त —(ऊर्ध्वं विलोक्य निर्वर्ण्य च) कथमधुना गगनांगणरंगं प्रविविक्षो शशांकशैलूषस्य स्वच्छसुस्निग्धकौशेययवनिकास्तरणश्रियमुद्वहति श्वेनमान प्राचीमुखे चंद्रिकास्तबकः ।

तथाहि ।

हरिकरिकरनिर्यच्छीकरासारगौराः
पवनविधुतदुर्वाम्भोधिफेनायमानाः ।
अशरणपरिधावद्ध्वांतदत्तावकाशाः
शशधरकरकंदाः सादयंतीदिकाग्राम ॥ ४० ॥

१ एतत्प्रमदवनद्वारक । एषा च गंधमालिनी । २ जयतु कौरवेश्वरः । ३. इत इतः

राजा—(विलोकय) कथमिदानीमानन्दपरिस्पन्दसुन्दरस्य [illegible] मनसः [illegible] दीनदीपिकेदृशः ।

तदपि ।

यथोद्दिष्टाभिसारी प्रथमं प्रविष्टा ।
[illegible] कमागम् ।
एतत् शनैः प्रविशति हृदयमद्य शङ्के
संकेतकेलिसदनं तदसौ शशाङ्कः ॥ ४१ ॥

गन्धमालिनी—ईहे सङ्गमो एस [illegible] संदोहसरि- [illegible] । [illegible] संचर- [illegible] पंडो ।

अन्न हि—

[illegible]
अणुसुणइ [illegible] ।

१ [illegible] । [illegible] । अथ हि ।

१. [illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।

अथ च ।

[illegible] ।
[illegible] ॥
१

अगरहलकदलईलिंगरअलिभाओ
मअणरसणिद्दीणो पोसिअज्जाणगअस्स ॥ ४२ ॥

अन्य अ ।

णहमंडणिआहिणा-
तमारआ मोत्तिआ दिइं सर ।
सिप्पाहिणपावद-
मंतिपअवसुरमारा ॥ ४३ ॥

विदूषकः—केदं णहं अहिसारिआणं समअभंगो । अहिसा-
रिकाणअपालकुट्टणीसत्ताणं उवरिदोस्सरोअसोअसमुक्करणं । विअसं-
तताराअरणामाअकुसुमणिअरं ओगाहेदि गअणसरे सिसिरमुणालहंसो ।

राजा—अहो निःकुड्डता शशाङ्कोन्मिषाम् ।

तथाहि-

स्तमकुलविकासः काममुकाङ्कहासः
सुरपथपटवासोऽनल्पकर्पूरधूलिः ।
विनादयति दिगन्तानिन्दुपादप्रसारः
कलुषयति तु चित्तं केवल प्रोषितानाम् ॥ ४४ ॥

अथवा पृष्ट्व्यमेतत् ।

तमस्समस्त ग्लपयश्वभीषुभि-
र्विभावरीवल्लभ विश्वतोमुखैः ।
तमः किमेतत्स भवानुपेक्षते
प्रवासिनामांतरमात्मनापि च ॥ ४५ ॥

---

१ कथमिदानीमनिवाहिनाथकारप्रावृट्समय सहसाप्तद्रुमद्द्गणकुटुंबपरिवारः कर्ध्वोर्ध्वप्रसृतलोकलोचनसुखायितः विकसतारकातामरसकुसुमनिकरमवगाहते गगनसर शिशिरांशुराजहंस ।

यदि वा शिशिरकराः प्रवासिनः स्वशरीरे तु दत्तप्रवेशो तमः किमस्य कौमार्ये मन्यते । अथवा भवतु विचार्य ।

सजलजलदनीलान्दिपि पिबन्मयूखै-
रहुपतिरमृतांशुपूर्णैरस्तमांसि ।
स्वयमपि तम पतङ्गमयुन्मार्ष्टि नासौ
दारम्यमुपगतानां हिंसिताको दुरात्मः ॥ ४६ ॥

मंत्रावर्तः—(विलोक्य)

अयमरालमरालशिशुच्छद-
च्छविरपाकुरुते परितो नभः ।
शशिकरप्रकरः प्रसरन् जगत्
प्रबलचंद्रकलापमिदं तमः ॥ ४७ ॥

(निरूप्य) अहो सान्द्रता चंद्रातपस्य । संप्रति—

रजनिसुरभिभूरिक्षीरनिष्यंदशुभ्रः
किरणपरिकरोऽसौ रोहिणीवल्लभस्य ।
प्रसृत इव विभाति स्पर्शमात्रेण विघ्नन्
विधुरविरहिदेहान् पारदासारपूरः ॥ ४८ ॥

राजा—

प्रतिफलनमदार्घा कामिनीनां कुचेषु
प्रतिनयघनसारक्षोदसंदोहमोदाः ।
किमपि हृदि विकारं कुर्वते सर्वतोऽमी
तरलतुहिनबिन्दुस्यन्दिनश्चंद्रपादाः ॥ ४९ ॥

कथं प्रत्यासन्ने प्रियादर्शने मुहूर्तमात्रमपि विरहमसहमानस्तपत्येव नः शिशिरांशुः । अपि भोः ।

स नूनमूर्ध्वज्वलनं विभावसु—
विहाय तिर्यग्ज्वलनेन वर्तते ॥ ६३ ॥

अथ किमद्यापि दूरस्थैव प्रिया ।

विदूषकः—भो इदं णिअड एव्व बालुज्जाणं। एसु क्खु तस्स णिअडट्ठिदो विहरणणिम्माणविअडाणिओ तुहिणअराकिरणसंभेदपवसरंतचंदमणिसलिलच्चिणिज्झरदुव्वंतसिसिरसीअरधूलीधूसरिअपेरंतपवणो पल्लविदकोमलदुव्वंकुरं विअ मरगअत्थलेसु पलितं विअ पोमराअमणिकुट्टिमेसु, उम्मिसिदं विअ वेलुरिअत्थलेसु किसलइदं विअ पवालतडेसु दिण्णं विअ फलिहप्फलेसु गुच्छं विअ मत्तिअतलेसु णिअलच्छाणाहाकरंविदं विअ महाणीलमूमिसु चंदाअवं दंसअंतो केलिरोहणो णाम कीलापव्वदओ।

संघायतः—(निर्वर्ण्य) देव पश्य ।

केलिरोहणमणिस्थलेष्विमा ।
रोहिणीपतिमरीचिपंक्तयः ।
वर्तयंति परिवर्तविभ्रिताः
पाकशासनशरासनं भुवि ॥ ६४ ॥

राजा—(निर्वर्ण्य साशंकं)

अश्मसम्पमकंपनात्मजा
केलिकौतुकवती किमद्य हि ।
केलिरोहणतटाधिरोहण
मत्करार्पितकरा करिष्यति ॥ ६५ ॥

---

१. मन्ये इदं निकट एव बालोद्यानं । एष खलु तस्य निकटस्थितो विहरणनिर्माणविकल्पितो तु[illegible] शिशिरसीकरधूलिधूसरितपर्यन्तपवनः [illegible] [illegible] [illegible] महानीलभूमिषु चन्द्रातपं दर्शयन् केलिरोहणो नाम क्रीडापर्वतः ।

मानुषानि निरतन करोति प्रमोद-
मामोदमातकुसुमाकरभीरुभावैः ॥ ५८ ॥

राजा —

स्थानेऽन्मभूमनिकरा
निकामम्भतकान्तिर्मा मदनकाराः ।
प्रमदाविरहाणांमी
प्रमदायमिदं प्रमाराय ॥ ५९ ॥

(स्मरं नाटयित्वा) कथमयमपि परिहासपूर्वक एव चन्द्रमा मन्त-रिक्षः । अथवा ।

अंगानि कादिनृहिनुवैयचंद्रकांत-
निष्यंदपृष्ठरविभ्रदतीतलानि ।
स्पृष्टानि नैव भगता पवमान नूनं
नांचिह्नसौ तव कथं परितापभारः ॥ ६० ॥

इत्थं च मे विकम्पयति चेत ।

इयं तु तता विनिपत्यचंद्रिका
वहत्यमुष्मिन पवन घनाष्मणि ।
अय तु ततः महमायमाहृता-
दिहैव चंद्रातपमुर्मुरानल । ६१ ॥

अय च म नकः ।

केवलं लोकविख्याता वायोरग्निरिति श्रुतिम ।
वायुरूपणा वमस्त्राग्नि सत्य मत्यापयत्यसौ ॥ ६२ ॥

अथवा साधु वदितम ।

असौ वहन्नेव सुदुस्सह दह—
न देहिनां भ्रांतिहरः समीरणः ।

अलेलणोमालिआवासिदद्दसदिसं । जम्भाअंतपुण्णाअमञ्जरीसतराणाअमारुअं । अविरलदलंतकुसुमवणपच्छदसंछण्णसरोवरं वालुज्जाणं ।

वैघायर्तः—अहो रमणीयता वाटोद्यानस्य । अत्र हि—

आसवैरनिलमार्द्रयत्यसुं
चारु भासुरयतीह केसरः ।
सौरभेण सुरभीकरोत्यसौ
कौमुदीपु सरसीपु कौमुदी ॥ ६८ ॥

राजा—

बकुलतरवः सान्द्रमोत्सर्पकौसुमसौरभाः
किमपि सुरभीकुर्वन्त्येते भ्रमद्भ्रमरं नभः ।
अथ च कथयाम्येतैर्नंके द्विर्च प्रथिकस्वरैः
चिरसुरभिभिर्यद्वि कालोऽप्यसौ सुरभीकृतः ॥ ६९ ॥

(अन्यतो विलोक्य) इतोऽपि च ।

पाटलीजरठकुड्मलरंध्र-
प्रस्खलद्बहलसौरभलुब्धाः ।
निर्भरं मधुलिहो लिहतेऽमी
धूलिलाननममूनि मधूनि ॥ ७० ॥

विदूषकः—भो वअस्स कुदो एदाइ णिब्भरकुसुमिदाइ पाडलाइ वणाअंले । णिअमूलपरंवपरिपक्कपणसिदेहि दीहबाहुजुअलपरिभमणिज्ज-परिणाहेहि पसरंतसुरभिगंधपुरापुगाइदओहेहि फलभारेहिं दसणिज्जो उववणालंकारो तुमे पणसो ण वण्णिज्जदि ।

---

१. भो वयस्य कुत एतानि निर्भरकुसुमितानि पाटलानि वर्ध्यन्ते । निज-मूलप्रसवपरिपक्वफलैः दीर्घबाहुयुगलपरिभ्रमणीयपरिणाहैः प्रसरत्सुरभिगन्ध-पुरपुरागितैः फलभारैः दर्शनीय उपवनालंकारः त्वया पनसो न वर्ण्यते ।

ह्रिया पर्दागमय मां मनिपातयंती
कः कौर्य पुषि पुमानभियोक्तुमीष्टे ।
तथाच दामिनि मनागपि नाम शंका
मा भूदकंपनसुपाणिनि मत्कृते ते ॥ ७२ ॥

सुलोचना—कॅहिदं एव्व तुए किंतु रमम्मासमेत्तकंति मए ण प्पत्तिदं ।

नवमालिका—जंइ ण विस्ससिसि एण्हिं एव्व सअं दट्ठूण तं विस्ससेहि ।

सुलोचना—संहि णोमालिए जइ सच्चं एव्व अज्जउत्तो इदं आअमिस्सदि कहं किर अग्गदो तस्स चिट्ठेमि ।

नवमालिका—अदिउज्जुए किं इमाए ण कदाइ अवसाणे लज्जाए ।

सुलोचना—तेणं हि एमा परितेजेमि लज्जं तुमं पुण तस्सिं आअदे अग्गदो भविअ मं अंतरेहि ।

नवमालिका—(सस्मितं) अंतरेमि जइ तुमं णिगलं देसि ।

सुलोचना—सहि कीस उवहसेसि । एसा अहं तुह्लिका ण देमि तुह उत्तरं ।

नवमालिका—जंइ ण मए जप्पसि तेण एव्व वाहिता भणाहि ।

---

१. कथित एव त्वया । किं तु ममास्वाममात्रमर्मिति मया न विश्वसितम् । २. यदि न विश्वसिसि इदानीं स्वयमेव दृष्ट्वा न विश्वस । ३. सखि नवमालिके यदि सत्यमेवार्यपुत्र इत आगमिष्यति । कथं किल अग्रत तस्य तिष्ठामि । ४. अत्युत्सुक विस्मया न कदाचिदवमाने स्थाया । ५. ननु हि एषा परित्यजामि लज्जां त्वं पुन तस्मिन् आगते अग्रतो भूत्वा मां अन्तरय । ६ अन्तरयामि यदि त्वं निगले ददासि । ७ सखि कस्मादुपहससि एषा अहं तूष्णीका न ददामि तवोत्तरम् । ८ यदि त्वया न जल्पामि तेनैव व्याहृता भणाम्य ।

ह्रिया घटितमय मां मनिपालयंती
कः कौरवं युधि पुमानभियोक्तुमीष्टे ।
तथाप दानिमि सकामपि नाम शंका
मा भूदकंपनसुतानिनि मानुलं ते ॥ ७२ ॥

सुलोचना—कोहिदं एव्व सुए किंतु समागमासमेसकंति मए ण णिम्मरिदं ।

नवमालिका—अंइ ण विस्सासिसि एदिं एव्व राअं दट्ठुण ते विस्समेहि । आअमि-

सुलोचना—सहि णोमालिए जइ सच्चं एव्व अज्जउत्तो इद् स्सदि कहं किर अजाद्दो तस्स चिट्ठेमि ।

नवमालिका—अदिउज्जुए किं इमाए ण कदाइ अवसाणं हज्जाए । आअदे

सुलोचना—तेणं हि एसा परितेजेमि हज्जे तुमं पुण तस्सिं अज्जो भविअ मे अंतरेहि ।

नवमालिका—(सस्मितं) अंतरेमि जइ तुमं णिगले देसि ।

सुलोचना—सहि कीस उवहसेसि । एसा अहं तुह्लिका ण दे

तुह उत्तरं ।

नवमालिका—भंइ ण मए जप्पसि तेण एव्व वाहिता भणाहि ।

१. कथित एव मया । किंतु समागमसमानयामि मया न विस्मरि
२. यदि न विश्वसिषि इदानीं स्वयमेव दृष्ट्वा विस्मय । ३. सखि नव
यदि सत्यमेवार्यपुत्र इव आगमिष्यति । कथं किल अग्रत तस्य ति
४. अतिऋजुके किमस्या न कदाचिदवसानं लज्जाया । ५. तेन हि एषा
आमि सख्यो त्वं पुन तस्मिन् आगते अग्रतो भूत्वा मे अन्तरय । ६. अ
यदि त्वं निगले ददासि । ७. सखि कस्मादुपहससि एषा अहं तू
ददामि तवोत्तरम् । ८. यदि न त्वया मे सह तेनैव व्याहृता भणाव ।

सुलोचना—हला किं मए तस्स अग्गदो जप्पिदव्वंपि।

नवमालिका—णंहि णहि जहागदं वाहुडिअ गंतव्वं।

सुलोचना—तेणं हि एहि गच्छामि।

नवमालिका—हिअएण भणाहि।

सुलोचना—(सेर्ष्यं) सहि भएमि तुए सह खणंपि अत्थिदुं।

नवमालिका—मा भआहि सो एव्व दे सहाओ भविस्सदि।

विदूषकः—एदं कोमुदीघरअं। एसा अ तहिं पविट्ठा णोमालिआए सह कासीराअउत्ति।

राजा—(दृष्ट्वा सोत्कंठं)।

उत्कंठानां बीजं-
मनोरथानां परिभ्रमस्थानम्।
हृदयस्य समुच्छ्वसितं
तदिदं मम सपदि सन्निहितम् ॥ ७३ ॥

वयस्य यावदस्यामेव वकुलपादपच्छायायां वर्तमानाः स्वैरालापमस्याः शृणुमः।

विदूषकः—जं वअस्सस्स रोअदि।

(तत कुरुत)

सुलोचना—अमम जसभासिणी एसा अहं तुह पासादो गच्छामि। (कतिचित्पदानि गच्छति)

१ सखि किं मया तस्याग्रतो जल्पितव्यमपि। २. नहि नहि यथागतं व्याहृत्य गन्तव्यम्। ३ तेन हि एहि गच्छामि। ४ हृदयेन भणस्व। ५. सखि बिभेमि त्वया सह क्षणमपि आसितुम्। ६ मा बिभ्यस्व स एव ते सहायो भविष्यति। ७ एतत्कौमुदीगृहम्। एषा च तस्मिन् प्रविष्टा नवमालिकया सह काशीराजपुत्री। ८ यद्वयस्यस्य रोचते। ९ अमात्यजनभाषिणि एषा अहं तव पार्श्वतो गच्छामि।

नवमालिका—एसा उण अहं ण णिवारेमि सो एव्व आअदुअ तुमं णिवारेदु ।

राजा—सखे अयमवसरः यावदुपसर्पावः ।

(उपसर्पतः)

नवमालिका—(दृष्ट्वा) भट्ट एसा सु विअसही चिराइदं तुम्हेहिंतो कुविदा णिग्गच्छेदि । ता णिवारीअदु ।

सुलोचना—(सलज्जं सहर्षं च) अम्हो अज्जउत्तो ।

राजा—सरले कृतं कुपितेन । (हस्ते गृह्णाति)

(सुलोचना सलज्जं मोचयितुमिच्छति)

विदूषकः—कहं बअस्सेण गहिदं वि हत्थं मोएदुं इच्छसि । इमस्स उण बाहुसारं तुम्हाणं विअ तुए जामातुणो अकादिविणो हत्था पुच्छिअंतु ।

राजा—अयि मुग्धे कुतो हस्तमाक्षिपसि । कृतं व्रीडितेन ।

इयं परिम्लानमृणालकोमला
तवाङ्गयष्टिर्भृशमद्य ताम्यति ।
तदेव लज्जाव्यसनं विमुञ्चती
ममावलम्बस्य करं नितम्बिनि ॥ ७४ ॥

विदूषकः—लेद्ध मणोरहाण फलं बअस्सेण अ अत्तहोदीए अ अम्ह उण एक्केण एतिअंमि भुरहमिडफले वणे एकाव फले ण लद्धं ।

१ एषा पुनरहं न निवारयामि स एवागत्य त्वां निवारयतु । २ अहं आर्यपुत्र खलु प्रियसखी चिरायितैर्युष्माभिः [illegible] अस्य पुनर्बाहुसारं युष्माकं इव त्वया [illegible] मनोरथानां फलं लब्धं वयस्येन चाऽत्रभवत्या च [illegible] एकमपि फलं न लब्धम् ।

नवमालिका—(सस्मितं) अरे बह्मबंधुअ किंसि तुवं फललालसचवलो मक्कडजाई ।

विदूषकः—(सरोषम्) दासीए दूए किं मं अहिक्खिवसि खल्लकुट्टिणी एस गच्छेमि तुज्झ पासादो (इति सत्वरं गच्छति)

नवमालिका—(सत्वरमनुगच्छती) अज्ज मा कुप्प एसा तुमं पणवेमि ।

(निष्क्रांताः)

सुलोचना—पिअसहि मएमि अहं इह एक्काइणी अच्छिदुं ।

राजा—अयि कातरे किमियमेव ते सखी ।

अविरतमहं सेवे रंभोरु विद्यत एव मे
तव चरणयोः श्रांतौ सवाहनेषु विदग्धता ।
सपदि शिरसा श्लाघ्यामाज्ञां वहामि नियोज्यतां
प्रियसखि ममाप्यार्ई सख्यं प्रतीच्छ कृतांजलिः ॥ ७५ ॥

(सुलोचना लज्जां नाट्यति)

राजा—प्रिये किमिदानीमपि लज्जितव्यं । (चिबुकमस्याः उन्नमयन्)

समुच्छ्वसत्कैरवकोमलत्विषो-
र्ददातु मोदं तव चंद्रिकामृतम् ।
इद दृशोरद्य चकोरलोचने
चकोरयूथप्रियकापिशायनम् ॥ ७६ ॥

(सुलोचना सलज्ज मुखं नमयति)

---

१. अरे ब्रह्मबंधुक किमपि त्व फललालसचपलो मर्कटजाति. । २. दास्याः दूति किं मामधिक्षिपसि खल्लकुट्टिनी एष गच्छामि तव पार्श्वत. । ३. आर्य मा कुप एषा त्वां प्रणमामि । ४. प्रियसखि बिभेमि अहं इह एकाकिनी आसितुम् ।

विदूषकः—(सहर्षं तुंडं परिमृज्य) कहं कल्लं एव्व मह वि सत्थि-वाअणअं भविस्सदि ।

राजा—भद्रे कान्या गतिः । तथास्तु ।

(निष्क्रांता सुलोचना नवमालिका च)

राजा—(सविषादं) अहो असहनता दैवस्य ।

न वाग्भिः श्राव्याभिः श्रवणयुगमाराधितमिदं
न वक्षश्चाश्लेषैर्निबिडितकुचैः प्रीणितममूत् ।
न सौहित्यं वांछाप्यधरमधुपानेन गमिता
गता चासौ तूर्णीमहह सहसा हंसगमना ॥ ७८ ॥

विदूषकः—भो[२] वअस्स कल्लं एव्व तुह्माणंपि कोदुअबंधो । ता किंति दाणिं अत्ताणं दूमेसि ।

राजा—अहो कातरता हृदयस्य । तथाहि—

श्व एव न. कौतुकबंध इत्यमुं
निशम्य वृत्तांतमिदं तु मे मनः ।
प्रियावियोगव्यथमानमंतरे
दृढं पुनः कौतुकबंधमृच्छति ॥ ७९ ॥

(संतापमभिनीय) कथं प्रियाविघटनलब्धप्रसरः प्रतनोत्येव यथापुरं रजनीचरतिग्मांशु निशीथिनीनाथ । अथवा किमत्र दाक्षिण्येन ।

त्वमसि शिशिररश्मि सन्निधौ शीतलांग्या
यदि तदपगमे त्वं दर्शयस्यद्य शैत्यं ।
अयि शशधर सत्यं दर्शयिष्यामि तीक्ष्णौ
शिरसि तव शशस्य द्वौ विषाणौ विशंकम् ॥ ८० ॥

१. कथं कल्य एव ममापि स्वस्तिवाचनकं भविष्यति । २. भो वयस्य काल्यमेव युवयोरपि कौतुकबंध । तस्मात् किमिदानीं आत्मानं धूमयसि ।

विदूषकः—(आत्मगतं) अहो दुव्वारत्तणं कामुअजणस्स मअणसत्तिदुट्ठिआए ।

राजा—अये मधुरनिस्वनैकुञ्जरा प्रवासिनी मधुश्रीः ।

पुनः ।

सुधानाथः सत्वं क्षपयति करैरुल्मुकसरैः
वसन्तः संतापं प्रगुणयति संतर्ज्य शिशिरम् ।
घनामोदाल्लिप्तभ्रमितमयनैव भ्रमरगः
स्मरः प्रत्यासन्नो विरहिमनसां परमर इति ॥ ८१ ॥

विदूषकः—(विलोक्य) वेआस समागदो दक्खो, भा इदो गच्छेम्ह ।

राजा—(विभाव्य) कथं विमानगमना विभावरी ।

तथाहि—

चकोरैर्ज्योत्स्नालोभः कियदपि निपीतं परिणतम्
पुरैस्तंभोजानां कियदपि निरुद्धं विनिमयाय ।
वियोगार्तैः कोकैः कियदपि गतं पक्षविधुतं
विधुरकं सौमनस्यसमनुगुणं सिद्धं विरचितम् ॥ ८२ ॥

कथं वैतालीनां नादः ।

(नेपथ्ये)

हंसो हंसो हंसः ।

राजा—(सविस्मयं विलोक्य)

अयं च विनिर्गतदिवसाद्यै पक्ष
[illegible]

[illegible]

षष्ठोऽङ्कः ॥ ६ ॥

(ततः प्रविशति प्रतीहारः ।)

प्रतीहारः—सुविहितं भोः प्रतिभावता काशीपतिना । येन-

तैस्तैश्च समुदाचारैः सुसत्कारपुरस्सरैः ।
न परं मोचितो बंधात् पौरवो दुर्मदादपि ॥ १ ॥

किंच ।

अनुपमगुणपूर्वी रत्नमाला प्रदाय
प्रथमतरममुष्मै सत्कृतिप्रीणिताय ।
भरतपतिरनेन स्वैरमाराधितोऽभूत्
स्वचुलमपि गरिम्णायोजि संबंधसारात् ॥ २ ॥

अपिच ।

जयश्रियो वीक्षणविभ्रमाजनं
द्विषां च कूर्णीकरणं यशःश्रियः ।
मदांबु भूयः क्षरतो महीपतिः
सहस्रमस्मै करिणामदान्मुदा ॥ ३ ॥

किंच ।

अत्याजितत्वरितयानजितभ्रमाणी
दत्तानि पंचशतकानि करेणुकानाम् ।
अष्टौ शतानि कलभाः शुभलक्षणाढ्या-
श्चत्वारि सत्वरसदीलगताश्च विका ॥ ४ ॥

अपिच ।

श्वारयावर्ता. पंचधाराभियुक्ता
सत्संदिष्टा काशिराजेन दत्ता ।

तथा हि—

> चक्रीकृतं येन जये सुराणां
> चापं न पुष्पचापः श्वशुरस्य चक्री।
> भद्रागुणैः श्लाघ्यतमैः सुभद्रा
> श्वश्रूश्च विद्याधरलोकसारा ॥ ८ ॥

प्रतीहारः—(उपसृत्य) जयतु युवराजः।

हेमाङ्गदः—अपि वर्तितमनुष्ठितम्।

प्रतीहारः—सर्वं यथानियोगमनुष्ठितम्।

हेमाङ्गदः—किंच किंच।

प्रतीहारः—

> पयोपचारचतुरा परमेश्वरस्य
> कुर्वन्ति सर्वजगदभ्युदयाय पूजाम्।
> सूत्राणि कल्मषहराणि पठन्ति भूपाः
> सभ्याश्च वस्तुनिविचारविशारदा भव्याः ॥ ९ ॥

हेमाङ्गदः [illegible]

प्रतीहारः [illegible]

> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible] ॥ १० ॥

[illegible]

अत्र हि—

> [illegible]
> [illegible]

प्रांशूच्छ्रायाः षोडशास्मै सहस्रा-
ण्याजानेया वाजिनश्चाभिजाताः ॥ ५ ॥

ततश्च ।

हृदयंगमामनर्घां
स रत्नमालामवाप्य चारुगुणाम् ।
अमनुत भरताचतुर्दश-
रत्नेशादधिकमात्मानम् ॥ ६ ॥

प्रवृत्तं चेदं जगते हिताय रत्नमालाप्रदानं काशीराजस्य ।

अत्र हि-

दत्वा किमिच्छकमनेन चिरप्रदानं
दौर्गत्यजातमखिलं जगतो निरस्तम् ।
दौर्गत्यमीदृशमभूत् सुहिते तु लोके
यन्नार्थिनः क्वचिदपि द्रविणेन लब्धाः ॥ ७ ॥

इत्थं च निष्क्रांतास्वभिसृतायां कार्यपदव्यामद्य पुनः काशीराजः सुलोचनां प्रदिशति कौरवेश्वराय । आज्ञप्तं च युवराजहेमांगदेन, आर्य महेन्द्रदत्त अद्य खलु वत्सायाः परिणयनम् । तदिदानीं प्रवर्त्यतां सिद्धायतनेषु महोत्सवः । प्रगुणीक्रियतां च सकलमन्यत् संविधानकमिति । मया च यथाज्ञप्तं सर्वमनुष्ठितं यावदिदानीं युवराजाय निवेदयामि ।

(ततः प्रविशति हेमांगदः ।)

हेमांगदः — अहो औचित्यानुरूपं चेष्टितमपि मेघेश्वरस्य । वाङ्मिहास्ति न सदृशो हास्तिनपतिना पराक्रमी लोके । येनापवाहितोसौ भरतसुतो दर्पगुरुभरतः । मेघेश्वरस्य सुलोचनाप्रदानादपि श्लाघ्यं चक्रवर्तिसुताय रत्नमालाप्रदानम् ।

तस्या हि—

वशीकृतं येन जये सुराणां
चापं न पुष्पस्य श्वशुरस्य चार्धी ।
भद्रागुणैः श्लाघ्यतमैः सुभद्रा
श्वश्रूश्च विद्याधरलोकसारा ॥ ८ ॥

प्रतीहारः—(उपसृत्य) जयतु युवराजः ।
हेमांगदः—अपि वर्तितमनुष्ठितम् ।
प्रतीहारः—सर्वं यथानियोगमनुष्ठितम् ।
हेमांगदः—किंच किंच ।
प्रतीहारः—

दंष्ट्रोपचारचतुराः परमेश्वरस्य
कुर्वंति सर्वजगदभ्युदयाय पूजाम् ।
शुभ्राणि कल्मषहराणि पठंति भूयः
संभूय च स्तुतिविशेषविशेषज्ञ भव्याः ॥ ९ ॥

हेमांगदः— सर्वं शुभावहं भगवच्चन्द्रशेखरपुरःसरतया ।
प्रतीहारः—इदं चन्द्रानीय

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ १० ॥

[illegible]

अत हि

[illegible]
[illegible] ।

मदनमदवदान्या मारुता कामिनीनां
विगलदलकचूर्णोदीर्णरोमांचरम्याः ॥ ११ ॥

इतश्च पुनरासामावर्तमानानि स्वदंते ।

विकसितहसितांशुशीतलानि
प्रतिहसितोच्छ्वसितस्तनांचितानि ।
कलमधुरवचांसि चेष्टितानि
प्रमदसलीलकृतोपगूहनानि ॥ १२ ॥

इतश्च दीयतां चक्षुः ।

स्रस्तोत्तरीयसि चयोन्मिषितस्तनश्रीः
पश्य स्तनांशुकधिया परिभुग्नपक्षा ।
मूर्छाशलांशुचयसंवलितां करेण
हारप्रभामसकृदाक्षिपतीह मुग्धा ॥ १३ ॥

हेमांगदः—(विलोक्य) तदिदमलंक्रियते व्रीडितं विभ्रमेण ।

प्रतीहारः—इतोपि–

पश्य प्रयांती मणिकुट्टिमेस्मि–
न्यस्यत्यसौ केसरदामसुभ्रूः ।
पुष्पोपहारस्खलनाभयानि
सीत्कारसिक्तानि शनैः पदानि ॥ १४ ॥

हेमांगदः (विलोक्य) अहो श्लाघ्यता सौकुमार्यस्य ।

प्रतीहारः इतोपि पश्य ।

विलोक्य नीलाश्मतले विलोचने
विमुग्धगात्री प्रतिबिंबिते पुरः ।
विवर्तपाठीनगुणाभिशंकया
निवर्तयत्यन्यत आकुलं पदम् ॥ १५ ॥

हेमाङ्गदः—(विलोक्य) कमनीयेयं कातरा ।

प्रतीहारः—इतोपि दृश्यताम् ।

आमोदलोलुपमसौ भ्रमरं पतन्तं
व्याधुन्वती प्रियसखी कबरीनिवेशात् ।
सोऽप्यथैनमलकेष्वसमीक्ष्य लीन-
माकाश एव करमाकुलयत्यलक्षम् ॥ १६ ॥

हेमाङ्गदः—(विलोक्य) अहो चारुता विभ्रमस्य ।

प्रतीहारः—इतोपि पश्य ।

सुनिर्मलस्फाटिकभित्तिलग्नां
छायां निजां वीक्ष्य सखीति मुग्धा ।
मुग्धा परिष्वज्य मुदा विलक्ष-
स्मितेन सिञ्चत्यधरोष्ठमेका ॥ १७ ॥

हेमाङ्गदः—(विलोक्य) सेयं सीमा मौग्ध्यस्य ।

प्रतीहारः—इदं च विलोक्यताम् ।

सख्याः कपोलफलके मुकुरायमाणे
संवीक्ष्य कापि निजमाननमायताक्षी ।
चूर्णालका मसृणपत्रपर्णपूर्णाम्
कर्णावतंसकुसुमं च विशेषकं च ॥ १८ ॥

(नेपथ्ये, वैतालिकौ)

वैतालिकौ—विजयतां हास्तिनाधिपतिः ।

प्रथमः—

शरद्धारापूरप्रसवितसुधाधौतपरिखा
रसापातप्रायप्रसृतपृथुमानादभ्रमसा ।
हता येनाभोगाः शिशिरित शिरीषालोऽस्थिपदिशे
शिलातलं पुंसां स जयति जयः कौरवपतिः ॥ १९ ॥

शुद्धविष्कम्भः ।

...विशति यथानिर्दिष्टो राजा सह [illegible]विशारदाभ्याम्)
(सौत्सुक्यं आत्मगतं) अहो रमणीयविषमता नव-
।

...स्पर्शोत्थितैः पुलकमुकुलैः स्वेदपूरैः
...स्थितिः प्रेम्णः प्रणयपरिणामाद्विकसिताः ।
... दृष्टैस्तिर्यग्भिर्नं खलु परिरम्भमुखुभिः
... संकल्पैः क्लिष्टैर्न च यदमर्षैदिव्यपटैः ॥ २३ ॥
... च तव मोहनमुत्सुकायमानाय मनसः । यतः ।
यदः किंचिद्वाभिलपति निर्गुणमस्मान्
स्फुरत्तलं परिचलितवधरांशु स्फुटयति ।
पतेत रचयती न खलु न दृष्टां समुमपि न-
स्वपातं द्विधामा कल्पयति पुनरपि रचनया ॥ २४ ॥
[illegible] च तत्र वर्धते ।
प्रत्यालिङ्गनतापि यत्र सुलभा [illegible] ।
यत्र [illegible] तव [illegible] ।
यत्र [illegible] ।
[illegible] ॥ २५ ॥
[illegible] इव ।
[illegible]
[illegible]
विदारय [illegible]
[illegible] ।

त्यज्यते सपदि साभ्यसूयया
पीवरस्तनभराधभुग्नया।
कौतुकत्वरितयानुपातिता
मेखला पदयुगस्य शृंखला ॥ ३० ॥

संध्यावर्तः—(विलोक्य) कथं विमनस्का वराकी।

विशारदः—सखे इतोऽपि दृश्यताम्।

अपाङ्गसरले चिकुरनिचये व्यापृतकरा
विमृद्नात्याक्षेप्तुं विगतमथ संव्यानवसनम्।
विनिःश्वासायस्तस्तनतटलुठन् मौक्तिकसरा
जयाप्यायाता जनयति दृशोः कामपि धृतिम् ॥ ३१ ॥

संध्यावर्तः—(विलोक्य) अहो चारुता चेष्टितस्य।

विशारदः—इतोऽप्येताः—

श्यामिधाय कलमाक्षतिरपि कौसुम्याधिवासितसिद्धार्थका-
नादीर्घ्याहतिपेशलाः कलगिरः प्रोषधमाङ्गल्यवत्।
लोलद्भिर्नयनाञ्चलैः स्थगयितान् पश्य पुरन्ध्री तती
लाजानां विकिरति कोमलतरद्वयाञ्जलिनांजलीन् ॥ ३२ ॥

(अग्रतो निर्दिश्य) देव पश्य पश्य।

अवनिपतिपरीतामास्थितो भद्रपीठीं
मनुनिगदितपुण्यापानकस्थानमित्र
प्रमुदितपरिवारस्त्वां प्रतीक्ष्यायमास्ते
प्रणयिजनसनाथः साधुर्व कार्तिमाथ। ३३।

राजा—(विलोक्य)

गाभीर्यमर्यादाभरः स्थितिः प्रभवस्य प्रतिभटस्य
महानुभावमेनं मे तातमात्मपरायणं दृष्टा ३४

विशारदः—अहो महानुभावता महाराजस्य ।

क्षत्रांकुरेण कुरुणा हरिणा मघोना-
प्येनं पुरा सह निवेपितमभ्यर्चिचद् ।
प्रीतो युगादिपुरुषः स्वकरांबुजाभ्या-
मावर्जितैः कनककुंभभृतैः पयोभिः ॥ ३५ ॥

नंद्यावर्तः—एष रत्नमंडपस्य पादफलकमार्गः । तदवधार्य दीयतामितः पादो देवेन ।

(राजा उभाभ्यां दत्तहस्तो यथोचितं परिक्रामति)

विशारदः—अहो नु खलु भास्वरकार्तस्वरघनखचितमसृणकुट्टिमस्य समीचीनचीनपट्टसंछन्नजांबूनदस्तंभसहस्रसंभृतस्य समुल्लसदुल्लोचपल्लवितरुचिरचंद्रोपलकस्य मंदमारुतविधूयमानचंदनमालालंकृतमणितोरणकनककिंकिणीमुखरितमुखस्य मुखविनिहितविकचनालिकेरकुसुमगुच्छमरितशातकुंभशातोपशोभितस्य नातिप्रौढविरूढमंगलधान्यांकुरनिकरमंजरितस्फाटिकापालिकंदलितस्य सुविभक्तमुक्तागुणपत्रभंगभंगितरंगितपताकिकार्पितपरिष्कृतस्य सविशेषदर्शनीयता रत्नमंडपस्य ।

नंद्यावर्तः—(निर्वर्ण्य) अपि च ।

हैयंगवीनाहुतिगंधपूतः
कालागुरूणां गुरुरेष धूपः ।
धाम्न मार्गीकरणायनेन
व्यालिंपनीयाय निलिंपमार्गम् ॥ ३६ ॥

(तत प्रविशति [illegible] महाराज. प्रतीहारश्च)

राजा—

सकलमखिलतत्त्वार्थाधनं तत्त्वमाद्यं
दर्शनीनिर्विकल्पा निष्कलं तत्त्वमीयम ।

तदधिगमसकामा योगिनश्चाद्य तेषां
चरितमिति चतुष्कं मंगलं नः क्रुपीष्ट ॥ ३७ ॥

प्रतीहारः—(अग्रतोऽवलोक्य) महाराज पश्य पश्य । प्रत्ययकौ-
तुकधुरेपथ्यः प्रत्यागीदृति परिणयनवेदिकां सोमप्रभसूनुः ।

य एषः—

मयमलयजचर्चासंगुजरितद्रसोपा
विदारमाणकलाभी शुभरंभोपदासः ।
मदनिभृतगर्भेद्रोद्गारसंलमयातो
जनयति जनतायां नेत्रकौतूहलानि ॥ १८ ॥

महाराजः—(विशेषय निर्वर्ण्य च) अहो पैतृकमनुसरति
कुमारः ।

तथाहि ।

आत्मा वै पुत्रनामेत्यनुभवपदवीमभ्युपेतो श्रुतिर्मः
कौतुक्ये भव्यमये यदनुकृतिकृतायतनं पश्यतो मे ।
तारुण्ये वर्तमानो वयसि दमनिधिनिर्विशेषं वपस्य-
स्मासात्सोमप्रभोऽसावित्ति मतिरधुना मन्यते धन्यमेनं ॥१९॥

संधायतविदातर्वो—एष महाराज. पादपुपसर्पति (उपसर्पति)।
जयतु महाराजः ।

राजा—एष कौरव्यो जय पूज्यपादानभिवादयते ।

महाराजः—वत्स चिरं जीव ।

प्रतीहार - विज्ञापनां कौविदाः ।

महाराजः—ओ कौतुहल विधिविधिदानी प्रयोगस्ये ।

प्रतीहार महाराज एवं दर्शं दृष्ट -

राजा—(आत्मगतं) कथं प्राप्तैव प्रिया । (सापदेशं विलोक्य-सौत्सुक्यमात्मगतं) ।

यावच्चैव विलोपमेति परितः कण्ठं प्रतिग्रीवच्छदः
कर्पूरद्युतिपिंगभासुरसुरभि कस्तूरिकाकर्दमः ।
यावच्च स्तनयोरयं मलयजक्षोदस्य सत्यार्द्रता
तावत्कौतुकि यद्विचिन्तयसि मनस्तत्कथं मुह्यसे ॥ ४४ ॥

इदं च पुनरपरमपवादे धैर्यस्य । यत्किल—

आमुक्तकंकणमधीरहृदः प्रकोष्ठ-
मेष गृहीतुमिममद्य कुतूहली मः ।
आगुंफती स्पर्शिततस्वपलापलेपो
रोमांचसंचयमनुस्मरणेन दत्तः ॥ ४५ ॥

नवमालिका—पिअसहि एस महाराओ । जाव पणमेहि ।[१]

(मृगाङ्कावली प्रणमति)

महाराजः—(परिष्वज्य) वत्से कल्याणभागिनी भव (उत्थाप्य)

प्रत्यासीदति कल्याणि वेला दैवज्ञबोधिता ।
प्रसीदति मनश्चैतत्प्रथमं शुभसूचनम् ॥ ४६ ॥

तदिदानीम् । शृंगारकाचार !

प्रतीहारः—एष शृंगारः । (उपनमयति)

महाराजः—(गृहीत्वा)

इदं मया कौरवकैरवन्दो
तुभ्यं वितीर्णा गुणरत्नपूर्णा

---

१. प्रियसखि एष महाराजः । यावत्प्रणम ।

सोम. सौम्यत्वयोगाद्धविरिति च विदुर्लोकसौ यदभिधाना-
दित्यात्मातीतविश्वः स भवतु भवतां भूतये भूतनाथः ॥ ५२ ॥

महाराजः—इयं च ते वत्स निसर्गसिद्धेष्वर्थेषु क्षत्रियोचितमाचरितुं पुनरनुशास्महे।

चतुर्न्यायी पूतः कुलमनघमध्यापुलमय—
सितागुर्णापायादमलगुणमात्मानमय च।
प्रजाः स्वात्मायत्त्व स्वमिव कुमताद्दूषितमतिं
परं सामंजस्यं भज मदनतो त्स्यरतिकृम् ॥ ५३ ॥

राजा—एष गृह्णामि पूज्यपादस्य शिक्षाम्।

संचायतं.—राजर्षे इयमस्माकं विज्ञप्तिः।

मनुः प्राजापत्यः प्रथमतरमेतद्युगमुखे
चरित्रं क्षमार्हं यद्यदधीति श्रुतिगते
अशुध्यिस् निरसेद् कुलपतिरसौ साधु चरितं
तथाप्येषा शिक्षा स्थिरयति परं प्रीणयति च ॥ ५४ ॥

विशारदः—राजर्षे साधु विज्ञप्तमनेन। किंच।

पुष्णाति कामितविधायकमर्थितार्थं
मारादयति दुरितापगमं जनस्य।
पुण्याहदर्शि प्रशमपूतसमाधिभाजां
माहात्म्यराजि शिरसा परिभाषितमिति। ५५।

महाराज [illegible]

राजा—

[illegible]
[illegible]

ग्रंथकारस्य प्रशस्तिः ।

श्रीमूलसंघव्योमेन्दुर्भारते भावितीर्थकृत् ।
देशे समन्तभद्राख्यो मुनिर्जीयात्पदर्धिकः ॥ १ ॥
तत्त्वार्थसूत्रव्याख्यानगंधहस्तिप्रवर्तकः ।
स्वामी समंतभद्रोऽभूद्देवागमनिदेशकः ॥ २ ॥

अवटुतटमटति झटिति
स्फुटपटुवाचाटधूर्जटेर्जिह्वा ।
वादिनि समंतभद्रे
स्थितवति सति का कथान्येषाम् ॥ ३ ॥

शिष्यौ तदीयौ शिवकोटिनामा
शिवायनः शास्त्रविदां वरेण्यौ ।
कृत्स्नश्रुतं श्रीगुणपादमूले
ह्यधीतवंतौ भवतः कृतार्थौ ॥ ४ ॥

तदन्वयेऽभूद्विदुषां वरिष्ठ
स्याद्वादनिष्ठ सकलागमज्ञ ।
श्रीवीरसेनोऽजनि तार्किकश्री
प्रध्वस्तरागादिसमस्तदोष ॥ ५ ॥

यस्य वाचां प्रसादेन ह्यमेयं भुवनत्रयम् ।
तच्छिष्यप्रवरो जातः जिनसेनमुनीश्वरः ॥ ६ ॥
यद्वाङ्मयं पुराणार्थं पुराणं प्रथमं भुवि
तदीयप्रियशिष्योऽभूद् गुणभद्रमुनीश्वरः ॥ ७ ॥
शलाका पुरुषा यस्य सूक्तिभिर्भूषिता सदा ।
गुणभद्रगुरोस्तस्य माहात्म्यं केन वर्ण्यते ॥ ८ ॥

प्रार्थनायें ।

१ इस ग्रन्थमालाका प्रत्येक ग्रन्थ लागतकी कीमतपर बेचा जाता है। ग्रन्थोंका उद्धार और प्रचार करना ही इसका उद्देश्य है। अतः प्रत्येक धर्मात्माको इसकी सहायता करना चाहिए और अपने मित्रोंसे कराना चाहिए।

२ ग्रन्थमालाके लिए जो फण्ड हुआ है वह बहुत ही थोड़ा अर्थात् लगभग चार हजार रुपया है पर यह काम इतना बड़ा है कि इसके लिए कमसे कम ५० हजारका फण्ड जरूर होना चाहिए। इसलिए इसके फण्डकी रकम बढ़ानेकी ओर प्रत्येक धनीका लक्ष्य रहना चाहिए।

३ धर्मात्माओंको इसके प्रत्येक ग्रन्थकी कमसे कम २५ प्रतियोंके स्थायी ग्राहक बन जाना चाहिए। यदि पचीस पच्चीस प्रतियाँ लेनेवाले सिर्फ २० और दश दश प्रतियाँ लेनेवाले सिर्फ ५० ही ग्राहक इसके जम जायँ, तो इसके द्वारा सैकडों ग्रन्थोंका उद्धार सहज ही हो सकता है। ग्रन्थोंकी कीमत बहुतही कम होती है, इस कारण उनकी दश पच्चीस प्रतियाँ खरीद लेना साधारण गृहस्थोंके लिए भी कुछ कठिन नहीं है।

४ कमसे कम २५० प्रतियाँ खरीदने वालोंका फोटो और स्मरण पत्र इसके ग्रन्थोंमें लगाया जा सकता है, अतः इस ओर भी धनियोंको ध्यान देना चाहिए। ऐसा करनेसे धर्म और कीर्ति दोनोंकी साधना हो सकती है।

५ ब्याह शादी, जन्मोत्सव, प्रतिष्ठा, आदि प्रत्येक आनन्द कार्योंमें दान करते समय प्रत्येक जैनीको इस संस्थाका स्मरण रखना चाहिए और शक्तिके अनुसार जितनी बन सके उतनी सहायता इसकी करना चाहिए।

हीराबाग पो. गिरगाँव-बम्बई] [प्रार्थी-नाथूराम प्रेमी-मंत्री।

माणिकचन्द दिगम्बर–जैनग्रन्थमालाकी नियमावली।

१—इस ग्रन्थमालामें केवल दिगम्बर जैन सम्प्रदायके संस्कृत और प्राकृतिक भाषाके प्राचीन ग्रन्थ प्रकाशित होंगे। यदि कमेटी उचित समझेगी तो कभी कोई देशभाषाका महत्त्वपूर्ण ग्रन्थ भी प्रकाशित कर सकेगी।

२—इसमें जितने ग्रन्थ प्रकाशित होंगे उनका मूल्य लागत मात्र रक्खा जायगा। लागतमें ग्रन्थ सम्पादन कराई, संशोधन कराई, छपाई, बंधाई आदिके सिवाय आफिस खर्च, व्याज और कमीशन भी शामिल समझा जायगा।

३—यदि कोई धर्मात्मा किसी ग्रन्थको तैयार करानेमें जो खर्च पड़ा है वह, अथवा उसका तीन चतुर्थांश, सहायतामें देंगे तो उनके नामका स्मरणपत्र और यदि वे चाहेंगे तो उनका फोटू भी उस ग्रन्थकी तमाम प्रतियोंमें लगा दिया जायगा। जो महाशय इससे कम सहायता देंगे उनका भी नाम और धन्यवाद छपा दिया जायगा।

४—यदि [illegible]

[illegible]

प्रार्थनायें ।

१ इस ग्रन्थमालाका प्रत्येक ग्रन्थ लागतकी कीमतपर बेचा जाता है । ग्रन्थोंका उद्धार और प्रचार करना ही इसका उद्देश्य हैं । अतः प्रत्येक धर्मात्माको इसकी सहायता करना चाहिए और अपने मित्रोंसे कराना चाहिए ।

२ ग्रन्थमालाके लिए जो फण्ड हुआ है वह बहुत ही थोड़ा अर्थात् लगभग चार हजार रुपया है पर यह काम इतना बड़ा है कि इसके लिए कमसे कम ५० हजारका फण्ड जरूर होना चाहिए । इसलिए इसके फण्डकी रकम बढ़ानेकी ओर प्रत्येक धनीका लक्ष्य रहना चाहिए।

३ धर्मात्माओंको इसके प्रत्येक ग्रन्थकी कमसे कम २५ प्रतियोंके स्थायी ग्राहक बन जाना चाहिए । यदि पचीस पच्चीस प्रतियाँ लेनेवाले सिर्फ २० और दश दश प्रतियाँ लेनेवाले सिर्फ ५० ही ग्राहक इसके जम जायँ, तो इसके द्वारा सैंकड़ों ग्रन्थोंका उद्धार सहज ही हो सकता है । ग्रन्थोंकी कीमत बहुतही कम होती है, इस कारण उनकी दश पच्चीस प्रतियाँ खरीद लेना साधारण गृहस्थोंके लिए भी कुछ कठिन नहीं है ।

४ कमसे कम २५० प्रतियाँ खरीदने वालोंका फोटो और स्मरण पत्र इसके ग्रन्थोंमें लगाया जा सकता है, अत इस ओर भी धनियोंको ध्यान देना चाहिए । ऐसा करनेसे धर्म और कीर्ति दोनोंही साधना हो सकती है ।

५ ब्याह शादी, जन्मोत्सव, प्रतिष्ठा, आदि प्रत्येक आनन्द कार्योंमें दान करते समय प्रत्येक जैनीको इस संस्थाका स्मरण रखना चाहिए और शक्तिके अनुसार जितनी बन सके उतनी सहायता इसकी करना चाहिए ।

हीराबाग पो० गिरगांव–बम्बई] [प्रार्थी–नाथूराम प्रेमी–मंत्री ।

माणिकचन्द-दिगम्बरजैनग्रन्थमालासमिति।

(प्रबन्धकारिणी सभाके सभ्य)

१ राय बहादुर सेठ स्वरूपचन्द हुकमचन्द।
२ ,, ,, ,, तिलोकचन्द कल्याणमल।
३ ,, ,, ,, ओंकारजी कस्तूरचन्द।
४ सेठ गुरुमुखरायजी सुखानन्द।
५ हीराचन्द नेमिचन्द आ० मजिस्ट्रेट।
६ मि. लल्लूभाई प्रेमानन्द परीख एल. सी. ई.।
७ सेठ ठाकुरदास भगवानदास जौहरी।
८ ब्रह्मचारी शीतलप्रसादजी।
९. पं. धन्नालालजी काशलीवाल।
१० पं. खूबचन्दजी शास्त्री।
११ नाथूराम प्रेमी (मंत्री)